

T.C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**TARSUS'UN TARİHİ-KÜLTÜREL COĞRAFYA
ARAŞTIRMALARI VE TURİZM POTANSİYELİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Erkan TORUN

Niğde

Şubat, 2014

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

TARSUS'UN TARİHİ-KÜLTÜREL COĞRAFYA
ARAŞTIRMALARI VE TURİZM POTANSİYELİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erkan TORUN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tülay ÖCAL

Niğde

Şubat, 2014

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. TÜLAY ÖCAL danışmanlığında ERKAN TORUN tarafından hazırlanan "**Tarsus'un Tarihi-Kültürel Coğrafya Araştırmaları ve Turizm Potansiyeli**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İLKÖĞRETİM Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

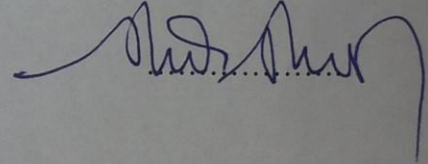
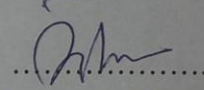
26 / 02 / 2014

JÜRİ :

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Tülay ÖCAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Salih ÖZKAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet AKŞİT

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Kubilay YAZICI
Enstitü Müdürü

ÖZET

Ülkelerin ekonomik gelirleri içerisinde “turizm”, önemi her geçen gün artarak devam eden uluslararası dev sosyo-ekonomik bir sektördür. Şehirlerin, bu sektörden faydalanabilme potansiyelleri, ülke ekonomisi içerisindeki yerlerinin de belirleyici unsurudur. Bir bölgenin turizm kaynaklarının potansiyelini ortaya koyabilmek için, turizmin bileşenlerini doğru bir şekilde analiz etmek gerekmektedir. Bu doğrultuda Tarsus kentinin turizm kaynakları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tarsus, yıllarca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Kent, bulunduğu konum itibarıyla Anadolu coğrafyasının Orta Doğu coğrafyası ile buluşmasına neden olan geçit yollar üzerindedir. Bu konumu sayesinde şehir, her dönem canlı bir ticari yaşama ve nüfusa sahiptir. Bundan dolayıdır ki tarih boyunca birçok medeniyetin ilgisini ve nüfusunu üzerine çekmiştir. Gelen bütün medeniyetler şehri kendi yaşam biçimleri ve inançları doğrultusunda imar etmişler ve kente birçok eser bırakmışlardır. Bunun yanında, Tarsus’un Akdeniz’e kıyısının bulunması ve gerisinde, çok uzak sayılmayacak mesafede, Toros Dağları’nın yükselmesi şehrin fiziki olarak da ilgi çekici olmasına sebep olmuştur. Bütün bu yönleriyle ilçenin turizm potansiyeli açısından önemli bir alan olduğu görülmektedir.

Çalışmada, Tarsus’un tarihi-kültürel yönden araştırılması ve turizm potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmaların, bölgenin turizmden daha çok faydalanmasına ve şehrin tanıtılmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırma kapsamında Tarsus’un, fiziki coğrafi yapısından topografik, jeolojik, hidrolojik, bitki örtüsü, iklim, arazi kullanımı gibi doğal özellikleri incelenmiştir. Beşeri yapıda ise nüfus ve yerleşme özelliklerine değinilmiştir. Ekonomisinin, ulaşımının, sağlık hizmetlerinin, eğitiminin, kültürel hayatın da değinildiği ekonomik ve kültürel coğrafyası araştırılmıştır.

İlçede turizm potansiyeline sahip mekânlara ve imkânlara değinilmiş, tarihi ve kültürel doku üzerinde durulmuştur. Araştırma sahasında gerçekleştirilebilecek turizm çeşitlerinin ve faaliyetlerin neler olduğuna değinilmiştir.

Tarsus, coğrafyasının kendine tanıdığı doğal güzelliklerin yanında, tarihi ve kültürel dokusuyla da yüksek potansiyelli turizm kaynaklarına sahiptir. Bu kaynakların neler olduğunu, kaynakların nasıl değerlendirildiğini veya değerlendirilmesi gerektiğini ve oz m önerilerini çalışma içerisinde sunmaktayız. Araştırma içerisinde bölgeye farklı bir açıdan bakılmıştır. Sonuç odaklı oz mlerden çok süreç odaklı oz mler üzerinde durulmuştur. Tüm bunların, şehrin gelecekteki ekonomik, sosyolojik ve kültürel gelişimine katkı sağlaması üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarsus, Tarihi-Kültürel Coğrafya, Turizm, Turizm Potansiyeli

ABSTRACT

Within the financial income of the countries, tourism is an international, gigantic socio-economic sector whose importance has been increasing day by day. The potential of the countries to utilise from the sector, is also a determining factor of their situation within the country's economy. The components of tourism are necessary to be analyzed properly to demonstrate the potential of the tourism resources in any region. Accordingly it has been endeavoured to reveal the tourism resources of Tarsus.

Tarsus is a city which has hosted many civilisations for years. Locationally, the city is on the passageways that connects the Anatolian Geography to the Middle East Geography. Due to its location, the city has a dynamic commercial life and population every time. For this reason, it has attracted attention of many civilisations and population. The civilisations who lived here constructed the city in line with their beliefs and life styles; as a result they have left many monuments behind. Furthermore, thanks to the fact that Tarsus has a coast on the Mediterranean Sea and Toros Mountains rise at a distance not far away from the coast, the city has attracted attention physically too. When viewed from these aspects, it is seen that the city is an important area in terms of tourism potential.

This study is aimed at researching Tarsus in terms of its history and culture and determining its tourism potential. In accordance with this purpose, the studies are thought to make a contribution to the city's utilisation of tourism much more and to the introduction and popularity of the city. Within the context of the study, natural features were examined such as; topographical pattern, geology, hydrology, flora, climate, and the land use of the city that are ranked among the physical geography. Regarding human geography, population and settlement features were mentioned in the study. The economical and cultural geography were also researched in terms of the economy, transportation, health services, education and cultural life.

Tourism opportunities and the places which have tourism potential were mentioned; the cultural texture was also emphasized. Tourism types and activities which can be possibly carried out in the city were described.

Tarsus has tourism sources of huge potential with its natural beauties and also historical and cultural texture. In this study, it has been explained what these sources are and how these sources are reviewed or need to be reviewed; and some solutions have been offered. In the study the area is reframed. Process-oriented solutions have been emphasized much more than result-based ones. The aim with this study is to contribute to the economical, sociological and cultural deveopment of the city in the future.

Key Words: Tarsus, Historical-Cultural Geography, Tourism, Tourism Potential

ÖNSÖZ

Erkan TORUN,

Turizm, bugün dünya ülkeleri için en vazgeçilmez ekonomik kaynaklardan biridir. Ancak turizm, bir bölgeyi ekonomik anlamda kalkındırdığı gibi, diğer yandan da oluşabilecek doğa tahribatı ve tarihi-kültürel dokunun bozulması gibi tehlikelerle de karşı karşıya kalabilmektedir.

Tarsus binlerce yıllık geçmişi, bu geçmişte hüküm sürmüş çok sayıda uygarlığın bulunması ve Akdeniz ile birlikte hemen arkasından yükselen Toros Dağları'nın varlığı, kentte yapılabilecek her türden turizm modellerine, pek çok turizm kaynağı sunmaktadır.

Çalışmamızda, Tarsus tarihinin ve kültürel birikiminin, bütün dünyaya tanıtılmasını ve bu sayede bölge ekonomisinin turizm kaynaklı gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır. Ancak, yapılacak çalışmalarda taviz verilmeyecek tek husus; kentin tarihi-kültürel dokusunun ve doğal yapısının bozulmamasına dikkat etmektir.

Çalışma sürecinde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve bu tezin ortaya çıkarılmasında büyük emeği olan çok değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Tülay ÖCAL'a en başından bu yana kendisiyle çalışma onurunu verdiği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yaşamın geri kalan döneminde de her daim özel bir yeri olacaktır.

Diğer çok kıymetli sayın hocalarım; Yrd. Doç. Dr. Salih ÖZKAN, Doç. Dr. Kubilay Yazıcı'ya da teşekkürü bir borç bilirim. Bu zamanlara kadar gelmemdeki emeği olan bütün öğretmenlerime de ayrıca minnet ve saygıyla teşekkür ederim.

Çalışma esnasında birçok konuda fikrine ve bilgisine başvurduğum ailemiz içinden saydığım Sayın Kemal DURU ve yine destekleriyle beni mutlu eden ailemizden Sayın Serpil DEMİR'e de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Her an yanımda olarak desteklerini her zaman hissettiğim ve çalışmalarımnda teşvik ve önerileriyle hayatımın her döneminde bana güç katan sevgili eşim, ailem ve yine ailemden olan dostlarıma ayrıca teşekkür ederim

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GRAFİK LİSTESİ	xiv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvii

I. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1

1.1 Araştırma Sahasının Coğrafi Konumu ve Sınırları	1
1.2 Araştırmanın Amacı ve Yöntemleri	3
1.2.1 Amaç	3
1.2.2 Yöntem	4

2. BÖLÜM	5
TARSUS'UN DOĞAL COĞRAFİ YAPISI.....	5

2.1 Topografik Özellikleri.....	6
---------------------------------	---

2.2	Jeolojik Özellikler	6
2.3	Yer Şekilleri	7
2.4	İklimi	8
2.4.1	İklim Elamanlarının İncelenmesi	9
2.4.2	Sıcaklık.....	9
2.4.3	Basınç ve Rüzgârlar	10
2.4.4	Nemlilik ve Yağış.....	11
2.5	Tarsus Akarsuları	12
2.5.1	Tarsus Çayı.....	13
2.6	Bitki Örtüsü	16
3.	BÖLÜM	17
	BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	17
3.1	NÜFUS.....	17
3.1.1	Nüfus Özelliklerine Genel Bakış.....	17
3.1.2	Nüfus Dağılışı ve Yoğunluğu.....	18
3.1.3	Nüfus Artışını Etkileyen Faktörler.....	19
3.1.4	Doğum ve Ölüm Oranları.....	20
3.1.5	Göç	21
3.1.6	Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı	26
3.1.7	Nüfusun Eğitim Durumu	29
3.2	Yerleşme.....	30
3.2.1	Tarsus'un Yerleşme Tarihçesi.....	30
3.2.1.1	Tarsus Adının Doğuşu ve Tarsus Tarihi.....	30

3.2.1.2	Neolitik Dönemde Tarsus.....	31
3.2.1.3	Kalkolitik Dönemde Tarsus.....	32
3.2.1.4	Tunç Döneminde Tarsus	32
3.2.1.5	Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıklarında Tarsus.....	33
3.2.1.6	Makedonya Krallığı Döneminde Tarsus	35
3.2.1.7	Romalılar Döneminde Tarsus.....	36
3.2.1.8	Araplar ve İslam Devletleri Zamanında Tarsus.....	38
3.2.1.9	Selçuklu Devleti Zamanında Tarsus.....	41
3.2.1.10	Osmanlılar Zamanında Tarsus.....	43
3.2.1.11	Cumhuriyet Döneminde Tarsus.....	45
3.3	Yerleşmeye Etki Eden Faktörler	47
3.3.1	Doğal Faktörler	47
3.3.2	Beşeri Faktörler	48
3.4	Yerleşme Şekilleri	49
3.5	Meskenler	53

4. BÖLÜM:55

TARSUS'UN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL COĞRAFYASI..55

4.1	Sosyal Yapı	55
4.2	Ekonomik Faaliyetler	59
4.2.1	Tarım	60
4.2.1.1	Tarımda Topraklardan Faydalanma	62
4.2.1.2	Tarımda Yetiştirilen Ürünler	64
4.2.1.3	Tarımda Karşılaşılan Sorunlar.....	67

4.2.2	Ticaret.....	68
4.2.3	Sanayi	69
4.2.4	Ulaşım	74
4.2.5	Diğer Ekonomik Faaliyetler	76
4.3	Kültürel Coğrafya Özellikleri.....	78
4.3.1	Kültürel Çeşitlilik	79
4.3.2	Halk Kültürü.....	80
4.3.3	Giyim Şekilleri	81
4.3.4	Yemek Kültürü	83
4.3.5	Nişan-Düğün Törenleri	85
4.3.6	Cenaze Törenleri	87
5.	BÖLÜM	88
	TARSUS'UN TURİZM POTANSİYELİ.....	88
5.1	Turizmle İlgili Genel Kavramlar	88
5.1.1	Turizmin Tanımı	88
5.1.2	Turizmin Özellikleri ve Toplumsal-Kültürel ve Ekonomik Etkileri	89
5.2	Turizm Çeşitleri.....	90
5.2.1	Deniz Turizmi	91
5.2.2	Sağlık Turizmi.....	91
5.2.3	Kongre Turizmi	92
5.2.4	Spor Turizmi	93
5.2.5	Dağ ve Kış Turizmi	94
5.2.6	Kültür Turizmi.....	94

5.2.6.1 Gözlükule	96
5.2.6.2 Antik Yol(Merkez)	96
5.2.6.3 Nusret Mayın Gemisi ve Çanakkale Anıtı	97
5.2.6.4 Kleopatra Kapısı.....	98
5.2.6.5 Kemeraltı (Altından Geçme).....	99
5.2.6.6 Şahmeran Hamamı	100
5.2.6.7 Roma Yolu(Sağlıklı Köyü)	101
5.2.6.8 Donuktaş.....	102
5.2.6.9 Roma Mezarları(Tarsus Şelalesi)	104
5.2.6.10 Bac(Justinian) Köprüsü	104
5.2.6.11 Kırk Kaşık Bedesteni.....	105
5.2.6.12 Eski Tarsus Tarihi Evleri.....	106
5.2.6.13 Kubat Paşa Medresesi	108
5.2.7 İnançTurizmi	108
5.2.7.1 Ashab- Kef	110
5.2.7.2 Aziz Paulus Kuyusu	112
5.2.7.3 St. Paulus Kilisesi.....	113
5.2.7.4 Tarsus Eski Camii	115
5.2.7.5 Hz. Daniyal Peygamber Kabri.....	117
5.2.7.6 Ulu Camii(Cami-i Nur)	120
5.2.7.7 Mencek Baba Türbesi.....	121
5.2.7.8 Bilal-ı Habeşi Mescidi.....	122

6. BÖLÜM	125
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
6.1 Sonuçlar.....	125
6.1.1 Beşeri Ortam Şartları ve Tarihi-Kültürel Ortamlarla İnsanların Bu Ortamları Kullanışı	125
6.1.2 Mevcut Olanakların Turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi.....	127
6.2 Çözüm Önerileri.....	129
KAYNAKÇA	135
ÖZGEÇMİŞ.....	138

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Tarsus'un yıllık ortalama sıcaklık değerleri.....	9
Tablo 2: Tarsus Kent Merkezi ve Beldelerin Nüfus Miktarları Tablosu 1980 - 2013.....	19
Tablo 3: Tarsus'a Ait Cinsiyete göre Doğumlar - 2012	20
Tablo 4: Tarsus'a Ait Cinsiyete Göre Ölümler - 2012	21
Tablo 5: Tarsus' ta İkamet Eden Nüfusun, Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller - 2012.....	22
Tablo 6: Yıllara Göre Tarsus'un ve Türkiye'nin Kadın - Erkek Nüfusu Oransal Dağılımı	26
Tablo 7: Tarsus'a Ait Yaş Grubuna Göre Nüfus Dağılımı Tablosu - 2012.....	28
Tablo 8: Tarsus'taki Nüfusun Eğitim Düzeyi ve Okur - Yazarlık Durumu - 2012.....	30
Tablo 9: Tarsus'ta Konut Sayısı ve Nüfus Dağılımı Tablosu - 2012	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Tarsus Lokasyon Haritası.	2
Şekil 2: Tarsus Jeoloji Haritası.	7
Şekil 3: Tarsus'ta Yıllık ve Mevsimlik Hâkim Rüzgar Yönleri.....	11
Şekil 4 : Tarsus'un Tarihi Kültürel Mekânları	95
Şekil 5: Tarsus Şehrinin Koruma Altına Alınan Tarihi Dokusu	124

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Tarsus, Adana, Mersin ve Gülek istasyonlarının buhar basıncı yıllık değişimi grafiği	12
Grafik 2: Tarsus Çayı Yıllık Akım Grafiği	14
Grafik 3: Tarsus İlçesinin Tarım Alanlarının Tüm Araziye Oranı.	63
Grafik 4: Tarsus İlçesinde Arazinin Oransal Bölünüşü.	63
Grafik 5: Tarsus İlçesinde Tarım Alanlarının Oransal Bölünüşü.	64

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Berdan Çayının Tarsus Şehrine Girişi.....	14
Fotoğraf 2: Berdan Çayı'nın Şehir Merkezinde Oluşturduğu Şelale.....	15
Fotoğraf 3: Tarsus Nehri'nin Akdeniz'e Döküldüğü Yer.	15
Fotoğraf 4: Kent Merkezindeki Refüjlerden Bir Görünüm.....	17
Fotoğraf 5: Geniş Şehir Fotoğrafı	54
Fotoğraf 6: Tarsus Genel Görünüm-2	54
Fotoğraf 7: Modern Besi Çiftliği.	60
Fotoğraf 8: Tarsus Ovasında Tarla.....	61
Fotoğraf 9: Seracılık Faaliyetleri.	65
Fotoğraf 10: Turunçgil Bahçesi.	67
Fotoğraf 11: Tarsus Organize Sanayii Bölgesi	73
Fotoğraf 12: Tarsus İŞGEM Giriş Kapısı.	73
Fotoğraf 13: Tarsus Sahili(Tarsus Plajı)	91
Fotoğraf 14: Tarsus 75. Yıl Kültür Merkezi	92
Fotoğraf 15: Gözlükule Höyüğü.	96
Fotoğraf 16: Roma Antik Yol.	97
Fotoğraf 17: Nusret Mayın Gemisi	98
Fotoğraf 18: Kleopatra Kapısı.....	99
Fotoğraf 19: Kemeraltı(Altından Geçme, Roma Hamamı Duvarı).	100
Fotoğraf 20: Şahmeran Heykeli.	101
Fotoğraf 21: Roma Ticaret Yolu	101
Fotoğraf 22: Donuktaş Çevre Duvarı.....	103
Fotoğraf 23: Donuktaş Genel Görünümü.....	103
Fotoğraf 24: Tarsus Şelalesi.....	104
Fotoğraf 25: Bac(Justinyan) Köprüsü.	105
Fotoğraf 26: Kırkkışık Bedesteni.	106

Fotoğraf 27: Turistik Antik Sokak).....	107
Fotoğraf 28: Antik Sokak Tarihi Tarsus Evleri.....	107
Fotoğraf 29: Kubat Paşa Medresesi Ön Kapısı.....	108
Fotoğraf 30: Ashab-ı Kehf Mağarası.....	111
Fotoğraf 31: Ashab-ı Kehf Mağarası Giriş.....	112
Fotoğraf 32: St. Paulus Kuyusu.....	113
Fotoğraf 33: St. Paulus Kilisesi.....	114
Fotoğraf 34: St. Paulus Kilisesi-2.....	114
Fotoğraf 35: Eski Cami Güney Duvarı.....	116
Fotoğraf 36: Eski Cami Batı Kapısı ve Minaresi.....	116
Fotoğraf 37: Hz. Daniyal Kabristanı Kazı Alanı-1.....	118
Fotoğraf 38: Hz. Daniyal Kabristanı Kazı Çalışmaları-2.....	118
Fotoğraf 39: Hz. Daniyal Kabristanı ve Su Kemerleri.....	119
Fotoğraf 40: Hz. Daniyal Kabri(Makam Cami Eski Fotoğrafi 1960).....	119
Fotoğraf 41: Ulu Cami Giriş Kapısı.....	120
Fotoğraf 42: Ulu Cami Ön Taraf(Geniş Açı).....	121
Fotoğraf 43: Mencek Baba Türbesi(iç kısım).....	122
Fotoğraf 44: Bilal-i Habeş-i Makamı.....	123

KISALTMALAR

A.D.N.K.S. : Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi

Hz.: İslamiyet'te sayın, değerli

İ.Ş.G.E.M. : Tarsus Belediyesi İş Geliştirme Merkezi

M. Ö. : Milattan önce

M. S. : Milattan sonra

St. : Hıristiyanlıkta aziz, dini âlim

T.Ü.İ.K. : Türkiye İstatistik Kurumu

T.Ü.R.S.A.B. : Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

U.N.E.S.C.O. : Birleş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Çağımızı tanımlayan hareketlilik, hız ve teknolojik gelişmeler ilk bakışta geçmişle ve onun izleri olan Tarihi-Kültürel Coğrafi mirasla olan ilişkimizin sınırlı olacağı izlenimi verebilir. Ancak miras, günlük yaşamımızın içinde ve kimliğimizi oluşturan önemli unsurlardan biridir.

Çalışmada belirlenen amaç ise; yaşadığımız yerlerdeki tarihi yapılardan, eski uygarlıkların kalıntıları olan arkeolojik ören yerlerine, türkülerden masallara, halk oyunlarından el sanatlarına, geleneksel mutfak kültürüne dek kültürel mirasın tanıtılmasına katkı sağlamaktır. Kültürel miras, kimi zaman yeni tasarım ve yorumlara ilham kaynağı olarak modern dünyamızın bir parçası haline gelir. Sosyal Bilgiler dersinin tarih, coğrafya, kültür araştırması gibi farklı alanların birbiriyle olan ilişkisini Tarsus'un bilinmeyen tarihi ve kültürel coğrafya araştırmasıyla aktarmak ve kültür-tarih bileşenlerinin şehir turizmüne sağlayabileceği katkıları değerlendirmek olmuştur.

Sosyal bilgiler eğitimi alanına da giren kültürel mirasın sonraki kuşaklara bırakılması kapsamında; coğrafi kaynakların kullanılması ve bu kaynakların kullanılması konusunda çevre bilinci doğrultusunda örneklerin verilmesi amaçlanmıştır. Bu durum aynı zamanda Anadolu toprakları üzerinde yer alan tarihi kültürel mirasların ortaya çıkmasında da büyük destek sağlayacaktır.

Bu doğrultuda, binlerce yıllık geçmişe ve zengin bir birikime sahip Tarsus'un, tarihsel ve kültürel kaynaklarının, turizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi ve turizm olanaklarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

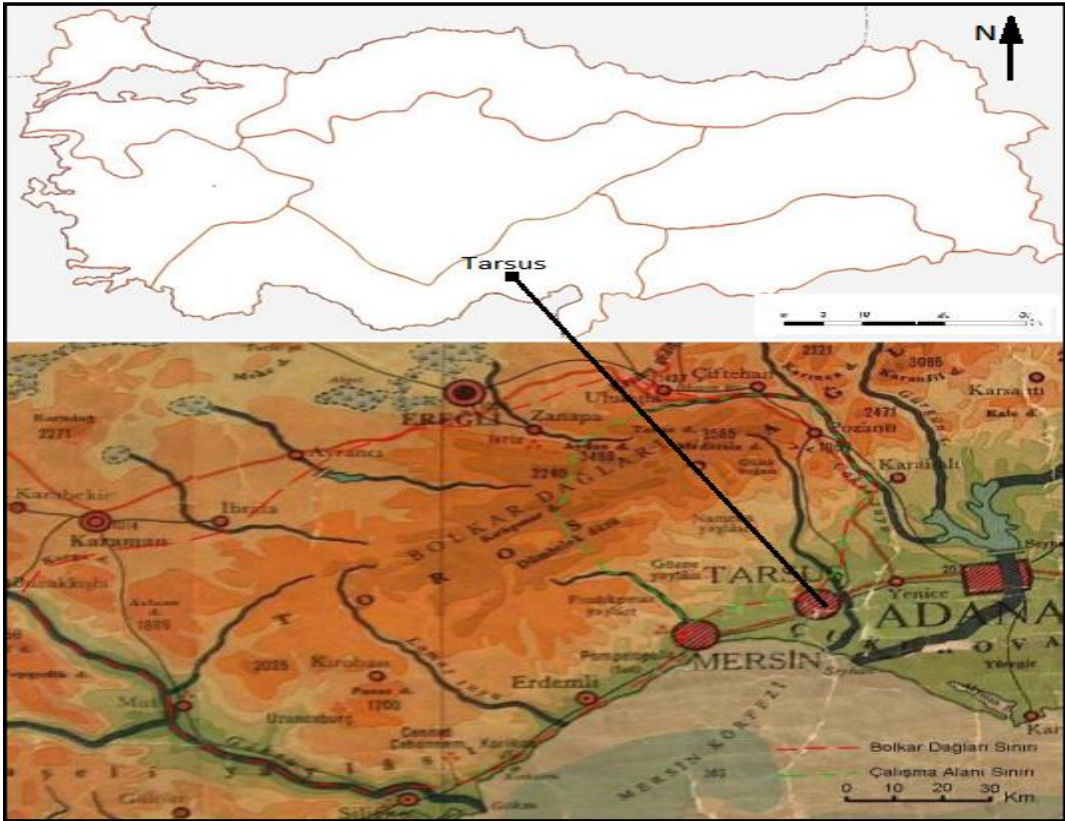
1.1 Araştırma Sahasının Coğrafi Konumu ve Sınırları

Türkiye'nin, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde ve bölgenin orta-batı kesiminde yer alan Tarsus, dünya üzerinde de 36°-37° kuzey paralelleri ile 34°-35° doğu meridyenleri arasındadır. Toplam nüfusu 1.705.774 olan Mersin ili, merkez

ilçeler dâhil toplamda 13 ilçeden oluşmaktadır. Merkez ilçeleri; Akdeniz, Toroslar, Yenişehir ve Mezitli'dir. Diğer ilçeler ise; Tarsus, Silifke, Erdemli, Mut, Anamur, Bozyazı, Aydıncık, Gülnar ve Çamlıyayla'dır.

İlin nüfus ve ekonomik açıdan en büyük ilçesi olan Tarsus'un doğusunda Pozantı ve Karaisalı(Adana), batısında Mersin ili, kuzeyde Ulukışla(Niğde), Ereğli(Konya) ve güneyinde de Akdeniz yer almaktadır. 15.853km²'lik bir alanla Türkiye topraklarınının %2'sini kaplayan Mersin ilinin, 2.024km²'lik bölümü Tarsus ilçe sınırları içerisinde. Tarsus'un, Mersin şehir merkezine uzaklığı 27km'dir.

Tarsus, 7 büyük ilçenin birleşmesiyle oluşan İçel ilinin en büyük nüfuslu ilçesi konumundayken, 1965 yılından sonra Mersin Limanı'nın gelişmesiyle birlikte, merkez ilçe olan Mersin'in gerisinde kalmıştır. 2013 yılı TÜİK verilerine göre Tarsus'un nüfusu 321.403'tür. (Şekil-1)

Şekil 1: Tarsus Lokasyon Haritası.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Yöntemleri

1.2.1 Amaç

Bir bölgenin coğrafyasının, insana ve insanın tarihi hayatına etkisini incelemek, geçmişten günümüze kadar gelen bir süreçte Anadolu'nun her yönü ile bilinmesi asıl amaçtır.

Son yıllarda UNESCO'nun da büyük destek verdiği "Dünyadaki Tarihi-Kültürel Mirasların" belirlenmesi ve gelecek nesillere aktarılması kapsamında, Anadolu'nun, tarihi-kültürel ve siyasi coğrafyasına ışık tutmak hedeflenmiştir.

Şehirlerin doğal fiziki güzellikleriyle birlikte, tarihi ve sosyo-kültürel değerleri de o şehrin turizm potansiyeliyle ilgili kaynakları ortaya koymaktadır. Araştırma sahamız olan Tarsus'ta tarihi ve kültürel coğrafya araştırmaları yaparken amaç; beşeri faaliyetlerle birlikte, turizm kaynaklarının tespit edilip, şehrin potansiyelini belirleyerek bu konuda yapılabilecekler hakkında öneriler geliştirmektir.

Tarsus'un, iklim, bitki örtüsü, toprak varlığı, hidroğrafyası, jeolojisi, jeomorfolojisi, madenleri gibi fiziki özelliklerinin yanında; nüfus, yerleşme tarihi ve mesken tipleri gibi beşeri özellikleri incelenmeye çalışılmıştır. Sosyal yapı, kültürel ve ekonomik özellikler içerisinde şehir halkının, geniş kültürel değerlerinin ve ekonomik potansiyelinin farkına varmaları hedeflenmiş ve bu konularda gelişmelerinde destek olma amacı güdülmüştür.

Araştırma sahamızın turizm faaliyetleri açısından değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Turizm potansiyeli oluşturan, zengin tarihi ve kültürel kaynaklarıyla birlikte, doğal güzelliklerinin de turizm sektörüne kazandırılarak, ilçe ekonomisine sağlayacağı katkıları değerlendirmek amaçlanmıştır.

Araştırma sonucunda şehrin sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan gelişmesi adına yapılabileceklerin tespiti ve ilgili kurumlarla birlikte, ilçe halkının da bilgilendirilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte ilçenin tanıtımında etkili olacak öğeler belirtilmeye çalışılmıştır.

1.2.2 Yöntem

Çalışmamızda belirttiğimiz amaçların, gerçekleştirilebilmesi için yapılan araştırmalar üç safhada gerçekleşmiştir. Bunlar:

- Hazırlık aşaması dediğimiz kaynak tarama ve veri toplama
- Arazi üzerinde yapılacak gözlem ve veri toplama
- Verileri ve bilgileri yorumlayarak rapor oluşturma şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Amaçlar doğrultusunda çalışmaya literatür taraması ve veri toplanmasıyla başlanmıştır. Çalışma alanı ile turizm kavramına yönelik literatür taramaları yapılmıştır. İlgili resmi kurumlarla görüşülerek, çalışma alanı ile ilgili gerekli bilgi ve belgelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

İlçe tarım müdürlüğü ile Ticaret ve Sanayi odasından alınan veriler Tarsus'un arazi kullanımı ve ekonomik faaliyetleri konusunda ayrıntılı bilgi sağlamıştır. Öte yandan Türkiye İstatistik Kurumunun nüfus ve ekonomi ile ilgili verileri tablo ve grafiklere dönüştürülerek raporda sunulmuştur. Yine ilçenin fiziki koşullarıyla ilgili bilgileri de, konuyla ilgili, geçmiş dönem raporları araştırılmıştır. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünden ve Mersin Meteoroloji Müdürlüğünden elde edilen iklim bilgileri de tablo ve grafiklerle sunulmuştur. Yine ilçeye ilgili gerekli bilgileri edinmek adına, Kaymakamlık, Tarsus Belediyesi, Orman İşletme Şefliği, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Müze gibi kurumlardan bilgi desteği alınmıştır.

Araştırmanın gözlem safhasında ise; arazi gözlem çalışmaları yapılmış, ilçe çevresinin büyük bir kısmı ve şehir merkezindeki ekonomik coğrafya ile turizm potansiyeli kaynaklarının tamamı gezilmiştir. Gezilen yerlerde hazırlanan sorular doğrultusunda uygun kişilerle röportaj yapılmıştır. Alınan cevaplar ve arazide gözlenen durumlar kaydedilip, değerlendirme altına alınmıştır. Doğal ortam şartlarının meydana getirdiği durumlar ile beşeri ortam durumlarının uyumu veya zıtlığı, yeri geldikçe değinilmeye çalışılmıştır. Gezi gözlemleri arazi çalışması içerisinde çekilen fotoğraflarla, sunumu yapılan bilgileri ve verileri daha net bir biçimde ortaya koymaya çalışılmıştır.

Son safhada, yani sonuç kısmında da kaynak tarama ile edinilen bilgiler, çalışma içerisindeki bütün görseller ve ilgili kurumlardan alınan bilgi ve verilerle, arazi çalışmalarının değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

Raporun oluşturulma aşamasında da ortaya çıkan bulgular sentezlenerek, ulaşılan sonuçlar yazı, şekil ve tablo olarak ifade edilmiştir. Tarsus'un turizm potansiyeli kaynakları tek tek tespit edilip yazıya aktarılmıştır. Bununla birlikte, Tarsus'un turizm potansiyeline yönelik çalışma yapılmış ve turizm faaliyetlerinin ilçeye sağlayacağı öneme dair açıklamalarda bulunulup çalışma tamamlanmıştır.

2. BÖLÜM

TARSUS'UN DOĞAL COĞRAFİ YAPISI

Tarsus, Türkiye'nin güneyindeki Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde Çukurova'nın batı kısmında yer alan bir ilçedir. Mersin ilinin nüfus ve ekonomik açıdan en büyük ilçesi olan Tarsus'un doğusunda Pozantı ve Karaisalı(Adana), batısında Mersin, kuzeyinde Ulukışla(Niğde) ve Ereğli(Konya) yer almaktadır.

Kent, Berdan Çayı'nın(Tarsus Nehri) meydana getirdiği alüvyal bir ovanın ortasında, oldukça düz bir alanda kurulmuştur. Berdan Çayı, zaman içerisinde oluşumuna devam ederken, nehir Tarsus şehrinin ortasından akmaktadır. Milat yıllarında Tarsus şehri, Rhegma adı verilen bir lagünün (Kıyı set gölü) kuzeyinde bulunuyordu. Lagün ise gemilerin girebileceği bir göl halindeydi. Fakat zamanla Tarsus çayı yatağını terk ederek daha doğuya dönmüştür. M.S. I. Yüzyılda Strabon'un bahsettiği üzere lagüne dökülmeye başlamış (PEKMAN, 2012: 237) ve zamanla Tarsus kenti liman özelliğini kaybetmiştir (GÖNEY, 1976: 17-19). Eski tarihlerde önemli bir liman kenti olan Tarsus'un şehir merkezinin deniz kıyısına uzaklığı, Tarsus

Nehri'nin bu alanı doldurması neticesinde Şu anda 15-16 km uzaklıktadır. İlçe topraklarının yükseltisi ise 5 ila 15 metre arasında değişmektedir.

Tarsus ilçe olarak 202.400 hektarlık bir alana yayılmıştır. İlçe topraklarının büyük kısmı tarımsal faaliyetlere ayrılmış konumdadır. Kent merkezindeki alanların büyük çoğunluğu ise yerleşme üzerinedir.

2.1 Topografik Özellikleri

Tarsus topraklarında, IV. Zaman (Kuaterner) alüvyonları yayılım gösterir. Çukurova'nın bir parçası durumunda olan Tarsus Ovası, Tarsus Çayı ile Seyhan Irmağı arasını bütünüyle kaplamaktadır. 85.000 hektar alan kaplayan Tarsus Ovası, kıydan kumul setleri ve lagün (Kıyı set gölü) ile ayrılmış durumdadır(PARLA, 1982: 3620).

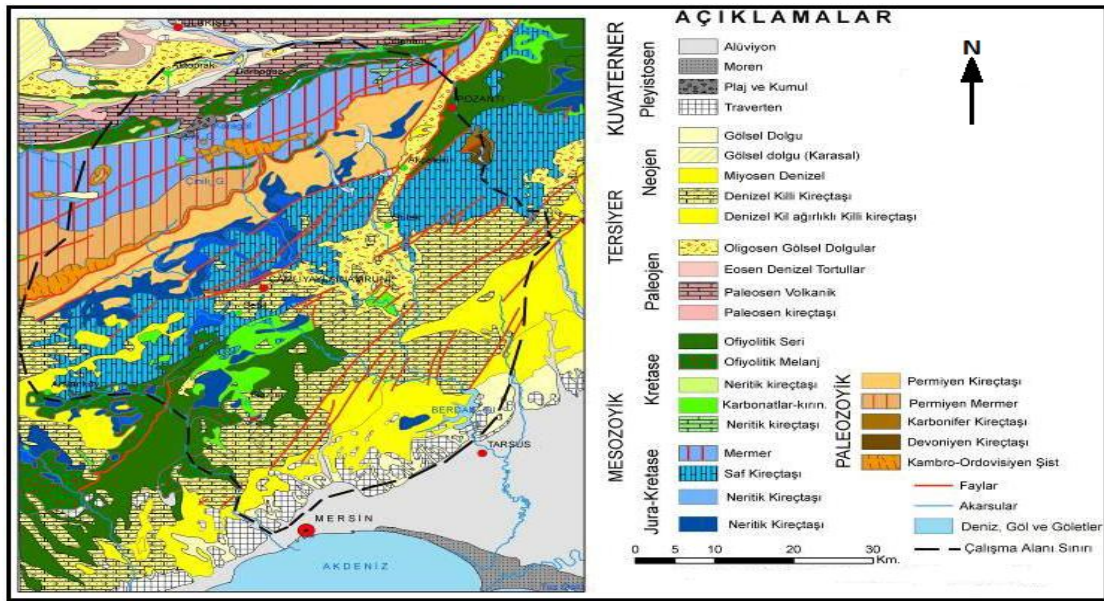
Tarsus ilçe olarak hem düzlük hem engebeli arazilere sahiptir. Ancak şehir merkezinin genel yapısı düzlüktür. Bu alan deniz seviyesinden ortalama 10 metre yüksekliktedir.

Ülkemizin en önemli tarım ovalarından olan Çukurova'nın ortasında bulunan havza, çok verimli tarım arazilerine sahiptir ki bu özelliği şehir ekonomisinde de kendini belirgin şekilde göstermektedir. Kent yerleşmesi, bugün daha çok ovalık alanda kendini gösterir. Şehir, dışarıdan aldığı göçlerle hızla büyümekte ve yeni yerleşim alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Şehir merkezi büyümesini kuzeydeki Toros Dağları'na doğru gerçekleştirmektedir.

2.2 Jeolojik Özellikler

İlçenin batı ve kuzeybatı kesimi Bolkar Dağları'na ait yapısal birimlerden meydana gelmiştir. Yüksek dağ- tepe ve etek düzlükleri şeklinde olan bu kütlelerin önünde Tarsus ovası düzlükleri bulunur. İlçe alanının temelini ve yüksek rölyefini oluşturan bölüm, Bolkar Dağları'nın yapısal birimlerini içermektedir. Bu yapıda en yaşlı birim Palezoik'e ait olup Eshab-ı Kehf tepesi ve yakın dolaylarında saptanmıştır (BOZLAK, 2008: 9-10).

Tarsus sınırları içinde Paleozoik'ten Neojen'e kadar süren dönemde herhangi bir birime rastlanmamaktadır. Başka bir deyişle, alanda Paleozoikten Neojen'e kadar süren bir stratigrafik lagün mevcuttur. Alanın hiçbir yerinde Mezozoik ve Alt Tersiyer formasyonlarına rastlamıyoruz. Bu durum bize, burada uzun süre birikim olmadığını, daha doğrusu Neojen öncesinde biriken formasyonların ilçenin kuzeybatı kesimini meydana getiren yüksek rölyefinde en geniş alanlar Miyosen'e ait araziler oluşturmaktadır. Alttaki Paleozoik birimi uyumsuzlukla örten Miyosen formasyonları batıda Cinköy çevresinden başlar, ilçenin kuzeybatı kesimini boydan boya kaplayarak Berdan baraj gölüne kadar uzanır (BOZLAK, 2008: 9-10) (Şekil-2).

Şekil 2: Tarsus Jeoloji Haritası (EGE, 2008'den faydalanılarak hazırlanmıştır).

2.3 Yer Şekilleri

Eskiçağ tarih yazarlarından Strabon, eserlerinde Tarsus Kenti'ni ve çevresini betimleyerek, o döneme ait kentin doğal görünümü hakkında bilgiler vermiştir. Kentin zenginliği ve kentin güneyinde Tarsus Çayı'nın sularını boşalttığı doğal bir lagünün (Kıyı set gölü) kıyısında kurulan liman kentinin varlığına ve aynı zamanda Kilikya'nın Anadolu ile bağlantısını sağlayan geçide hâkim olmasından kaynaklanmaktadır diye bahseder (HOCAOĞLU, 2004: 1-5).

İlçe toprakları daha çok düzlük alan barındırması yanında, şehrin kuzeyi Toros Dağları ile çevrilidir. Araştırma alanımız olan şehir merkezi ise, tamamen düzlük arazilerden oluşmaktadır. Şehir merkezinde Gözlükule adı verilen yapay tepelik haricinde hiç yükseklik yoktur denilebilir.

2.4 İklimi

Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde yer alan Tarsus, Mersin'in doğusuna düşmektedir. Kentin kuzeyi dağlarla çevrili olmasının yanında, güneyinde Akdeniz kıyısı bulunmaktadır. Şehir merkezinin yüksekliği ortalama 10 metredir.

Tarsus, tipik Akdeniz İklimi'nin etkisi altındadır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlıdır. Ancak şehir merkezinden kuzey yönlü gidildikçe karşımıza Toros Dağları çıkar. Toros Dağları eteklerinden çıkıldıkça, yükseltinin de etkisiyle, Akdeniz ikliminin etkisi azalır ve karasal iklime yakın bir iklim görülür.

İlçenin dağ bölümü, yaz aylarında ovaya nispeten daha serin geçer. Fakat denizelliğin etkisiyle de aynı zamanda nemli hava hâkimdir. Dolayısıyla karasal iklimde görülen kuru hava yoktur. Kış aylarında ise, yine dağ eteklerinin yüksek kesimlerinde kar yağışı mevcuttur.

İlçenin yakın çevresinde bulunan meteoroloji istasyon verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 18.8°C (Adana) ile 14.3°C (Gülek) arasında değişmektedir.(Mersin Meteoroloji Müdürlüğü Verileri). Bu iki istasyon arasındaki yükselti farkı ve özellikle kış mevsiminde cephe hareketlerine bağlı soğuk hava kütlelerinin etkisi yüksekte bulunan Gülek istasyonunda sıcaklık derecesinin düşmesine neden olur.

Sıcaklık arttıkça havanın nem taşıma kapasitesi de artış göstermektedir. Tarsus, deniz kıyısında olmasına rağmen, sıcaklık değerlerinin yüksek olması sebebiyle yıl boyunca çok fazla yağış almamaktadır. Yağışlı mevsim ancak kış aylarında ve sonbaharın son döneminde dir.

“Ortalama yıllık yağış miktarının yaklaşık %78'i Kasım ile Mart ayları arasında %22'si Nisan – Ekim ayları arasında meydana gelmektedir” (ERKUL,2012: 20).

2.4.1 İklim Elamanlarının İncelenmesi

Bu noktada sıcaklık, yağış, nem, basınç ve rüzgârdan oluşan iklime etki eden unsurlar üzerinde durulacaktır.

2.4.2 Sıcaklık

Çalışma sahasında bulunduğu konuma bağlı olarak, tipik Akdeniz İklimi görülmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 18,6°C olan kentte genel olarak kışlar ılık ve yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçmektedir. Günlük sıcaklık farklılıkları denizellik sebebiyle fazla değildir. Mersin Meteoroloji Müdürlüğü verilerine göre en sıcak ay Ağustos (28.2°C), en soğuk ay ise Ocak'tır(10.5°C). Yaz mevsiminde ortalama sıcaklıklar 27°C'dir. Şehrin sıcaklığı kış mevsiminde ise ortalama 11°C'dir.

Tarsus'taki yıllık ortalama sıcaklığın aylara göre dağılışı tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Tarsus'un yıllık ortalama sıcaklık değerleri

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	Ey	Ek	K	A	Yıl
Sıcaklık (°C)	9.5	10.4	12.9	17.1	21	24.8	27.5	27.8	25	20.2	15.2	11.2	18.6
Yağış (mm)	119.6	90.5	57.8	37.1	21.5	9.4	6.9	4.5	8.9	40.6	77.6	121.8	596.2
Ortalama Güneşlenme Süresi (Saat, dk.)	4.46	5.29	6.36	7.35	8.34	9.53	9.49	10.03	9.22	7.34	5.37	5	7.36
Ort. Den. Su Sıcaklığı (°C)	13.9	13.8	15.2	17.7	20.8	24.5	27.5	28.2	26.5	23.1	19.5	15.7	20.5

(Kaynak: Mersin Meteoroloji Müdürlüğü).

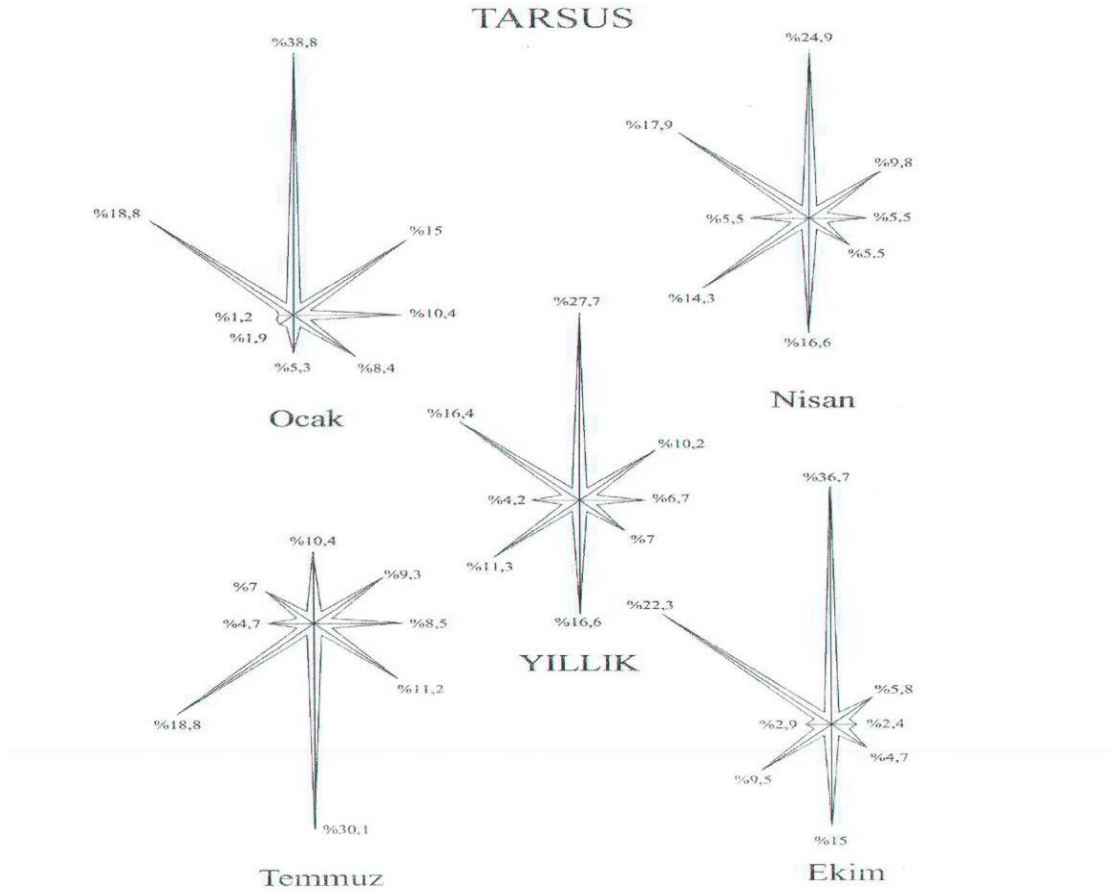
Bir bölgedeki sıcaklıklar üzerinde farklı değişkenlerin de etkili olduğunu bilmekteyiz. Denize uzaklık, rüzgârlar ve yükselti sıcaklığı etkileyen diğer

unsurlardır. İlçede kış sıcaklığı 0°C'nin altına düşmemektedir. İlkbahar mevsiminin başlangıcından itibaren de sıcaklık değerleri hızla artış gösterirken en sıcak aylar Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Oldukça sıcak ve kurak geçen yaz mevsimi, yağışlı ve ılık geçen kış mevsimi, Tarsus'ta Akdeniz ikliminin tipik bir örneğini sergiler.

2.4.3 Basınç ve Rüzgârlar

Araştırma sahamızda basınç değişimi incelenirken, Tarsus istasyonunun değerleri göz önüne alınmıştır. Basınç rejimindeki gidişe göre, Temmuz ve Ağustos aylarından itibaren yükselmeye başlayan basınç koşulları, Aralık ve Ocak ayında en yüksek değerine ulaşmaktadır. Basıncın yıl içindeki bu dağılışında, yıllık ortalamalardan daha yüksek değerlere Ekim–Mart ayları arasındaki dönemde rastlanmaktadır. Buna karşılık Nisan–Eylül arasındaki dönemde basınç, yıllık ortalamanın altında değerler göstermektedir. Basıncın yıl içinde bu şekildeki değişimleri, Tarsus şehri dâhil bütün bölge üzerinde genel basınç şartlarının gösterdiği değişmelerle ilgilidir (BOZLAK, 2008: 19-20).

Araştırma sahamızda hüküm süren basınç şartları ve bu şartların yıl içindeki değişimleri ile rüzgâr frekansları esiş yönleri arasındaki bağılılığı rüzgâr rasat verilerine dayanılarak çizilen grafikler üzerinde görmek mümkündür. Bununla birlikte araştırma sahamızın rüzgâr rejimi üzerinde kara ve denizin karşılıklı durumu ile topoğrafik özelliklerin de önemli etkileri bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, sahada rüzgârların esiş sıklığı ve sektörel etkinliği topografya şartlarına göre şekillenmiştir. Araştırma sahasında etkili rüzgâr yönü kuzey sektörlü rüzgarlardır (BOZLAK, 2008: 19) (Şekil 3).

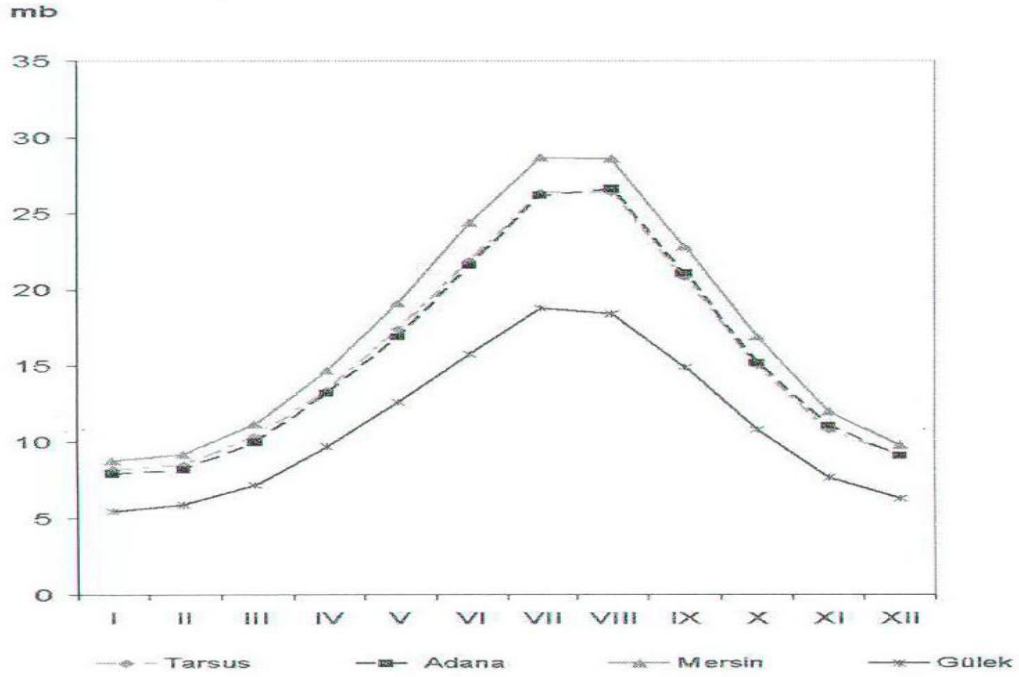

Şekil 3: Tarsus'ta Yıllık ve Mevsimlik Hâkim Rüzgar Yönleri (Hocaoğlu, 2004'den faydalanılarak hazırlanmıştır).

2.4.4 Nemlilik ve Yağış

Araştırma sahasındaki buharlaşma miktarı, yıl boyunca Akdeniz rejimine uygun bir gidiş sergilemektedir. Diğer taraftan, ilçe ilin en az yağış alan yerlerinden birisidir. Araştırma sahasında buharlaşma miktarının, yıl içerisinde sürekli değişim göstermesindeki en etkili neden sıcaklıktır. Yaz aylarında sıcaklığın artmasıyla paralel buharlaşma miktarı da artmaktadır. Sıcaklık yıl içerisinde hiçbir zaman 0°C'nin altına düşmediği için buharlaşma tüm yıl boyunca görülebilir.

Şehir merkezi ve çevresinin, su buharı basıncının yıllık değişmelerine ilişkin hazırlanan grafikten de anlaşılacağı üzere değerler Ocak ayında en düşük düzeyde iken ilkbaharın ilk ayından itibaren artış gösterir. Temmuz ve Ağustos aylarında bu değer en yüksek seviyeye ulaşır. Bu da bize su buharı basıncının sıcaklık artışına bağlı olduğunu gösterir (Grafik 1).

Grafik 1: Tarsus, Adana, Mersin ve Gülek istasyonlarının buhar basıncı yıllık değişimi grafiği (Hocaoğlu, 2004'ten faydalanılarak hazırlanmıştır).

Araştırma sahamızın denize kıyısı bulunup, ovanın büyük bölümü Tarsus Çayı'nın getirdiği alüvyonlardan oluşur. Bu alanda yağışın yıl içindeki dağılışı, şiddeti ve etkinliği orografik özelliklerden çok hava kütlelerine bağlı cephe sistemlerinin oluşumu ve hava hareketleri ile ilgilidir. Hava hareketlerinin kışın tropikal ve kutupsal hava kütleleri arasında Akdeniz üzerindeki hareketleri cephesel yağışlara neden olur. En yağışlı mevsimin kış olması da bununla açıklanabilir (HOCAOĞLU, 2004: 81-85).

2.5 Tarsus Akarsuları

Yerkürenin 4/3'ünü kaplayan sulardan, akarsular hem yaşam kaynağı olmuş hem de doğal çevreyi şekillendirmiştir. Akarsular, dünyamızı şekillendirmede önemli bir işleve sahiptir. İlçe sınırları içerisinde bulunan Tarsus Çayı taşıdığı sedimentlerle birlikte, Çukurova Deltası'nın oluşumunda önemli bir rol oynar. Özellikle deltanın

batı kesiminin şekillenmesinde önemli işleve sahiptir. Bu kısımda akarsuyun, çevrenin jeomorfolojisinde de etkisi büyük olmuştur.

İlçe sınırları içerisinde Romalılar Döneminde Kydnos, Osmanlılar Döneminde Berdan, Cumhuriyet Döneminden sonra ise Tarsus Çayı olarak adlandırılan nehir en büyük akarsudur. Tarsus Çayı, denize dökülmeden önce 3 farklı koldan birleşir. Bunlar, Cehennem Deresi, Kadıncık Deresi ve Gülek Deresi'dir. Tarsus Çayı'nın bu üç kolu da Toros Dağları'ndan beslenir. Kadıncık Deresi üzerinde bir Hidroelektrik santrali bulunmakla beraber, Berdan Çayı üzerinde de yine Berdan Barajı ve Baraj Gölü de bulunmaktadır.

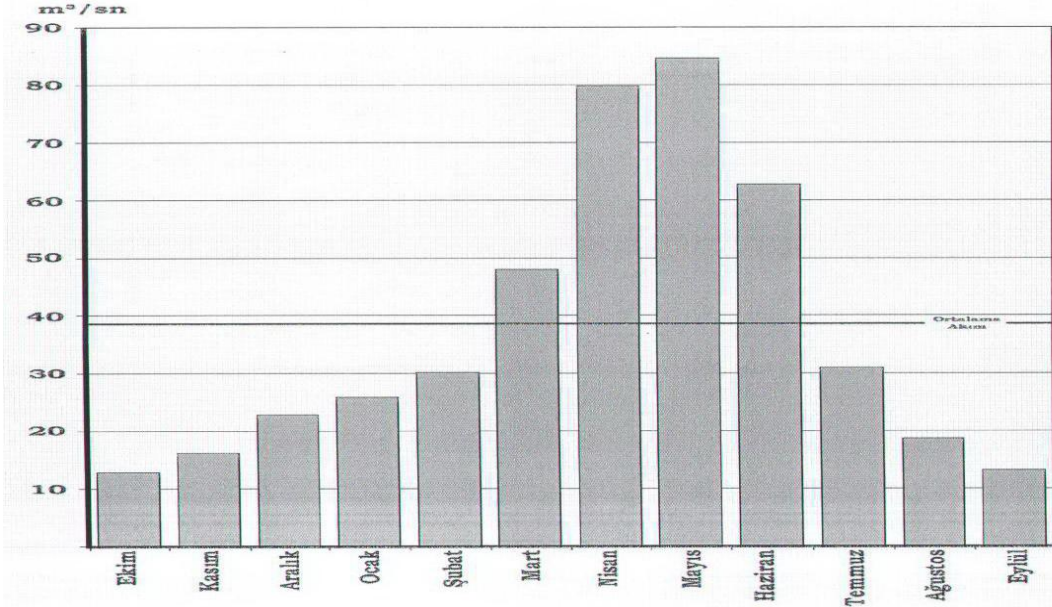
2.5.1 Tarsus Çayı

Tarsus Çayı kaynaklarını Bolkar Dağları'nın güney eteklerinden alır. Tarsus Çayı'nın da kolu olan Kadıncık Deresi'nin kaynak alanı kış aylarında sürekli kar altında bulunur ve bu kar örtüsü yaz aylarına değin erimez. Yazın eriyen kar suları ise kalkerli yapı nedeniyle yeraltına iner. Bu nedenle Kadıncık Deresi'nin suyu akış gösterir. Kadıncık Deresi güneydoğu yönünde yer yer daralıp-genişleyen bir vadide akar. Suçatı yöresinde Cehennem Deresi ile birleşir. Bundan sonra Tarsus Çayı adını alır ve güneye yönelerek şehrin içinden de geçer denize dökülür (PARLA, 1982: 3627).

Yaklaşık 2.000 km²'lik bir alanın sularını toplayan 150 km uzunluğundaki Tarsus Çayı'nın su toplama alanı, Orta Toros Dağları'nın bol yağış alan yüksek kesimlerinden oluştuğu için yaz-kış suyu boldur (Fotoğraf 1-2-3).

Toroslar'da kar örtüsü güç eridiğinden, çayın yüzeysel akışı zayıftır. Ancak, kar suları kalkerli yapıda yeraltına indiğinden yer altı gölleri ve su depoları oluşturmaktadır. Bu yer altı su kaynakları, bir baraj gibi Tarsus Çayı'nı sürekli beslemektedir. Bundan dolayı Tarsus Çayı'nın akışı düzenlidir, yaz aylarında bile suyu azalmaz. Suçatı'nın güneyindeki debisi, en çok 1.222 m³/sn, en az 9,33m³/sn'dir. Ortalama akışı ise 40,5 m³/sn dolaylarındadır (PARLA, 1982: 3627) (Grafik 2).

Tarsus ayı kaynağı ve geçiş yolları itibariyle eğim hep fazladır ve bu sebepten akarsuyun akış hızı daima yüksektir. Hızını kesecek düzlükler pek olmadığından, yoğun ve şiddetli yağışlarda taşkın riski vardır.

Grafik 2: Tarsus ayı Yıllık Akım Grafiği(Hocaoğlu, 2004'den faydalanılarak hazırlanmıştır).

Fotoğraf 1: Berdan ayının Tarsus şehrine Girişi.

Fotoğraf 2: Berdan Çayı'nın Şehir Merkezinde Oluşturduğu Şelale.

Fotoğraf 3: Tarsus Nehri'nin Akdeniz'e Döküldüğü Yer.

2.6 Bitki Örtüsü

Doğu Akdeniz Havzası'nda yer alan çalışma alanımızın temel bitki örtüsünü, çalılar, orman ağaçları ve çayırlar oluşturur. Akdeniz iklimine özgü bitki örtüsünü oluşturan maki türü ağaççıklar, bölgede Anamur'dan Tarsus'a dek tüm kıyı kuşağına yayılmıştır. Yaz-kış yeşil kalan sert, kalın ve parlak yapraklı, boyları 2 metreyi geçmeyen maki türü bitkiler, ildeki dağların 700-800 metre yüksekliklerine dek görülür. En çok rastlanan maki türleri, kocayemiş, defne, taflan, keçiboynuzu, zakkum, pırnal meşesi, mersin, böğürtlen ve mazı meşesidir (PARLA, 1982: 3642).

Çalışma sahası içerisinde iki yerde de okaliptüs ağaçlandırma sahası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; şehir merkezinin güneyinde yer alan Karabucak okaliptüs koruluğudur. Burası bataklık bölge iken, kurutulmak amacıyla gövdesinde çokça su tutabilen okaliptüs ağaçları getirilmiştir. İkincisi ise, yine şehir merkezinin güneyinde kıyı kumulları üzerinde, kumul ilerlemesini durdurmak amacıyla kurulmuştur (HOCAOĞLU, 2004: 118).

Yukarıda bahsettiğimiz bitki örtüsü özellikleri ilçenin bütün arazi içerisinde sahip olduğu bitki florasıdır. Bununla beraber araştırma sahası olan kent merkezinde yaygın bir bitki topluluğu bulunmamakla beraber şehre tepeden bakıldığında şehir merkezindeki, iki büyük park içerisinde bulunan çam ağaçları ve okaliptüs ağaçları topluluğu dikkat çekecektir. Aynı zamanda şehirdeki mesken özellikleri ile de bağlantılı olarak, şehir sakinleri kendi mekânlarında daha çok turuncgil ağaçlarından faydalanmışlardır. Yine şehir merkezindeki yolları bölen refüjlerde de bölgenin iklimini yansıtan turunç ağaçları bulunmaktadır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4: Kent Merkezindeki Refüjlerden Bir Görünüm.

3. BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

3.1 NÜFUS

3.1.1 Nüfus Özelliklerine Genel Bakış

Tarsus, Mersin iline bağlı bir ilçedir. Mersin 1965'e kadar nüfus olarak Tarsus'tan daha küçük bir yerleşim merkeziyken günümüzde durum çok farklıdır. Tarsus, ilçe merkezi olması sebebiyle kamu kurum ve kuruluşlarının toplandığı bir

merkez konumundadır. 1970 yılı nüfus sayımında ilçe nüfusu 162.220 iken, bu rakam 2000 yılına gelindiğinde 348.205'e yükselmiştir. 2013 yılında ise, 321.403 olmuştur (TÜİK ADNKS verileri).

İlçenin çevresindeki köy yerleşmelerindeki nüfusun azalması, buna karşılık ilçe nüfusunun hızlı bir artış göstermesi, Tarsus'a başka şehirlerden olduğu gibi civar köylerden de merkeze doğru nüfus hareketliliğinin olduğunun göstergesidir.

3.1.2 Nüfus Dağılışı ve Yoğunluğu

Nüfus artışının temel sebeplerinden birisi doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olmasıdır. Bir neden de ekonomik, siyasi ve sosyal sebeplerle göçün meydana gelmesi ve göç alan bölgenin nüfusunun artmasıdır. Nüfusun bölgesel dağılışı bir bölgedeki toplam nüfus sayısı ile nüfus–arazi (toprak) arasındaki bağı ifade eder (KARABAĞ & ŞAHİN: 2003) (DOĞANAY, ÖZDEMİR, ŞAHİN: 2011). İlçemizde nüfus, Cumhuriyet tarihinin ilk sayım yılı olan 1927'den bu yana sürekli artış göstermiştir. Nüfus artış hızı ülke genelindeki artışla paralellik göstermektedir. 1935-1945 yılları arasında ise salgın hastalıklar ve II. Dünya Savaşı gibi nedenler dolayısıyla, bu dönemde nüfus artış hızında düşüş görülmüştür. 1965-1975 ve 1985-1990 arası dönemde ülke dışına verilen göç nedeniyle de yine nüfus artış hızında azalma görülmüştür.

İlçe merkezindeki nüfus artışında çevre beldelerden ve ülkemizdeki diğer şehirlerden gelen göçler ve doğumlar etkili olmuştur. Kent merkezinin gelişmesi dışarıdan gelen göçlerde önemli bir etkiye sahiptir. Bunun yanında Mersin Üniversitesine bağlı olan Teknik Eğitim Fakültesi ve Meslek Yüksek Okulunun şehirde bulunması, diğer illerden öğrenci ve öğretim görevlilerinin de bir tercih noktası olmuş ve bu durum şehrin nüfusunun artmasına sebep olmuştur. Bunun yanında ekonomik sebeplerle özellikle ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden gelen göçler kent merkezinin nüfusunun artmasına neden olmuştur.

Tarsus 1965 yılına kadar bağlı bulunduğu İçel ilinin en büyük ilçesiydi. Ancak 1963'te Mersin Limanının genişletilmesi ve Ataş Rafinerisi gibi büyük sanayi yatırımlarının Mersin'e yapılmasından sonra ilin şu anda da merkezini oluşturan "Mersin" nüfus bakımından Tarsus'un nüfusunu geçmiştir. Tarsus Mersin'in sanayi hamlesine karşılık tarımsal sektörde karşılık vermek istediye de, Mersin'in nüfus

artış hızına yetişememiş ve bu tarihten sonra il içerisinde, nüfus bakımından, ikinci sıraya oturmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: Tarsus Kent Merkezi ve Beldelerin Nüfus Miktarları Tablosu 1980 - 2013

Tarsus Şehir ve Köy Nüfusu Miktarları					
	1980	1990	2000	2012	2013
Toplam	219.673	291.965	348.205	318.615	321.403
Şehir	121.074	187.508	216.382	245.671	-
Köy	98.599	104.457	131.823	72.944	-

Kaynak: (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>).

(Rapor oluşturulduğu tarihte TÜİK 2013 istatistikleri henüz tamamen hazırlanmamıştır).

2008 yılına kadar ilçeye dışarıdan gelen göçler ve doğumlar ile nüfus sürekli bir artış göstermiştir. Özellikle 2001 yılından sonraki ülke genelinde görülen ekonomik krizin ardından, kapanan fabrikalar, azalan iş gücü ihtiyacı, bunun yanında bir de ekonomisi tarıma dayanan ilçede tarımdaki makineleşmenin artması sebebiyle ilçeye gelen göçlerde azalma görülmeye başlamış ve en nihayetinde ilçe göç vermeye başlamıştır. Bunun neticesinde ilçe toplam nüfusunda düşüş görülmüştür. Araştırma konumuz olan ve ülkelerin en büyük gelir kaynaklarından olan turizm sektöründe yapılacak projeler ve ilçe kalkınma planları ile şehir yeniden cazibe merkezi haline getirilerek işgücü nüfusunu kente çekebilir.

3.1.3 Nüfus Artışını Etkileyen Faktörler

Nüfus artışını etkileyen faktörler başlığını, doğum ve ölüm oranları ile göç, alt başlıklarında inceleyeceğiz. Bu iki faktör ilçemizde nüfus değişimlerinde iki önemli etken konumundadır.

3.1.4 Doğum ve Ölüm Oranları

Bir bölgenin nüfus oranlarını belirlemede etkili olan etmenlerden en temel veri kaynağı doğum ve ölüm oranlarıdır.

Araştırma sahamıza ait doğum–ölüm oranları belirlemede, geçmiş döneme ait araştırmalar ve TÜİK 2012 istatistikleri ile 2012 yılı Mersin TÜİK raporundan faydalanılmıştır. Buna göre ilçe genelinde 2012 yılı itibariyle gerçekleşen doğumların toplam 5738'dir. Bu rakam ilçeyi, il genelinde merkez ilçeler dâhil doğum sayıları sıralamasında birinci ilçe sıralamasına getirir. İlçede gerçekleşen 5738 doğumun 2873'ü erkek bebek, 2865'i ise kız bebeklerdir.

Kent merkezi kaba doğum hızı oranı ise yine aynı yılın raporuna göre %19 civarındadır. Genel kaba doğum hız oranınının 2012 Türkiye ortalaması olan %17 civarına yakın olması araştırma coğrafyamızın da doğum oranınının yüksek olduğunu göstermektedir. İlçeye ait oranın yüksek çıkmasının bir sebebi de, kentin dış illerden yoğun göç almasıdır. Ülke genelinde geçmiş yıllara göre, kaba doğum hızında bir düşüş olsa bile hala planlanan seviyelere indirilememiştir. Doğurganlık oranlarının yüksek olmasındaki problemi ortadan kaldırmanın en önemli yolu ise, özellikle eğitim seviyesi ve sosyo–ekonomik durumu düşük göç mahallelerinde eğitim ve aile planlaması konusunda çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak, günümüzde sık değişen devlet politikaları neticesinde ve özellikle de son dönemde aile planlamasında, ortalama ömrün uzamasıyla birlikte, bağımlı nüfusun artacağı ve aktif(çalışan, faal) nüfusun bağımlı nüfusa oranla yetersiz kalacağı düşüncesiyle, ailelere en az 3 çocuk yapma teşvikinde bulunmaktadır (Tablo 3-4).

Tablo 3: Tarsus'a Ait Cinsiyete göre Doğumlar - 2012

Tarsus'a ait cinsiyete göre doğumlar – 2012			
	Erkek	Kız	Toplam
Tarsus	2873	2865	5738

Kaynak: (TÜİK 2012 Mersin Raporu)

Tablo 4: Tarsus'a Ait Cinsiyete Göre Ölümler - 2012

Tarsus'a ait cinsiyete göre ölümler – 2012			
	Erkek	Kadın	Toplam
Tarsus	897	725	1622

Kaynak: (TÜİK 2012 Mersin Raporu)

2012 yılı Tarsus'a ait toplam ölüm sayısı ise 1622'dir. Doğum ve ölüm oranları tablolarını karşılaştırdığımız zaman, bir önceki yıla göre Tarsus'ta artması gereken nüfus miktarı 4116 kişidir. Ancak ilçede, ADNKS(Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) kayıtlarına göre 2011 yılında kayıtlı nüfus 316,925 iken 2012 yılında 318,615'dir. Yani iki yıl arasındaki fark, 1690'dır. Başka bir deyişle ilçedeki nüfus artış miktarı, doğal nüfus artış miktarından azdır. Bu da kentin 2011 – 2012 yılları arasında dışarıya göç verdiğini göstermektedir. Kent, göç konusunda oldukça hareketli bir yerdir. Bazı dönemlerde yoğun göç alırken, bazı dönemlerde ise göç verebilmektedir.

3.1.5 Göç

Göç, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer herhangi bir sebeple insanların hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir yerleşim bölgesinden bir başka yerleşim bölgesine yerleşme suretiyle yapılan coğrafi yer değiştirme hareketidir. Bir ülkenin nüfus gelişme seyri yalnızca doğumlar ve ölümlerle belirlenmediği, aynı zamanda göçleri de kapsadığı bir gerçektir. Özellikle çok göç alan ülke, bölge ya da şehirlerde göçlerle sağlanan nüfus artışı büyük önem taşımaktadır (TÜMERTEKİN & ÖZGÜÇ , 2002: 312).

Göç hareketini farklı kategorilerde şekillendirebiliriz. Ülke sınırları içerisinde olan göçe iç göç, ülkeler arasında olan göçe ise dış göç denilmektedir. Yine göçün zamanlamasına göre kategorize olmuş şekline ise, geçici göç veya sürekli göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Bir diğer göç şekli olan beyin göçü ise, ekonomik potansiyeli ve gelişmişlik düzeyi zayıf ülkelerde yetişen başarılı kişilerin, buradaki yetersizlik ve imkânsızlıklar nedeniyle gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelere göç etmesine denir. Ülkemizde içerisinde gerçekleşen göçleri ise, iç göç, geçici göç ve sürekli göç olarak

sıralayabiliriz (KARABAĞ & ŞAHİN, 2003: 54). Türkiye’de iller arasında yapılan göçlerin durumu, nüfusun doğum yerleri dikkate alınarak belirlenebileceği gibi, nüfusun ikametgâh durumuna bakarak da belirlenebilir.

Göç konusunda oldukça hareketli olan araştırma coğrafyamız Tarsus’ta ise, 2008 yılından 2010 yılına kadar şehir dışarıya göç verir konumdadır. Ancak bundan çok daha öncesine baktığımızda tarımsal sanayi ve tarımdaki insan gücüne duyulan ihtiyaç sebebiyle, özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden yoğun göç almaktaydı. İlçenin göç verdiği bölgeler ise, çoğunlukla çevre büyükşehirlerdir.

Tarsus’ta ikamet eden nüfusun, kayıtlı oldukları il tablosuna baktığımız zaman, şehrin yoğunlukla Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden göç aldığı yorumuna ulaşabiliriz. Tabloda, birinci sırayı ilçenin bağlı olduğu Mersin alırken, bunu sırasıyla Diyarbakır, Şanlı Urfa, Adana, Bitlis, Adıyaman ve Siirt takip ediyor (Mersin TÜİK Raporu, 2012, 95-96) (Tablo 5).

Tablo 5: Tarsus' ta İkamet Eden Nüfusun, Nüfusa Kayıtlı Oldukları İller - 2012

Tarsus'ta İkamet Eden Nüfusun, Nüfusa Kayıtlı Oldukları İl – 2012		
İkamet Yeri	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	Kişi Sayısı
Tarsus	Adana	9109
Tarsus	Adıyaman	7070
Tarsus	Afyonkarahisar	120
Tarsus	Ağrı	1598
Tarsus	Amasya	131
Tarsus	Ankara	279
Tarsus	Antalya	109
Tarsus	Artvin	48
Tarsus	Aydın	101
Tarsus	Balıkesir	97
Tarsus	Bilecik	24

Tarsus	Bingöl	914
Tarsus	Bitlis	8205
Tarsus	Bolu	49
Tarsus	Burdur	47
Tarsus	Bursa	96
Tarsus	Çanakkale	25
Tarsus	Çankırı	72
Tarsus	Çorum	351
Tarsus	Denizli	78
Tarsus	Diyarbakır	20417
Tarsus	Edirne	24
Tarsus	Elazığ	2917
Tarsus	Erzincan	92
Tarsus	Erzurum	750
Tarsus	Eskişehir	61
Tarsus	Gaziantep	1094
Tarsus	Giresun	88
Tarsus	Gümüşhane	300
Tarsus	Hakkari	67
Tarsus	Hatay	2375
Tarsus	Isparta	52
Tarsus	Mersin	209748
Tarsus	İstanbul	139
Tarsus	İzmir	118
Tarsus	Kars	203
Tarsus	Kastamonu	83
Tarsus	Kayseri	1002

Tarsus	Kırklareli	26
Tarsus	Kırşehir	148
Tarsus	Kocaeli	41
Tarsus	Konya	875
Tarsus	Kütahya	76
Tarsus	Malatya	1668
Tarsus	Manisa	91
Tarsus	Kahramanmaraş	1814
Tarsus	Mardin	1416
Tarsus	Muğla	38
Tarsus	Muş	1632
Tarsus	Nevşehir	232
Tarsus	Niğde	2633
Tarsus	Ordu	144
Tarsus	Rize	90
Tarsus	Sakarya	90
Tarsus	Samsun	192
Tarsus	Siirt	7056
Tarsus	Sinop	47
Tarsus	Sivas	1058
Tarsus	Tekirdağ	29
Tarsus	Tokat	168
Tarsus	Trabzon	210
Tarsus	Tunceli	459
Tarsus	Şanlıurfa	17794
Tarsus	Uşak	43
Tarsus	Van	5517

Tarsus	Yozgat	257
Tarsus	Zonguldak	67
Tarsus	Aksaray	276
Tarsus	Bayburt	51
Tarsus	Karaman	253
Tarsus	Kırkkale	48
Tarsus	Batman	978
Tarsus	Şırnak	2549
Tarsus	Bartın	11
Tarsus	Ardahan	131
Tarsus	Iğdır	37
Tarsus	Yalova	13
Tarsus	Karabük	28
Tarsus	Kilis	207
Tarsus	Osmaniye	1730
Tarsus	Düzce	48
Tarsus	Toplam	318324

Kaynak: (TÜİK Mersin Raporu-2012) Not: yabancılar dikkate alınmamıştır.

2012 itibariyle tam nüfusu 318.615 olan Tarsus'un, 209.748 kişilik bölümü bağlı bulunduğu ilin nüfusuna kayıtlıdır. Bu rakamdan belde ve köy nüfusu olan 72.944 sayısını çıkardığımız zaman geriye 136.804 kişi kalıyor. Bu rakam bize Tarsus şehir merkezindeki Mersin iline bağlı nüfusa kayıtlı kişi sayısını veriyor ki, bu da şehir merkezindeki nüfusun yaklaşık olarak %57'si gibi bir orana denk geliyor. Şehir merkezindeki nüfusun geri kalan 108.867 kişilik kısmı ise, şehirde yaşayan ancak nüfusunun başka ile bağlı olduğu kişi sayısını veriyor. Bir şehrin merkezdeki nüfusunun neredeyse yarısının dış illerden gelen göçlerin oluşturması, o şehrin ekonomik potansiyeli hakkında fikir sahibi oluşturmasının yanında, şehirde oluşabilecek ciddi problemlerinde habercisi konumdadır.

Tarsus'taki gibi, düzensiz oluşan göç hareketleri sonucunda şehirde yerleşme sorunları, alt yapı yetersizlikleri, eğitim ve sağlık olanaklarındaki yetersizlikler gibi birtakım sorunlar, şehrin gelişmişlik düzeyi ile doğrudan alakalı olduğu gibi, gelecek dönemlerde oluşabilecek sosyal ve ekonomik gelişmelerin de önündeki en önemli engeldir.

3.1.6 Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Nüfus konusunda değerlendirilmesi gereken bir diğer unsur da, toplam nüfustaki ve yaş düzeylerindeki kadın-erkek nüfus sayısının eşit olmayışıdır. Nüfusta analiz edilmesi gereken değişken, toplam nüfus içindeki kadın-erkek nüfus sayısı ve yaş dilimlerindeki nüfus sayısının eşit olmayışıdır. Nüfusta cins oranı; belli bir nüfus kütesinde, 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısı şeklinde hesaplanır ((DOĞANAY, 1994: 156). Toplam nüfustaki veya yaş gruplarındaki kadın-erkek nüfusunun dağılışı, sadece demografik yönden değil, siyasi, sosyal ve iktisadi planlamaların yapılmasında da öneme sahiptir. Nitekim gelecek dönemlere yönelik eğitim, sağlık, istihdam oluşturma, alt yapı hizmetleri planlamalarında ve bazı sosyal konulardaki sorunların çözümünde nüfusla ilgili yaş dilimleri ve kadın-erkek nüfus sayısının bilinmesi çok önemlidir. Göç alan kentlerin ortak sonucu olan toplam nüfustaki erkek sayısının kadın sayısından fazla olması durumu, araştırma sahamız olan Tarsus'ta da ortaya çıkmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6: Yıllara Göre Tarsus'un ve Türkiye'nin Kadın - Erkek Nüfusu Oransal Dağılımı

Tarsus'un ve Türkiye'nin Kadın – Erkek Nüfusu Oransal Dağılımı								
İlçe Nüfusunun Oransal Dağılımı					Toplam İlçe Nüfusu(%)		Toplam Türkiye Nüfusu(%)	
	Şehir (%)		Kır (%)					
Yıllar	E	K	E	K	E	K	E	K
1940	54.4	45.6	48.2	51.8	51.1	48.9	49.1	50.9
1950	54.4	45.6	49.7	50.3	52.1	47.9	50.3	49.7
1960	54.7	45.3	51.3	48.7	53.1	46.9	50.8	49.2

1970	53.3	46.7	50	50	52.2	47.8	51	49
1980	52	48	50	50	51.7	48.3	51.4	48.6
1990	51.2	48.8	50.2	49.8	51.3	48.7	50.7	49.3
2000	51.1	48.9	50.1	49.9	51.4	48.6	50.5	49.5
2012	49.5	50.5	50.3	49.7	49.7	50.3	50.2	49.8

Kaynak: (TÜİK 2012 istatistikleri, TÜİK Mersin Raporu-2012)

Ülke ya da ülkenin herhangi bir bölgesinin nüfusunun yaş yapısı incelendiğinde, o bölgedeki nüfus olayları hakkında bilgi sahibi olunabilir. Aynı zamanda nüfusun hem yaş hem de cinsiyet yapısını bir arada gösteren bu tabloları kaynak göstererek o coğrafyanın demografik yapısının yanında, bölgeye ait sosyo – ekonomik durum ve kısmen de olsa gelişmişlik düzeyi hakkındaki yorumlara ulaşabiliriz.

Nüfusun yaş gruplarına göre incelenmesinden elde edilecek bir diğer veri de ülkenin veya bölgenin gelecekteki nüfus büyümesine işaretler. Nüfus piramitleri ve nüfusun yaş gruplarını gösteren tablolar bize doğal nüfus artış hızı hakkında bir ipucu verir. Eğer düşük yaşlardaki nüfus fazlaysa veya nüfus piramitlerindeki taban genişse bu bize bölgenin yüksek doğum hızına sahip olduğunu gösterir. Nitekim eğer nüfus piramidi her yaş grubunda giderek daha az nüfus göstererek yükseliyor yani bilindik piramit şekline benzer bir yapı alıyorsa ideal bir nüfus yapısı gösteriyor demektir ki bu gelecekte bölgenin nüfusunun artacağını gösterir. Piramit şekil değiştirip oval bir hal almışsa, bu da bölgenin yakın bir gelecekte nüfusunda azalma olacağı şeklinde yorumlanır. (TÜMERTEKİN, 1994: 178–179). TÜİK verilerinden faydalanılarak, Tarsus'a ait yaş gruplarının oluşturduğu nüfusu ise tablo 7'deki inceleyebiliriz.

Tablo 7: Tarsus'a Ait Yaş Grubuna Göre Nüfus Dağılımı Tablosu - 2012

Tarsus'a Ait Yaş Grubuna Göre Nüfus Dağılımı Tablosu – 2012				
İlçe	Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
Tarsus	0 – 4	27.309	13.839	13.470
	5 – 9	27.111	13.960	13.151
	10 – 14	29.275	15.137	14.138
	15 – 19	28.302	14.409	13.893
	20 – 24	22.823	10.771	12.052
	25 – 29	25.236	12.804	12.432
	30 – 34	25.513	12.817	12.696
	35 – 39	23.639	11.801	11.838
	40 – 44	21.158	10.490	10.668
	45 – 49	20.970	10.504	10.466
	50 – 54	17.720	8.687	9.033
	55 – 59	15.830	7.909	7.921
	60 – 64	11.500	5.589	5.911
	65 – 69	7.950	3.649	4.301
	70 – 74	5.903	2.597	3.306
	75 – 79	4.131	1.796	2.335
	80 – 84	2.807	1.074	1.733
	85 – 89	1.116	374	742
	90 +	322	71	251
	Toplam	318.615	158.278	160.337

Kaynak: (TÜİK 2012 Mersin Raporu)

Tabloda en yüksek nüfus miktarlarını, genç nüfus yaş aralığı diye nitelendirdiğimiz 15–45 yaş aralığı nüfusu oluşturmaktadır. Bu yaş aralığındaki nüfus miktarları birbirlerine çok yakındır. Fakat 20–24 yaş aralığındaki nüfus miktarı bir önceki ve bir sonraki yaş grubuna göre dikkat çeker biçimde bir azalma göstermiştir. Bunun da en büyük nedeni, bu yaş aralığındaki kişilerin, askerlik veya üniversite öğrenimi görmek üzere, başka şehirlere giderek, şehir dışına çıktığı düşünülmektedir.

3.1.7 Nüfusun Eğitim Durumu

Bir bölgenin nüfusunun eğitim ve kültür potansiyelinin yüksek olması, birçok nüfus hareketlerini doğrudan etkileyebilen bir oluşumdur. Üstelik nüfusun eğitilmiş olması, yerleşmelerin sosyo-kültür yapısı ile ekonomik kalkınmasında da son derece etkilidir. Ancak nüfusun eğitim durumu genel olarak okur-yazar olan ve olmayan nüfus şeklinde değerlendirmede, bu kriter tek başına yeterli değildir. Bunun yanında okullaşma oranı, okul çağı nüfusunun eğitim kademeleri, okul-öğretmen-öğrenci sayısı dengesinin de göz önünde bulundurulmalıdır(DOĞANAY, 1994: 163).

Tarsus'la ilgili 2012 yılına ait okuma yazma oranı verilerine bakıldığında, eğitime başlama yaşı olan 6 yaş ve üzeri bireyler üzerinden oluşturulan istatistikte, kent nüfusunun %95'i okur-yazar konumdadır. Bu oran erkek nüfusta %97, kadınlarda ise, %93'tür. Tüm bu oranlar ülke istatistiği olan toplam nüfustaki %93.3'lük ve erkek nüfustaki %96 ile kadın nüfustaki %91'lik ortalama oranlara yakın hatta bir iki puanla ülke ortalamasının üzerindedir.

Tarsus nüfusu genel olarak tarımsal faaliyetlerle hayatını idame ettirmektedir. Bunun sonucunda da okuryazar nüfusun büyük çoğunluğu temel eğitiminin ardından okula devam etme eğilimi göstermemiştir. Okur-yazar nüfusun büyük çoğunluğu ilkokul mezunu kişilerdir(Tablo: 8).

Tablo 8: Tarsus'taki Nüfusun Eğitim Düzeyi ve Okur - Yazarlık Durumu - 2012

İlçede Belirtilen Eğitim Düzeyi Ve Cinsiyete Göre Nüfus (15 + yaş) – 2012			
Belirtilen eğitim düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	9829	1755	8074
Okuma yazma bilen – okul bitirmeyen	24426	7594	16832
İlkokul mezunu	72582	32738	39844
İlköğretim mezunu	49476	28344	21132
Ortaokul ve dengi okul mezunu	9939	6006	3933
Lise ve dengi okul mezunu	44443	25110	19333
Yüksekokul veya fakülte mezunu	18676	10862	7814
Yüksek lisans mezunu	599	365	234
Doktora mezunu	165	91	74
Bilinmeyen	4566	2393	2173
Toplam	234701	115258	119443

Kaynak: (TÜİK Mersin Raporu – 2012)

3.2 Yerleşme

3.2.1 Tarsus'un Yerleşme Tarihi

3.2.1.1 Tarsus Adının Doğuşu ve Tarsus Tarihi

Anadolu'nun yeri ve adı değişmeyen en eski beldelerinden biri olan Tarsus şehri, çok uzun ve eski bir tarihi geçmişe sahiptir. Eski zamanlarda ovalık Kilikya denilen bugünkü Çukurova'nın, şimdiye kadar yerini ve ismini saklamış olan Tarsus çok uzun ve eski bir tarihe sahiptir. Tarsus Kilikya'yı İç Anadolu'ya bağlayan tarihi yolların kavşak noktasındadır (ERZEN, 1943: 3).

Hitit kaynaklarında ilk kez kentin adı TAR-ŞA (URU-TAR-SA) biçiminde geçmiştir. Bu isim tahminen Kilikya bölgesinin Silifke'nin doğusunda kalan kısım ve

Kuzey Mezopotamya'daki Hurilerin, kurduğu Kizzuwatna Krallığı'nın merkeziydi (ZOROĞLU, 1995: 16).

Afif ERZEN'e göre, Tarsus'un ismi ve kuruluşu hakkında gerek Yunan Mitolojisi, gerekse eski yazarlar çok tutarlı bilgiler verememektedirler. Daha çok efsanevi bilgilere yer vermişlerdir.

Eski Yunan mitolojisinin bir ananesine göre, Pegasos yahut Bellerofontes Kilikya ovasında yolunu şaşırması ve Tarsus'un bulunduğu yerde ayağını sakatlamış olduğundan şehre Yunanca 'ayak tabanı' anlamına gelen 'Tarsos' ismini vermişlerdir. İkinci bir anane de, Perseus'un bir rüyada attan inerken ayak tanını kaybetmiş olduğu bu bölgede bir şehir inşa ettiği bildiriliyor (ERZEN, 1943: 4). Ancak her önemli şehrin kaynağını bir Grek göçmen kafilesine bağlamaya çalışan Yunanlıların yöreye geldiklerinde burada bir yerleşmeyle karşılaştıkları kesindir. Bu durumda Tarsus, Yunanlıların buraya gelmesinden çok daha eski bir tarihi geçmişe sahiptir.

Tarsus isminin menşei ile ilgili bir başka anlatı ise; Hitit kralı Tarhon veya Tarkon'dan geldiği düşünölmektedir. Bununla beraber, Asurlu dilinde Tarzi, Aramice de Tarz, Yunancada Tarsos ve en nihayetinde Latince de Tarsus şeklini aldığını görürüz (ERZEN, 1943: 8).

Şehrin kuruluşuyla ilgili bir başka anlatı ise; M.Ö. 7. yy.da Tarzi'nin (Tarsus) yeri değiştirilmiştir. Asur kralı Sanherip, Gözlükule'deki eski kenti yakıp, yıktıktan sonra, ovada Babil kentine benzetmek amacıyla Kydnos Nehri'nin(Tarsus Nehri) iki yakasına yeni bir kent kurmuştur. Böylece günümüzdeki Tarsus'un temelleri Asur kralı Sanherip zamanında atılmıştır. Aynı döneme ait Asur metinlerinde de bölgeye 'Tarsis' denildiği bilinmektedir. (ÖZ, 2012, 25)

Yapılan araştırmalar sonucunda Tarsus'ta M.Ö. 6000 li yıllara ait bazı şehir kalıntlarına rastlanmıştır. Yaklaşık 10.000 yıllık geçmişe sahip olduğu düşünölen Tarsus tarihini, tek bir başlıkta değerlendirmek yerine, dönemlere ayırarak bakmak daha faydalı ve aydınlatıcı olacaktır.

3.2.1.2 Neolitik Dönemde Tarsus

MÖ 6000–5500 yılları arasında yaşanan Neolitik döneme ait yaşam buluntuları, 1934–1949 yılları arasında, Tarsus Gözlükule'de bilimsel kazı çalışmaları

yapan Amerikalı Arkeolog Prof. Hetty Goldman tarafından ortaya çıkarıldı (ÖZ, 2012: 6).

Gözlükule Neolitiği, Son Neolitik Döneme işaret eder. Araştırmalarda bu dönemde taş duvarlı evlerin yanı sıra, üstlerinin kapanması olanaksız büyük ölçekli yapılar da bulunmuşlardır. Bu üstü açık yapıların ağıl olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Ağıllar, Yontma Taş araçlarından, orak dilgiler, ilkel dokuma tekniklerine işaret eden bulgular, Son Dönem Neolitik insanının tarım ve hayvancılıkla uğraştığını göstermektedir (YURT ANSİKLOPEDİSİ: 3632).

Gözlükule’de bulunan obsidyen araç-gereçler, ok uçları, küçük mızrak uçları, Neolitik dönemde yaşayan Kilikya halkının ilerlemiş teknik bilgisini ve bununla birlikte ticari faaliyetlerinde var olduğunu göstermektedir (ÖZ, 2012: 6).

3.2.1.3 Kalkolitik Dönemde Tarsus

Tarsus’un yerleşme tarihi, yine aynı bölgede Gözlükule’de saptanan Kalkolitik Dönem’le sürer. Taş aletlerin yanında madenin de kullanıldığı bu döneme Kalkolitik Dönem denir. MÖ. 5500–3000 yılları arasını kapsayan bu dönemde, Tarsus Gözlükule’de yapılan bilimsel kazı çalışmalarındaki ilk Kalkolitik dönem buluntularında Mezopotamya’nın Tell Halaf kültürünün etkisi görülmektedir. Geometrik desenli, boya bezekli Tell Halaf ve Ubeyd kültürü özelliği gösterenlerin yanı sıra, saman katkılı kaplar çanak çömlek grubunu oluşturmaktadır (ÖZ, 2012: 7).

Gözlükule’nin yamaçlarındaki mezarlar, içlerine armağan olarak bırakılan ince yapım kâseler, testiler, boyunlu çömlekler, saman katkılı, açık renkli kaplar yardımıyla, Kalkolitik Dönem’e tarihlenmektedir. Buluntular, mezarlara gömülenlerin Kuzey Mezopotamya ya da Kuzey Suriye kökenli insanlar olduklarını ortaya koyar (PARLA, 1982: 3632).

3.2.1.4 Tunç Döneminde Tarsus

M.Ö. 3000-2000 yılları arasında yaşanan bu dönemde, Gözlükule’de yapılan bilimsel araştırmada, katmanlar kesintisiz bir biçimde belirlenmekte ve yörede ilk Tunç Çağına ilişkin temel bir kronoloji oluşturulmasına olanak vermektedir (ÖZ, 2012: 8).

Bakırla kalayın karıştırılarak tunç elde edilmesi ve bu alaşımın silah ve gereç yapımında kullanıldığı, buna bağlı olarak sınıflaşmanın ve kentleşmenin ortaya çıktığı bir dönem olan İlk Tunç Çağı, Tarsus Gözlükule kazılarında ayrıntılarıyla incelenmiştir. Gözlükule, bu dönemde dörtgen planlı taş ve kerpiç evlerden oluşan basit bir yerleşme görünümündedir. Suriye kökenli çanak çömlek ve yerli yapım çanak çömlek yardımıyla, Tarsus Gözlükule’de ilk tunç Çağı yerleşmesi M.Ö. 3000-2750 arasına tarihlenmektedir (PARLA, 1982: 3633).

M.Ö. 2750–2400 ile 2100 arasında tarihlenen İlk Tunç Çağı sonunda, Gözlükule yerleşim alanındaki büyük bir yangından sonraki yerleşmede farklılaşma göze çarpmaktadır. Gözlükule’de köy yerleşmesi surla çevrilerek, korunaklı bir kent, küçük bir yerel krallık görünümünü almıştır. Dişli sur tekniği denilen girintili çıkıntılı sur, Orta Tunç Çağa değin süre giden savunma sisteminin bir parçasıdır. Düşmanın içeri çekilerek yok edilmesine yönelik bu sistem Truva’da da görülür. Yerleşme M.Ö. 2300’lerde bir yangınla kül olmuş, İlk Tunç Çağı’nda yangından sonra yapılmış yeni yapılar görülmüştür (PARLA, 1982: 3633).

3.2.1.5 Anadolu ve Mezopotamya Uygarlıklarında Tarsus

Yine Tarsus, Hititler zamanında da oldukça önemli bir merkez olduğu düşünülmektedir. Nitekim Tarsus’un kuruluşu ve isminin, çok eski bir Kilikya ilahı olan Tarkon veya Tarhon’dan gelmiş olduğu düşünülmektedir. Bu ilah, Hitit metinlerinde Tarhunt şeklinde gösterildiği gibi, Hititler zamanında ve daha önce Kilikya’nın içinde olduğu Arzaova memleketinin, III.Amenofis ile siyasi ilişkileri bulunan Prens Tarhundaraba ismini de taşımaktadır (ERZEN, 1943: 8).

Mısır belgelerinde, Hitit Krallığı, ‘deniz kavimleri’ denilen insanların göçleriyle birdenbire yıkılmıştır diye bahseder. Bu kavimler önlerinde bulunan Frigler boğazlardan Anadolu’ya geçerek Hitit Devleti’ni yıkmışlardır (ÖZ, 2012: 21). Ancak Tarsus, Hitit Krallığı’nın son bulmasından sonra da, Güneydoğu Anadolu ve Kilikya prensliklerinden birisinin merkezi olarak devam ettiği de anlaşılıyor (ERZEN,1943: 9).

Asur kralı III. Salmanassar Kilikya’ya karşı dört sefer gerçekleştirmiş (M.Ö. 9. yy.). Bunun sonucunda, Kral Kate’yi Kilikya başkenti Tarsus’tan sürerek, yerine Asurlular dostu olan kardeşi Kirri’yi tayin etmiştir. Bu duruma bakarak, bu tarihten

itibaren Tarsus ya Asur hâkimiyetini tanıyan bir prenslik ya da tamamen Asurlulara bağlı bir Kilikya Prenslığı'dir diyebiliriz (ERZEN, 1943: 9).

Asurlular, Kilikya ile Toros bölgesine 'Kue' diyorlardı. Zengin maden yatakları ve ormanları nedeniyle, Kue üzerinde egemenlik kurmak için sürekli Urartularla mücadele ettiler. Daha sonra Urartular'ı bölgeden uzaklaştıran Asurlular Kue Krallığı ile siyasi ilişki kurmuş ve bu bölgeye hâkim olmaya başlamıştır (ÖZ, 2012: 22).

Tarzi(Tarsus), Kilikya sahillerine deniz yoluyla gelen Fenikeli, Suriyeli, Kıbrıslı, Rodoslu ve İyonyalı deniz tüccarlarının her zorluğa rağmen, vazgeçemediği ticaret merkezi olarak kozmopolit bir yapısını sürekli korudu. Asurluların denetiminde olan Tarzi sahillerindeki deniz tüccarları karayı gözden kaybetmeyecek bir noktaya kadar giderek kıyılarda izinsiz de olsa faaliyet gösterirlerdi (ÖZ, 2012: 24).

Yunanlılar, M.Ö.9. yüzyıldan başlayarak Doğu Akdeniz'de koloniler kurmuşlardır. Fakat Yunanlılar Asur Kralı Sanherip ile boy ölçüşememiş, M.Ö. 696'da yapılan deniz savaşında yenildikten sonra, Kilikya bölgesindeki ticaret merkezlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Yunanlılar Doğu Akdeniz'de, Antalya ve Dağlık Kilikya'da bazı küçük koloniler kurmuşlardır. Asurluların elinde bulunan Ovalık Kilikya'da tutunabilme olanağı bulamamışlardır (ÖZ, 2012: 26).

M.Ö. 6. yüzyılda İran'da ortaya çıkan ve kısa sürede güçlenen Med Devleti, Asur egemenliğine bütünüyle son verince, Asurlulara bağlı olan Kue Prenslığı de ortadan kalktı. Böylece Kilikya bölgesinin yeni hâkimi Persler oldu (PARLA, 1982: 3636).

Öyle anlaşılıyor ki, Tarsus'a dönemin birçok uygarlığı krallığı hâkim olmak istemiş, lakin dönemin şartları itibarıyla en büyük askeri gücü elinde bulunduran uygarlık Kilikya hâkimiyetini kurabilmiştir. Yazılı kaynaklara baktığımız zaman, Asurlular M.Ö. 9 yüzyılda geldikleri Kilikya'ya yaşamlarının sonuna kadar hâkim olmuştur. Fakat Asurluların da sadece yönetsel anlamda bir hâkimiyet kurdukları gözden kaçmamaktadır.

3.2.1.6 Makedonya Krallığı Döneminde Tarsus

İskender, 20 yaşında tahta geçti ve babasının düşünce ve amaçlarını kendine miras edinerek, Anadolu üzerine bir sefer düzenledi. Önemli herhangi bir direnmeyle karşılaşmayan İskender, Kapadokya'yı zapt etti. Gülek Boğazı'na doğru ilerleyen İskender, geçitlerin kuvvetli bir şekilde tutulduğunu fark etti. Bunun üzerine, ağır silahlarla yaya kıtaları geçit gerisinde bıraktı. Kendisi de gecenin ilk nöbet zamanında kalkanlar ve okçularla yola çıktı. Gece karanlığında geçitlere doğru ilerledi, karakollara ansızın baskın vermek istiyordu. Ama bu ilerleyiş gizli kalmadı. Ne var ki cesareti İskender'e yine aynı başarıyı sağladı. Çünkü nöbetçiler, İskender'in kendisinin ilerlediğini fark edince yerlerini bırakarak kaçtılar. Ertesi gün şafak sökerken İskender bütün ordusuyla Gülek Boğazıyla beraber bütün geçitleri aştı ve Kilikya'ya indi. Tarsus'un Perslerde kalması için savunmaya karar vermiş olan Kilikya Satrabı Arseme, İskender'in geçitleri çoktan aşmış olduğu haberini alınca, şehri boşaltmak niyetinde olduğunu İskender'e bildirdi. Böylece bu zengin şehir, savaşız İskender'in eline geçmiş oldu (ÖZ, 2012: 37).

Bazı rivayetler İskender'in ölümüne sebep olan hastalığın kaynağını, Tarsus'a gelir gelmez, vücudu sıcakken Kydnos Nehri'ne (Tarsus Nehri) girmesi ve bu yüzden hastalık kapıldığı yönündedir.

Kilikya'ya, İskender'in ölümünden sonra, yerine geçecek dört komutandan biri olan Selevkos hâkim olmuştur. Mısır başta olmak üzere, Akdeniz'in bütün güney kentlerinde ve bu kentlerin çevresinde, üretimin temel ögesi köle emeğiydi. Sayısız kölenin emeğiyle ortaya çıkan ürün kentli tüccarların elinde toplanıyordu. Bu birikimin, ekonomik altyapıyı geliştirme yolunda kullanılması, yeni kurulan (Selefkoslar)Selökid Devleti'nin yöneticileriyle tüccarların bütünleşmesi oranında gerçekleşebiliyordu. Nitekim Tarsos, İskenderiyye'den sonra dönemin en önemli ticaret ve bilim merkezi durumuna geliyordu (PARLA, 1982: 3637).

Büyük İskender'in Asya'yı fethetmesi gibi, büyük bir tarihi olayın ardından Helen kültürünün yayılmasının önünde herhangi bir engel kalmadı. Artık bu tarihten itibaren kültür alışverişi en geniş anlamıyla meydana gelmekle beraber, bizzat İskender'in kendisi, kültür politikasıyla da bunu özendiriyordu. İskender'den sonra da devam eden bu kültür akımı Romalılar zamanında en yüksek noktaya ulaştı (ÖZ, 2012: 40).

3.2.1.7 Romalılar Döneminde Tarsus

Roma senatosu M. Ö. 103 yılında, Akdeniz’de Roma donanmasına zor günler yaşatan Kilikya korsanlarını, kesin bir şekilde yok etmeğe ve Kilikya eyaletinde esaslı bir askeri teşkilat kurma kararı verildi (ÖZ, 2012: 56).

Kilikyalı korsanlar, Doğu Akdeniz’deki Roma ticaret gemilerine ve donanmasına sıkıntılı dönemler yaşatıyorlardı. Nitekim M.Ö. 8. yüzyılda deniz üzerinde bir grup Roma donanmasını mağlup ediyor ve Büyük Roma donanma komutanlarını antlaşma yapmaya zorluyordu. Ancak Roma Senatosu antlaşmaları onaylamıyordu. Bunun üzerine Kilikyalı korsanlar, Roma’nın Ostia Limanı’na girerek, buradaki Roma donanmasına ait gemileri yok ettiler. Akdeniz’de Romalılar gücünü gittikçe yitiriyor, Kilikya korsanlarının hâkimiyeti artıyordu (ENER, 1961: 79).

M.Ö. 7. yüzyılda Roma Senatosu, korsanları ve onlara yardımcı olan Pontos ile Ermenistan Prensiği’ni ortadan kaldırmak için, meşhur kumandan Pompeius’a Roma tarihinde daha önce görülmemiş bir yetki verdi. Bunun üzerine korsanlardan bazıları, Roma Donanmasından korktu ve geri adım atmak zorunda kaldı. Bazı cesur korsanlar ise, ailelerini ve mallarını Toros dağlarına sakladılar ve Roma donanmasıyla Batı Kilikya dolaylarında çarpıştılar. Pompeius’un kuvvetleri oldukça üstündü. Deniz savaşını kaybeden korsanlar, yılmadı ve kalelerine sığınarak memleketlerini korumaya çalıştılar. Yaklaşık 2 ay süren savaş, korsanların Toroslar’a değin çekilmesine kadar devam etti (ENER, 1961: 80).

Romalılar, M.Ö. 64 yılında Kilikya’ya tamamen egemen olarak düzenli bir idare kurmuşlardır. Önce Pompeipolis, daha sonra da Tarsus eyalet merkezi olmuştur. Tarsus’ta ilk Roma valisi olarak görev yapan kişi ise, Claudius’tur (ÖZ, 2012: 58).

Daha sonraları Kilikya başkenti Tarsus’a, ünlü bir hatip valilik yapacaktır. Bu kişi Marcus Tillus Çiçero’dur. Çiçero, Roma Senatosu’nda yazan “ politikacı her türlü ihtirastan uzak durmalıdır ” sözünü fazlasıyla yerine getiren eşine az rastlanır bir yönetici olmuştur (ÖZ, 2012: 58).

M.Ö. 47’de, Tarsusluların çok sevdiği yönetici olan Julius Caesar Tarsus’a gelmiştir. Tarsus halkı ona olan bağlılığını göstermek için, şehirlerinin adını ‘Juliopolis’ olarak değiştirilmesini istemişlerdir. Caesar, Kilikya kentlerinin statüsüyle

de ilgilenmiştir. Komutan Caesar öldürülünce, Tarsuslular Caesarcı olarak bilindiği için bundan sonra sıkça problemlerle karşılaştılar (ÖZ, 2012: 59).

Caesar'ın öldürülmesinden sonra Roma, bir dönem iç kavgalarla karışıklık içindeydi. Bu durum sona erince, doğu bölgelerinin yönetimi Marcus Antonius'a verildi. Antonius, viran şehir Pompei'den Tarsus'a geldi ve buraya yerleşerek Tarsus'u imar etti. Tarsus bu tarihten sonra, bilim ve kültür alanında önemli atılımlar gerçekleştirdi. Antonius özellikle Mısır Kraliçesi Cleopatra'dan çok fazla etkileniyordu. Cleopatra, Tarsus'a Akdeniz'den gemi ile gelerek, Tarsus'un güneyinde bulunan ve bir iç liman görevini gören Rhegma Gölü'ne kanalları kullanarak girmiş, Gözlükule mevkiindeki Deniz Kapısı'ndan kente girdiği öngörülmektedir (ÖZ, 2012: 59-60).

Antonius ile Cleopatra Tarsus'ta uzun süreler kaldılar. Bundan dolayıdır ki, Tarsus'a siyasi bir kimlik sağlanmasında ve imar edilmesinde önemli paya sahiptirler. Kraliçe Cleopatra'ya fazlasıyla bağlanan, Antonius'un politikası karşısında Roma Senatosu savaş açmak zorunda kaldı. Aktium savaşını kaybeden Antonius hem kendini hem de Cleopatra'yı öldürttü. Tarsus'un yeni hâkimi artık Komutan Augustus'tur. Augustus, halkın isteği tavrı sonucunda Tarsus'a herhangi bir zulüm veya ıstırap çektirmemiştir. Tarsus, bilim ve kültürel anlamda yaşadığı gelişimini sürdürmeye devam etti ve Roma topraklarının en önemli şehirlerinden oldu. Tarsus bu dönemde, çevre eyaletlerden gelen ve kendi topraklarında doğan birçok sanat ve bilim adamına ev sahipliği yaptı (ÖZ, 2012: 75).

Romalıların dünyadaki en büyük tapınağı da Tarsus şehrinde inşa edilmiştir. Bugün yerel halkın "Donuktaş" diye adlandırdığı tapınak Antik Roma'ya ait en büyük ve en önemli yapıtlardan sayılıyor. İlerleyen bölümlerde yapıtla ilgili fikirlerimizi detaylı bir şekilde işleyeceğiz.

Roma İmparatorluğu 395 yılında ikiye ayrılınca, Kilikya bölgesi Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlandı. Bu tarihten sonra Kilikya eyaleti Tarsus, Silifke ve Anavarza olmak üzere üç şehre bölündü (ÖZ, 2012: 87). M.S. 7. yüzyıla kadar bölgeye hâkimiyet kurma konusunda İran ve Bizans devletleri mücadele içinde oldular.

Tarsus, Bizans döneminde de imar edilmeye devam edildi. Kral Justinianus'un vergi noktası belirlemek için yaptırdığı 'Bac Köprüsü', şehir ticaretini geliştirmek için yapılan Roma Şehir Yolu ve şehrin etrafındaki şehir duvarları bunlardan bazılarıdır. Bu yapılar, devletlerin istilaları ve depremler gibi doğal afetler sonucunda zarar görmüşlerdir. Ancak, yapıların bazı kalıntıları günümüzde hala ayakta. Örneğin, yine Bizans döneminde yapılmış, Mersin yönündeki şehrin giriş kapısı olan halkın da 'kancık kapı' olarak nitelendirdiği yapı, günümüzde hala ayakta ve tarihi değerini korumaktadır.

3.2.1.8 Araplar ve İslam Devletleri Zamanında Tarsus

Doğu Roma egemenliğindeki Kilikya ile Arap Yarımadası'nda Orta Çağ'da tarih sahnesinde görülmeye başlayan Müslüman Arapların ilk münasebetleri Hz. Ömer döneminde başlamıştır.

Müslüman Araplar, Hz. Ömer ve daha sonraki Halifeler döneminde, hem Afrika'ya hem de Suriye'nin kuzey bölgelerine yılda iki kez sefer düzenlediler. Bu seferlere, Gazve(Gaza)'din uğruna yapılan savaş' dediler. Araplarla Bizans İmparatoru Herakleios bir antlaşma imzaladı. Buna göre, iki devlette sınır şehirlerinde asker bulundurmuyacaktı. Ancak, Şam valisi Muaviye antlaşmaya uymadı ve Çukurova'ya saldırı düzenledi. Muaviye'nin harekâtı sonucu, Kilikya'da Tarsus, Misis ve Gülek Kalesi Arapların eline geçti. Tarsus'u ele fethettikten sonra, kenti gezen Arap komutan Abu Musa Eş Arı, kapalı bir mekânda halkın kutsal bir yer olarak adlandırdığı Daniyal Peygamber mezarını belirlemiştir. Hz. Ömer zamanında burada bir türbe yaptırılarak, Hz. Daniyal'ın mezarının günümüze kadar ulaşması sağlanmıştır (ÖZ, 2012: 91). Daha sonraki bölümlerde de bahsedeceğimiz ve inanç turizmi değeri açısından oldukça önemli bu türbe, 2007'de başlayan ve hala devam eden kazı çalışmalarıyla tamamen ortaya çıkarılmıştır. (Hz. Daniyal ile ilgili derin bilgilere sonraki kısımlarda genişçe değinilecektir.) Yapılan antlaşma gereği Antakya–Tarsus arasındaki tüm kaleleri boşaltmış olan Bizanslıların yerine Muaviye kendi kuvvetlerini yerleştirdi.

Muaviye öldükten sonra, yerine geçen oğlu Yezid zamanında Müslüman Araplar kendi aralarında mücadeleye girince, bu durumu fırsat bilen Bizanslılar Kilikya'yı yeniden zapt ettiler. Halife Velid zamanında yeniden Müslüman Araplara geçen Kilikya bölgesi, Bizanslıların sonraki akınlarında yeniden Müslüman Arapların

elinden alındı. Ancak, Bizanslılar da bölgeyi uzun süre ellerinde tutamamışlar ve Kilikya, Halife Abdulmelik Bin Mervan zamanında, 703 yılında yeniden Müslüman Arapların kontrolüne geçmiştir (ÇIPLAK, 1968: 86).

Emevi Devleti'nin son dönemlerinde Bizans Devleti ile aralarında sükûnet dönemine girilmiştir. Fakat aynı dönemde, Emevi-Abbasi çatışmaları başlayınca bundan faydalanan Bizans, 747 yılından itibaren Kilikya'yı teker teker almıştır. Bölge, 784'te Abbasi halifesi Mehdi'nin Kilikya'yı fethine kadar yine Bizanslıların elinde kalmıştır (ENER, 1961: 120-121).

Tarsus'un önemli dönüm noktalarından birisi de halife Mehdi'nin yerine oğlu, Harun Reşid'in geçmesiyle olmuştur. Halife Reşid'in en önem verdiği konu, sınır şehirleri ve önemli geçit kalelerinin alınmasına vermiştir. Bizanslılarla yapılan mücadelelerle, bu bölgede zayıflayan gücünü artırmaya yönelik tedbirler almıştır. Buradaki kalıcılığı artırmak için şehirde idari düzenlemelere de gitmiştir. Tarsus'un idaresini elinde bulunduran Türk Beyi Ebu Süleyman'a emir vererek, bölgede kısa sürede imar faaliyetlerine başlanmıştır. Ebu Süleyman Bizanslılarla yapılan mücadeleler mukabil önce Tarsus kalesini imar ettirmiş, ardından da Horasan ahalisinden üç bin kişilik kabileyi Tarsus'a yerleştirmiş ve burada bir camii yaptırmıştır (UĞUR, 1943: 37).

Kent için önemli gelişmelerden bir tanesi de, yine Abbasi Halifesi Me'mun zamanında olmuştur. Me'mun, oğlu Abbas'ı Avasım (sınır, koruma şehri) valiliğine tayin etmiştir. Me'mun, 832 yılında Bizans topraklarına Tarsus üzerinden sefer düzenlemiştir. Bu seferden bir yıl sonra, 833'te vefat etmiş ve Tarsus'a defnedilmiştir. Halife Me'mun'un mezarı hala Tarsus'ta bulunmaktadır. Halife Me'mun bizatihi kendi isteğiyle ordusunda Türklerin bulunduğu bir bölüm istemiştir. Türkler, özellikle isyanların bastırılması ve fetihlerde önemli rol oynamışlardır. Mutasım döneminde ise, halife ordusunun esası Türklerden oluşmuş ve Anadolu seferlerine gönderilen komutanlar bunlar arasından seçilmiştir (AKGÜNDÜZ, 1993: 26).

Abbasiler döneminde, Anadolu'ya yapılan seferlerde ele geçirilen sınır şehirlerine, özellikle Horasan ordusundan önemli kuvvetler yerleştirilmiştir. Halife Mehdi, Fergana, Semerkand, Belh, Harzem gibi şehirlerin halkı ile İranlılar ve Türklerden pek çok ahaliyi Anadolu'ya göndermiştir. Türkler özellikle Tarsus, Misis,

Adana ve Maraş gibi sınır şehirlerine yerleştirilmiştir. Böylelikle Anadolu'nun güney tarafları ve Tarsus sınır bölgesi kısmen Maveraünnehir Türkleri tarafından yurt edinilmiştir. Halife Mehdi'nin halefleri zamanında ve bilhassa Harun Reşid, Me'mun ve Mutasım devrinde bu Türklerin sayısı daha da artmıştır. Bizans üzerine sürekli akınlar düzenleyen Türkler, seferler esnasında azalmaya başlayınca onların yerini İslam ülkelerinden ve yine Horasan–Türkistan'dan gelenler doldurmuştur (AKGÜNDÜZ, 1993: 64).

Tarsus Abbasi'lerden sonra, 9. yüzyılda Tolunoğullarına, 10. yüzyılda da İhşidlerin idaresine geçmiştir. Fakat İhşidiler de Tarsus'u elinde çok tutamamış ve yöre, Suriye'de kurulan Hamdanoğulları Devleti'nin eline geçmiştir. Bu tarihlerden sonra, hemen hemen her sene Anadolu'nun ortalarına doğru akınlar düzenleyen Türk Başbuğ'larının çoğunluğu Tarsus'ta oturmuş ve çoğu zaman Bağdat Halifelerine, Tolunlara veya Hamdan'lara bağlı yaşamışlardır (AKGÜNDÜZ, 1993: 43-49).

Bizans komutanı Nikophore Phokas, 965 yılında Kilikya topraklarını yeniden Doğu Roma İmparatorluğu sınırlarına dâhil etmiştir. Nikophore, buradaki Müslümanları ya göç etmeye ya da zorla Hristiyan olmaya zorlayarak, bölgeye fazlaca zulüm yapmıştır. Şehirleri tahrip etmiş, yöre halkını ya esir almış ya da öldürmüştür. Bu dönemde burada bulunan Türkmen aşiretlerinin önemli bir kısmı Suriye'nin kuzeyine göç etmek zorunda kalmıştır. Kalanların boynuna ise, ağır vergiler yüklenmiştir (AKGÜNDÜZ, 1993: 50).

Nikophore zamanında Ermeniler, Kilikya kalelerine yerleştirilmişlerdir. Bunlar, Müslüman akınlarından çekinip Bizans sınırına gelerek Bizans ordusuna katılan Ermenilerdir. Nikophore döneminde, şehirde yeniden imar faaliyetleri olmuştur. Bunun üzerine halktan bazı kesimler şehre geri dönerek, ona tabii olmuş ve eskiden Hristiyan olan Müslümanlar yeniden Hristiyanlığa girmiştir. Nikophore'nin ölümünden iki yıl sonra Bizanslılar 969 yılında, daha önce birkaç defa istila ettikleri Hamdaniler'in idari merkezi olan Halep'i almışlardır. Bu sırada yapılan antlaşmaya göre, Müslümanlar Tarsus'un içinde bulunduğu Kilikya bölgesiyle birlikte, Antakya ve Suriye'nin bir bölümünü Bizanslılara bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece Tarsus'un da içinde olduğu Kilikya bölgesi, Anadolu Selçuklu devrine kadar Bizanslıların elinde kalmıştır (AKGÜNDÜZ, 1993: 51).

3.2.1.9 Selçuklu Devleti Zamanında Tarsus

XI. yüzyıl ortalarında Selçuklular, yeni bir siyasi güç olarak tarih sahnesindeki yerini almaya başlamışlardır. 1067'de Anadolu sınır komutanı olan Afşin, Bizans imparatorluğu sınırlarına girdi. Malatya civarında Bizans ordusunu yenen Afşin Kayseri'ye geldi ve şehri yıkıp yağmaladı. Karaman eyaletine ve Silifke eyaletine saldırılar düzenledi ve Tarsus'u yağmaladı. Bu sırada Bizans İmparatorluğu'nun başına geçen Romanos Diogenes, zaman kaybetmeden Kilikya'ya hareket etti. Anadolu'nun içlerine doğru geçen komutan Afşin'e engel olmak istediyse de başarılı olamadı. 1069 yılında Selçuklular doğudan, güneydoğudan ve Kilikya'dan Anadolu içlerine akınlar yapmaya devam ettiler. Bizans imparatoru Diogenes iki yüz bin kişilik orduyla, Alpaslan'da elli beş bin kişilik bir orduyla 26 Ağustos 1071 tarihinde Malazgirt'te karşılaştılar. Savaş Türk ordusunun kesin zaferiyle sonuçlandı (ÖZ, 2012: 106).

Değişik yıllarda Anadolu'ya akın ve keşif seferlerine devam eden Selçuklular, 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır. Bu savaşta yenilen Bizans imparatoru Romanos Diogenes ile bir barış antlaşması yapılmıştır. Daha sonra Ermenilerin elinde bulunan Tarsus taraflarına çekilen Diogenes, Bizans tahtına geçen Dukasin ile savaşmış ve bu savaşı kaybederek ölmüştür (AKGÜNDÜZ, 1993: 51).

Anadolu'nun Selçuklu Türkleri tarafından fethi, Müslüman Türkmenlerin Anadolu'ya doğru akınlarının tekrar yoğunluk kazandığı bir devirdedir. Selçuklular devrinde ve özellikle Alaaddin Keykubad zamanında, Kilikya bölgesinde Türkmen nüfusu yoğunlaşmış ve tarihinin hiçbir devrinde görülmedik şekilde bölgedeki tüm şehirler refaha kavuşmuştur (AKGÜNDÜZ, 1993: 70).

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan döneminde, bu bölgeye yoğun Türkmen akını devam etmiştir. 1243'de Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Köseadağ'da yenilmesi üzerine, sultanın aile ve efradı Selçuklulara bağlı olan Çukurova Ermeni prensi tarafından yakalanıp Moğollara teslim edilmiştir. Böylece Tarsus, Memluklular'ın fethine kadar Moğollara bağlanan Ermenilerin elinde kalmıştır (AKGÜNDÜZ, 1993: 55).

Anadolu Selçuklu Türklerinin Haçlılarla uğraşmasını fırsat bilen Ermeniler harekete geçti. Kilikya'nın kuzeyindeki dağlara yerleşmiş olan Ermeniler, oradan aşağıya inmekte ve buranın eski sahipleri olan Rumları yarı rıza, yarı zor ile göç ettirmeyi başardılar ve bu bölgenin alçak kısımlarına yerleşmekte gecikmediler. 1101 yılındaki Haçlı seferleri sırasında Konya'da bozguna uğrayan Haçlı orduları Toroslara doğru kaçmaya başladı. Fransa kralı I.Henri'nin kardeşi Hugues ağır yaralı bir şekilde Tarsus'a geldi. 18 Ekim'de öldü ve Tarsus'ta gömüldü. Kralın kardeşinin gömüldüğü yerin belli olması amacıyla Fransız Haçlıları, buraya Saint Paul Katedrali adını verdikleri kaba ve hızlı bir imar meydana getirdiler. Eser, doğuda 1102'den önce inşa edilen ilk kilise özelliğine sahiptir (ÖZ, 2012: 109-110). Bugünkü halkın "eski camii" diye adlandırdığı bu mimari esere yine ilerleyen bölümlerde detaylıca yer verilecektir.

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra, Anadolu'daki idari hâkimiyetini kaybeden Selçuklu devletinin yerine nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde kendi beyliğini kuran beylikler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, Tarsus bölgesi için iki önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan birincisi; Mısır'da Abbasilerin zayıflaması üzerine, Türk valilerin kurmuş olduğu Memluk devletinin hâkimiyetinin güçlenerek Tarsus bölgesine doğru genişlemesidir. İkincisi, Moğolların bölgedeki gücünün zayıflaması üzerine, daha önceki yıllarda bölgeye yerleştirilmiş olan ve Moğolların himayesini kabul etmeyen Türkmenler tarafından Adana, Tarsus, Misis, Payas ve Yumurtalık havalisinde Ramazanoğulları Türkmen Beyliği'nin kurulmasıdır (AKGÜNDÜZ, 1993: 57-59).

Moğol istilasından sonra, ortaya çıkan boşluğu haçlıların da desteğiyle, fırsat bilen Ermeniler burada bir prenslik kurdular. Bu yıllarda halife Me'mun'un kabrini ziyarete gelen 30 kadar Müslüman mutasavvıfını casusluk suçlamasıyla yakalattı ve bunları haksız yere hapse attırdı. Bu haber Mısır'a ulaşınca, Türk Memlukluları Kilikya'yı bastı ve bu baskınlar 1275 yılına kadar devam etti (ÖZ, 2012: 114-117).

Ermeniler ülkelerine sık sık yapılan taarruzlar sonucu birbirlerine düştüler. Kral Leon'dan sonra, Kıbrıs'tan seçilen krallar zamanında hal daha da kritik bir hal aldı. 1306'dan sonraki Memlukluların baskınlarına Çukurova'daki Türkmenlerde büyük oranda destek veriyorlardı. Kilikya'nın önemli şehirleri, Memluklularla hareket eden Türkmenlerin eline geçti ve buradaki Ermeni prensliğine son verildi. Tarsus, Memlukluların Çukurova'daki uç valiliği oldu. Bu uç valiliği sayesinde, Çukurova'da

yaşayan Türkmenler kontrol altında tutabildiği gibi, Karamanlıların da buraya inmesi engelleniyordu. Tarsus'u Ermenilerin elinden alan Tarsus Fatihî Muhammed b. Fellah'tır. Şehre girdikten yedi adım sonra, şehit edilmiş ve şehit edildiği yere de gömülmüştür. Yine Ramazanoğulları Beyliğinden önce, Tarsus ve çevresine gelip yerleşen Türkmenlerin Üç-Ok koluna mensup Varsak aşiretinden olduğu tahmin edilen Mencek Baba'da önemli zat'lar arasındadır (ÖZ, 2012: 117-119).

Ramazanoğulları Yüreğirli bir Türkmen boyuna mensup olup, Oğuzların Üç-Ok kolundandır. Ramazanoğullarının bağlı olduğu Yüreğirliler boyu Kınık, Bayındır, Salur, Iğdır, Karkın gibi, diğer Üç-Ok Türkmenleriyle birlikte, XIII. Yüzyılda Anadolu'ya gelmişlerdir. Yüreğirlerin bir kısmı ile Bayındır ve Salur boyundan olanlar, Tarsus bölgesine yerleştirilmişlerdir. Tarsus'un kazaları arasında isimleri görülen Ulaş, Kuştimur, Elvanlı, Gökçeli, Karaisalı gibi isimler de Ramazanoğullarını meydana getiren, aşiret boylarının yerleştikleri yerlere verilen kendi isimlerinden başkası değildir (ENER, 1961: 180).

XV. yüzyılın başlarında Adana ovası, Ramazanoğulları tarafından idare edilmekle birlikte, bunlar Memluk sultanına bağlıdır. Bu yıllarda Sis, Adana ve Tarsus gibi şehirler doğrudan Halep'e bağlı uç şehir olarak idare edilmiş ve burada askeri birlikler bulundurularak Üç-Ok lar gözetim altında tutulmuştur (AKGÜNDÜZ, 1993: 79).

1516 Mercidabık Savaşı'nın ardından Adana ve çevresine sahip Ramazanoğulları Beyliğinin başına Mahmut Bey getirildi. Mahmut Bey şehit düşmesinin ardından Beylik Kubat Bey'e veriliyor. Kubat Bey Tarsus'ta kendi adıyla bir Medrese inşa ettiriyor. Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Çukurova'yı Osmanlı topraklarına katmasından sonra, Ramazanoğulları Osmanlıların himayesini kabul etmiştir. Çukurova bölgesi Osmanlı egemenliğine geçince, ilk zamanlarda geleneğe uygun olarak, bölgenin eski siyasi ve idari kuruluşu aynen korunmuş olup, yalnız idari bölgelere sancak adı verilmiştir.

3.2.1.10 Osmanlılar Zamanında Tarsus

Osmanlılar 1485'te, Toroslar'ı aşarak Çukurova'ya iniyorlar. Tarsus o dönemde, Çukurova'nın nüfusu bakımından en önemli kenti konumundadır. Ancak Osmanlı fethinin ardından, hac yolu İstanbul'dan başlayıp Kayseri üzerinden gelen

Gülek Boğazı'ndan geçen ana yol, beylik merkezine(Adana) yöneliyor. Yani bundan önce Tarsus'tan geçen yol, artık Adana'dan geçiyor. Bu da Tarsus'un ekonomik olarak gerilemesinin başlangıcı oluyor. Ancak Tarsus Karaduvar denilen önemli bir ticaret limanına sahiptir Daha sonra bu liman, Kazanlıya taşınmış ve bu dönemde de Mersin gelişmeye başlamıştır. Bu da şehrin gelişiminde ticaretin önemini açıklıyor (BİLGİLİ, 2012: 2-6).

Tarsus, Osmanlı Devleti'nin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu dönem içinden geçen nehrin deltasının şehrin kıyısına kadar uzanarak, ticari açıdan büyük değeri olan Akdeniz'le bağlantısını sağlaması ve toprağın çok verimli olması, Toroslar'ın uzantısının Tarsus ve bölgesinin coğrafi ve idari şekillenmesinde rol alması ve doğal bir sınır özelliği barındırmasındandır. Bu konumu itibariyle, Anadolu ile Orta Doğu coğrafyasını birbirine bağlayan yolların hem en önemli geçit noktası hem de merkezi konumundadır (AKGÜNDÜZ, 1993: 110).

Tarsus'ta Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte, Tarsus iktisadi hayatında ve ticaretinde büyük gelişmeler yaşandı. Osmanlılar, Bursa-Şam yolunu açık tutabilmek ve ticareti canlı tutmak amacıyla, bir takım önlemler aldılar. Toros geçitlerinde Türkmen beylerinin ticaret kervanlarından aldıkları vergiyi kaldırdılar. Bu dönemde, Tarsus oldukça Aktif bir ticaret merkezi haline geldi (BİLGİLİ, 2001: 86).

Tarsus'un Osmanlı Dönemi'ndeki fiziki yapısına bakacak olursak, başlangıçta Tarsus bir kaledir. Daha sonra kalenin dışına doğru bir taşma meydana gelmiştir. İlk temelini Asurluların attığı bu şehir, pek çok kez tahrip edilmiş ve yeniden inşa edilmiştir. Evliya Çelebi Tarsus'a geldiğinde, Tarsus'un çift surlu olduğundan bahseder. Ancak bugün maalesef bu surlar yoktur. Tarsus 14. yüzyıldan sonra, Türkleşmeye ve İslamlaşmaya başlamıştır. Bu gelişmede biri doğuda biri batıda olan Ulu Camii ve Beytemür Camilerinin etkisi büyüktür. Osmanlı ve İslam kentleri dini mekânlar etrafında genişler. Nitekim Tarsus'ta bu iki camiye merkez almış ve doğu-batı ekseninde gelişmiştir (BİLGİLİ, 2012: 2-6).

1571 yılında Kıbrıs fetholunca, Tarsus Kıbrıs Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Ancak dönemin sancak Beyi ilk başta Kıbrıs Beylerbeyliğine gitmemiştir. Bunun üzerine sonradan gönderilen bir fermanla, eğer Kıbrıs Beylerbeyliğine gitmezse

görevden azledileceği ve cezalandırılacağı söylenmiştir. Tarsus sancağının Kıbrıs'a bağlanma sebebi, adanın korunma ve asker ihtiyacından kaynaklıdır (ÖZ, 2012: 129).

17. ve 18. yüzyıldan sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun istikrarsız durumu, ülkenin her tarafını olumsuz etkiliyordu. Bu da ülke genelinde vali ve sancak beylerinin sık sık değişmesi yüzünden, İçel bölgesinde ve Tarsus çevresinde isyanlar oluyor ve asayiş bozuluyordu. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda bir başka sorunu, Çukurova'daki derebeylerinin kendi arasındaki mücadelesinden dolayı Osmanlı Devleti merkezden Adana'ya vali tayini yapamıyordu (ÖZ, 2012: 131-133).

Sanayi inkılabından sonra, dünyada sömürgecilik yarışı hız kazandı ve bu yarışta başı çeken güçlerden İngiltere, 19. yüzyılda gözünü Çukurova topraklarına dikmişti. Bunun için İngiliz Baker, 1830'lu ve 1840'lı yıllarda Çukurova'nın ekonomik ve sosyal dökümünü hazırlamaya başladı. Bu doğrultta birkaç proje ve çalışmaya İngiliz hükümetine iletti. Bununla beraber Baker, bu yıllarda Gözlükule'de bir kazı çalışması da yapmış ve buradan çıkardığı birçok antik eseri Londra'daki British Müzesi'ne göndermiştir (ÖZ, 2012: 135).

1850'den sonra gelişen Mersin iskelesinin ortaya çıkmasıyla, Tarsus İskeleyi tamamen önemini yitirmiştir. Bununla birlikte, 1867 yılında Tarsus Liva(Sancak) olmaktan çıkarıldı ve kaza olarak Adana Sancağı sınırlarına dâhil edildi. Adana is, sancak olarak Halep vilayetine bağlandı. 1877'de ise Adana yeniden bağımsız vilayet, Tarsus'ta buraya bağlı kaza oldu (ÖZ, 2012: 139).

Dış desteklerinde etkisiyle 1861'den sonra, Çukurova'da pamuk ekimi yaygınlaşmış ve direk devlet eliyle teşvik verilmiştir. Bu doğrultuda Tarsus'ta ilk sanayi kuruluşları, pamuk hammaddesini işleyecek olan çırçır fabrikaları olmuştur. Tarsus, pamuk üretimi sayesinde dünya pazarları ile ticari ilişkiler kurmaya başladı. Yabancı tüccarlarla yapılan kimi ticari ilişkilerde, kendi aralarında kimi sorunlar çıkmaktaydı. Osmanlı Devleti, bu sorunların çözümü için Tarsus'ta 4 Ocak 1862 tarihinde bir de Ticaret Mahkemesi kurmuştur (ÖZ, 2012: 142).

3.2.1.11 Cumhuriyet Döneminde Tarsus

Tarsus, Kurtuluş Savaşı döneminde işgalden etkilenen bölgelerden birisidir. Mondros Antlaşmasının imzalanmasından hemen sonra, burası İngiliz ve özellikle Fransız birlikleri tarafından işgal edilmiştir. Daha sonra buradan düşmanı atmak için,

Çukurova ve çevresi Kuvay-ı Milliye'nin en güçlü direniş cephelerinden birini oluşturulmuştur (AKGÜNDÜZ, 1993: 517).

Tarsus, o zaman Mersin sancağına bağlı idi. Mersin, bir ticaret merkezi olan Adana'nın limanı durumundaydı. Adana'dan Mersin'e uzanan demiryolu üzerinde olan Tarsus, Anadolu'nun sebze ve meyve ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamakta idi. Çok sayıda üyesi bulunan Tarsus Ticaret Odası, XIX. yüzyılda ilk kurulan odalardan idi. Şehirde İngilizlerin dokumacılık ve gıda sektöründe önemli yatırımları bulunmaktaydı (AKGÜNDÜZ, 1993: 517).

Fransız askerlerinin 19 Aralık 1918'de işgal ettiği Tarsus ve çevresi, Fransız askerlerinin üs bölgesi haline gelmiştir. Yöredeki Türk askeri gücünü etkisiz duruma getirmek için, jandarma teşkilatını karma bir yapıya dönüştürüp, Ermenilere de burada görevler veriyorlardı. İşgal komutanlığı ayrıca, bir de milis teşkilatı ve gümrük kurdu. Ayrıca işgal komutanlığı, yöre halkı içindeki azınlıkların sayısını artırmaya çalışıyordu. Özellikle Beyrut'tan getirilip buraya yerleştirilen Ermenilerle birlik olan gönüllü Ermeniler, köy ve kasabaları yağmalıyorlardı (AKGÜNDÜZ, 1993: 518-520).

Ankara Antlaşmasının taraflarca onaylanmasından sonra, Fransızlar işgal altında tuttıkları Kiliya bölgesini boşaltmaya başladılar. Tarsus'u Fransızlardan teslim almak için, Pozantı ve Adana'da bulunan bölge kumandanları Yenice'de birleşerek, 27 Aralık 1921'de trenle Tarsus'a girmişlerdi. Bu nedenle bu tarih, halen Tarsus'un kurtuluş günü olarak kutlanmaktadır (AKGÜNDÜZ, 1993: 530).

Mersin 1864 yılında Tarsus'tan ayrılarak, ilçe merkezi haline geldi. 1888'de ise sancak merkezi oldu. 1894'te Tarsus, Gülek, Namrun, Karadiken'in birleşmesiyle, Liva haline geldi. 1924 yılında il olan İçel'in merkezi de Mersin olmuştur. Yani bütün ilçelerin birleşmesiyle oluşan il İçel'dir ve merkez ilçe de Mersin'dir (AKGÜNDÜZ, 1993: 531).

Gazi Mustafa Kemal Tarsus'tan ayrıldıktan 35 gün sonra, Cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyet'in ilan olduğu yıllarda Tarsus'ta 9'u şehirde, 11'i köyde olmak üzere 20 ilkokul, bu ilkokullarda görevli toplam 33 öğretmen görev yapmaktaydı (ÖZ, 2012: 126).

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Anadolu'nun diğer bölgelerinde de olduğu gibi, Tarsus'ta da yenileşme hareketleri başlamıştır. Spor kulübü Tarsus İdman Yurdu'nun açılması, kendi enerjisini kendisi üreten Çukurova fabrikasının kurulması, Tayyare Cemiyetinin faaliyet göstermesi, Kızılay'ın kurulması bunlardan birkaçıdır. Gözlükule'de, kazı çalışmalarının başlaması ve Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir şehrin merkezinin ışıklandırılması gibi gelişmeler ile modern tarz parkları ve sinemalarıyla Tarsus günün şartlarına ayak uyduran çağdaş bir kent konumuna hızla yükselmektedir.

3.3 Yerleşmeye Etki Eden Faktörler

Yerleşme insanların belirli bir alanda yaşamaya başlama eylemidir. Bu eylem sonucu ortaya çıkan ve mesken topluluklarının oluşturduğu yerleşim birimleri de yerleşme olarak nitelendirilmektedir (ŞAHİN, DOĞANAY, ÖZCAN, 2006: 324). Yerleşme, genel anlamda bir alanda insanın kurduğu sosyal yapılar ile ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirdiği alan olarak tanımlanmaktadır. Bir yerleşmenin özelliklerini açıklayabilmek için de şehrin tarihin dönemlerinde geçirdiği aşamaların ardından yerleşmeyi etkileyen faktörlere de bakmak gerekir.

3.3.1 Doğal Faktörler

Fiziki koşulların insanlar üzerindeki etkisi değişmeyen bir gerçektir. Bu durum, geçmiş dönemlerde kırsal nüfus oranının yüksek olduğu ülkemizde, çok daha belirgin hissedilirken, durum değişse dahi, yani şehir nüfus oranı artsa da fiziki koşulların insan yaşamını etkilediğini şehir olgusu içerisinde görmekteyiz.

Araştırma sahamız olan şehir merkezinde, doğal unsurlar kesin belirleyici konumda değildir, ancak sınırlayıcı ve değiştirici unsurdur. İlçe Çukurova'nın orta batı bölümünde kıyı boyunca uzanan alüvyon bir araziye sahiptir. İlçenin kuzey kesiminde ise, doğu-batı uzantılı Toros Dağları bulunmaktadır. İlçe merkezinin güneyinde, doğusunda ve güney doğusunda kalan alüvyon arazi zengin tarım arazileridir. Kuzeyi ve kuzey batısında bulunan Toros Dağları'nda ise, dik-sarp eğimli yamaçlar, uzun sırtlar ve yer yer yüksek düzlükler hâkimdir.

İlçe coğrafi konumu ve zengin toprak yapısı ile bir tarım şehridir. Bununla birlikte geniş bir sahil bandı olmasına rağmen, kıyı şeridinin ıslah edilmemesi sebebiyle deniz turizminden verim alınamamaktadır. Kentsel nüfusun hızla artması

ilçenin düzensiz ve alt yapısız bir şekilde yapılanmasına yol açmıştır. Şehir büyümesini kuzey yönlü gerçekleştirmektedir. Henüz On-on beş yıl öncesine kadar tarım arazisi olarak kullanılan alanların yerlerinde bugün çok katlı binalar bulunmaktadır. İlçenin düzlük alanda verimli arazilere sahip olması, yeni yerleşme alanlarının açılmasındaki yönü belirlemede etkin rol oynamıştır. Dolayısıyla kent fonksiyonlarının oluşmasındaki en önemli unsurlar, ilin coğrafi konumu, verimli arazi yapısı bununla birlikte sahil bandı ve hüküm süren Akdeniz İklimi'dir.

3.3.2 Beşeri Faktörler

Yerleşme, insanların sosyal ve ekonomik yaşantılarını gerçekleştirdiği yerdir. Dolayısıyla bir bölgedeki yerleşme oradaki insan sayısı, sosyal ve ekonomik yaşanti arasındaki artış veya azalmayla da doğrudan ilgilidir. Nüfus artışı ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi arasındaki doğrusal orantı, yerleşmeye de etki etmiştir. Dolayısıyla insanları, yaşam alanlarında bir takım değişiklikler yapmaya zorlamıştır.

Bir bölgede ne kadar fazla iş kolu çeşitliliği ve istihdam alanı varsa, o kadar fazla nüfusu bölgeye nüfus çekme gücü var demektir. Ters durumlarda ise yani iş kolu çeşitliliğinin olmadığı yerlerde de nüfus göç etme eğilimindedir. Tüm bu durumlar bölgelerin yerleşmesini doğrudan etkilemektedir. Örneğin, nüfusunu besleyemeyecek ölçüde verimsiz topraklara sahip olan veya çeşitli maddi olanaksızlıklar, kırsal bölgedeki nüfusun şehir merkezlerine doğru göçünü doğurur. Bu da kırsal bölgedeki yerleşmenin azalmasına hatta zamanla yok olmasına, şehir merkezlerindeki yerleşmenin de yoğunlaşmasına sebep olmaktadır.

Tarsus'ta zengin, verimli alüvyal Çukurova topraklarının varlığı ve modern tarım uygulamaları sayesinde, sulu tarım imkânları çok geniş alanlara yayılım göstermiştir. Buna bağlı olarak tarım sektörü, ilçede yapılan ekonomik faaliyetler sıralamasında ilk sırayı alır. Ovalık arazinin neredeyse tamamı ve dağlık arazideki yüksek düzlükler tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Kuzeydeki Toros Dağları yamaçlarındaki fundalık ve meralık arazilerde de yaylacı hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Arazi verimliliği, sulu tarım, modern tarım ve Akdeniz İklimi'nin varlığı, kırsal yerleşmede üretilen tarım ürününün, hem çeşitliliğini, hem de elde edilen geliri artırmıştır.

Üretilen tarımsal hammaddelerin bozulmadan, kısa sürede sanayi tesisine ulaşabilmesi için kapsamlı ve gelişmiş bir ulaşım ağına sahip olması gerekmektedir. Nitekim araştırma havzamız olan Tarsus'ta demiryolu, yakınındaki liman ve havaalanı ile iç bölgelerle geçitler sayesinde ulaşımı sağlayan karayollarının varlığı yörenin yerleşmesine etki eden bir diğer unsurdur.

Yörede, uygulanan tek ekonomik faaliyet tarım değildir. Tarımla birlikte sanayi kolları da havzada varlığını hissettirmektedir. Dolayısıyla sanayi şehirlerinin özelliği olan kalabalık kent yerleşkesi, hızlı ve plansız yerleşme Tarsus şehir yerleşmesinin de tipik özelliği olmuştur.

3.4 Yerleşme Şekilleri

İnsanların sosyal ve ekonomik faaliyetlerini sürdürdükleri alan olarak tanımladığımız yerleşmeler, kendi içerisinde de çeşitli formlara ayrılmaktadır. Ekonomik faaliyetlerden daha çok hayvancılık ve tarımın uğraşı alanını oluşturduğu bölgelerde kırsal yerleşmeler görülürken, sanayi, ticaret ve hizmet sektörünün dağılım gösterdiği yerlerde de şehir yerleşmeleri görülmektedir.

Şehir, kasaba, köy ayrımlarında nüfus kitlelerini esas almakla beraber, her iki unsuru ele alarak ta ayırım yapabiliriz. 1924 tarih ve 442 sayılı kanuna göre ise nüfusu 2000'e yakın olan yerler köy, 2000–20000 arası kasaba, 20000–300000 arası şehir, 300000'den fazlası büyük şehir olarak kabul edilmektedir (YALÇIN, 2008: 54-55).

Tarsus, son çıkan büyük şehir kanunu ile ilçe şehir merkezi, 3 belde ve 129 köy yerleşmesine sahip bir havza konumundadır. Bununla birlikte araştırma sahamızda köy altı yerleşmeler de mevcuttur (Mahalleler, ağıllar, yaylalıklar, çiftlikler vb.)

Ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayandığı kır yerleşmelerinde nüfus yoğunluğu ve miktarı azdır. Havzada düz ve düze yakın ovalık köy yerleşmelerinde tarla ekimi, bahçecilik ve kısmen de bağcılık faaliyetleri yaygınken, kuzey bölümdeki yüksek dağlık köy yerleşmelerinde de yaylacı hayvancılık faaliyetleri görülmektedir. Ova köylerinde toprak verimliliği ve sulama imkânlarının elverişli olmasıyla

yerleşmeler daha çok toplu halde görülmektedir. Dağlık ve engebeli alanlarda ise, akarsu vadileri ve yamaçları çevresine göre yerleşme açısından yoğunluk gösterir ancak yüksekliğin ve eğimin arttığı noktalarda yerleşmeler tenhalaşır yani köy altı dediğimiz yerleşmeler görülmeye başlar.

Yerleşme coğrafyasını esas itibariyle iki kısımda toplamak mümkündür. Kır ve şehir yerleşmeleri olmak üzere. Kır yerleşmesi, daha ziyade ziraatla geçinen, başlıca geçim kaynakları çeşitli mahsuller ve hayvan yetiştiriciliğine dayanan insanların devamlı ve geçici olarak meydana getirdikleri yerleşmelerdir. Şehirleri kırsal alanlardan ayıran bir takım özellikler vardır. Şehir yerleşmeleri resmi ve hususi binaları, cadde ve sokakları, parkları vs. ile insan topluluklarının coğrafi peyzaj üzerinde hak ettikleri beşeri tesislerdir (GÖNEY, 1984: 1). Bu özellikler fiziki, ekonomik ve sosyal niteliklidir. Şehirlerin çoğu birbirine yakın, sıkışmış bina ve caddelere, yüksek nüfus yoğunluklarına ve tarım dışı fonksiyonlara sahiptirler. Şehirleri ortaya çıkaran bir diğer unsur da beşeri özellikleridir. Bunları da mesleki ve coğrafi hareketlilik, karmaşık sınıf yapıları, yaşam tarzındaki değişiklikler ve insanların sağlığı şeklinde sıralayabiliriz (ALİAĞAOĞLU & UĞUR, 2013, s. 1 - 2).

Tarsus, yüzyıllardır ekonomik hareketliliğe sahip bir şehirdir. Bu sebepten dışarıdan sürekli göç almıştır. Dışarıdan gelen insanlar bir anda şehir yerleşkesinde olmayan alanları da şehir yerleşmesi içerisine dâhil edebilmektedir. Nitekim Tarsus'ta kısa zamana kadar kırsal yerleşke sayılan köy yerleşmeleri bugün şehir formu içerisinde mahalle konumunu almıştır.

Araştırma sahamızda Kalburcu Köyü diye adlandırılan yer, bugün şehrin bir mahallesi konumundadır. Güney mahallelerin oluşturduğu halk arasında Musalla denilen mahalle, Bahçe Mahallesi, Girne Mahallesi gibi yerler geçmişte kırsal yerleşke sayılan bölgelerken günümüzde şehir merkezine ait mahalle formundadır. Bu bölgeler sanayi ile beraber hızla gelen göç ve bunun sonucunda artan hızlı nüfusun etkisi ile kurulmuş ve şehre entegre olmuş yerleşmelerdir. Şehrin ilk kurulduğu dönemlerde ise mahalleler daha çok bugünkü ulu camii ve kemer altı diye adlandırılan bölge ile Demirkapı (Timur kapı) bölgelerine kurulmuştur. Bu bölgelerdeki mahallelerde yerli nüfus halen varlığını korumaktadır.

Tarsus'ta mahallelerin yoğunlukları ve nüfus miktarları farklılık gösterebilmektedir. Şehir merkezindeki mahallelerin bina sayısı ile buraların nüfusu hakkında daha derin bilgiye sahip olmak için tablo 9'u kullanacağız.

Tablo 9: Tarsus'ta Konut Sayısı ve Nüfus Dağılımı Tablosu - 2012

Tarsus'ta Konut Sayısı ve Nüfus Dağılımı		
Mahalle Adı	Bina	Nüfus
Akşemsettin	1604	5018
Altaylılar	1338	4186
Anıt	4544	14216
Bağlar	2431	7606
Bahçe	871	2725
Barbaros	3023	9458
Beydeğirmeni	221	691
Caminur	413	1264
Cumhuriyet	1002	3135
Çağlayan	1565	4896
Duatepe	1032	3229
Ergenekon	2026	6339
Eski Ömerli	2200	6883
Fahrettin Paşa	1262	3948
Fatih	513	1605
Ferahim Şalvuz	1518	4749
Fevzi Çakmak	2443	7643
Gaziler	2823	8832
Gazi Paşa	2509	7850
Girne	1484	4643

Gözlükule	579	1811
Hürriyet	411	1286
İsmet Paşa	610	1908
Kavaklı	2556	7997
Kemal Paşa	615	1924
Kırklarsırtı	2685	8400
Kızıl Murat	640	2002
Mithat Paşa	3077	9627
Öğretmenler	2866	8967
Reşadiye	1796	5619
Şahin	1546	4837
Şehit İshak	3927	12286
Şehit Kerim	837	2619
Şehitler Tepesi	2445	7649
Şehit Mustafa	1353	4233
Tekke	670	2096
Tozkoparan Zahit	1114	3485
Yarbay Şemsettin	1286	4023
Yeni	4625	14469
Yeni Ömerli	1163	3639
Yeşil	1084	3391
Yeşil Evler	404	1264
Yeşil Yurt	2087	6529
Yunus Emre	448	1402
82 Evler	977	3057
Toplam	74623	233436

Kaynak: (Mersin Çevre Durum Raporu – 2011).

3.5 Meskenler

İnsanlar, ilk çağlarda kendilerini dışarıdan gelebilecek tehlikelerden korumak amacıyla doğal korunaklı meskenler oluşturmuşlardır. Ancak insanlar, artan teknik bilgileri sayesinde meskenlerini ihtiyaçları doğrultusunda geliştirmiş ve genişletmiştir. İhtiyaçlar arttıkça mesken olarak kullanılan yapıların, alanı ve formları da sürekli değişim göstermiştir. Nitekim günümüzde oluşan konsept site kültürü içerisinde insanlar işe gitmek haricinde bütün ihtiyaçlarını mesken alanları içerisinde karşılayabilmektedir.

Tarsus'ta bulunan mevcut ve yapılmakta olan binalar çoğunlukla betonarme karkas binalardır. Mevcutta bulunan ahşap-taş örgü yapılar günümüzde tercih edilmemektedir. Yöreye özgü mimari dokuda ahşap ve taşın kullanımı tarihi doku olarak uygulanmış olsa da günümüz inşaat sektöründe modern malzemelerin (betonarme-metal konstrüksiyon) kullanımı ağırlıktadır. Kentin tarihi dokusunun korunmasına yönelik çalışmalar Koruma Bölge Kurulu yönlendirmesinde çeşitli projelerle ve kontrollerle devam etmektedir. Yapılaşmanın eski kent dokusu dışında, yeni alanlarda arttığı bilinmektedir. Kentimizde jeolojik, arkeolojik, kentsel sit alanı, mevzi imar, onanlı uygulama imar planı bölgeler küçük ve orta ölçekli sanayi alanları, köy yerleşik alanları bulunmaktadır(Mersin İli Çevre Durum Raporu: 2011).

Tarsus'ta genelde münferit mal sahipleri tarafından yapılan konutlar dışında ağırlıklı olarak müteahhitler tarafından yap-sat olarak konut ve işyeri inşası devam etmektedir. İnşaat şirketlerinin yeni bölgelerdeki yaptıkları meskenler günün koşullarına uygun modern mimari özellikleri gösteren yapılardır. Günümüzde insanlar sahip oldukları maddesel ürünlerle yazılı olmayan bir statü elde ettiklerine inanmaktadırlar. Köylü kültür içerisinde ekonomisi büyüyen Tarsus'ta da insanlar yeni yerleşme bölgelerinden aldıkları meskenlerle statülerini belirlediklerini düşünmektedirler. Zengin bir kişinin bir siteden ev almasıyla şehirdeki diğer zenginler de yeni yapılan bir siteden ev alarak statü kaybını önlediğini zannetmektedir. Şehirde sık görülen plansız yerleşme ve çok sık görülmesi de gecekondulaşmaya yönelik kaçak inşaat girişimlerine karşılık denetimler ilgili kurumlar ve belediye ekiplerince takip edilmektedir (Fotoğraf 5-6).

Fotoğraf 5: Geniş Şehir Fotoğrafi

Fotoğraf 6: Tarsus Genel Görünüm-2

4. BÖLÜM:

TARSUS'UN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL COĞRAFYASI

4.1 Sosyal Yapı

Çalışma sahamızın sosyal yapısı, ana geçim kaynağı olan tarım ve onun etrafındaki hayvancılık ile dini inanç ve coğrafyanın fiziki şartlarına göre şekillenmiştir. Bunun yanında ilçede son yıllarda bir düşüş gösterse de yakın döneme kadar en önemli ekonomik faaliyetlerden olan sanayi ve ticaret de. şehrin sosyal yapısı üzerinde etken bir diğer unsur olarak dikkat çekmektedir.

Tarihi bir şehir olan Tarsus'ta, sosyal yaşam önemli ölçüde gelişme kaydetmiş ve teknolojinin gelişmesine ayak uydurmayı başarabilmiştir. Ulaşım hizmetleri en ücra noktalara kadar, en modern şekilde gitmiştir. Bu durum dolayısıyla köylü-şehirli ayrımını önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. Yine bunlarla birlikte birçok teknolojik gelişme kentin bütün köylerine hatta en ücra noktalarına kadar ulaşabilmektedir. Kentin herhangi bir bölgesinde veya köyünde okullaşma ile ilgili büyük bir problem yoktur. Ayrıca kentin kendi öz sermayesine ait yerel basın yayın organları da bulunmaktadır. İçenin zengin bir tarım bölgesi olması tüm bu gelişmeleri önemli ölçüde etkilemiştir. (AKGÜNDÜZ, 1993: 544-545).

Kent en çok tarımsal faaliyetlerle geçim sağlamaktadır. Şehirde sanayi ve ticaret de önemli geçim kalemlerindedir. Aynı zamanda araştırma konumuz da olan turizm faaliyetleri ise siyasetçilerin yıllarca verdiği altı boş vaatler ve yatırım yetersizliği sebebiyle gerekli gelişimi gösterememiştir. Belediyecilik ve devlet kurumlarının verdiği hizmet sektörü de son yıllarda önemli mesafe kat etmiştir. Ancak şehrin en çok göç alma sebebi olan tarımsal işgücü potansiyeli, tarımda makineleşmenin artmasıyla büyük bir durgunluğa girmiştir. Nitekim önceki konularda da değindiğimiz üzere, bu gelişme son yıllarda şehrin göç alma hızını oldukça yavaşlatmış hatta birkaç sene öncesine kadar şehrin göç alması durmuş, şehir göç verir duruma gelmiştir.

İlçenin yerli nüfusuna baktığımız zaman, yoğunluğu Türkmen nüfus oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde Dulkadirli, Yeni-il, Eski-il, Şam, Ulu Yörük, Buzulus, Haleb gibi isimlerle bilinen Türkmen aşiretleri, buldukları yerlerde idari ve mali bir statüye sahiptirler. Bu Türkmenlerden birisi de 14. ve 15. yüzyıllarda büyük kısmı Tarsus'un kuzeyindeki dağlık bölgede, bir kısmı da Taş – ilinde 16. yüzyılda ise büyük ölçüde ovalık bölgelerde yaşayan ve kaynaklarda “Varsak Türkmenleri” veya “Tarsus Türkmenleri” isimleriyle zikredilen Türkmen topluluğudur (BİLGİLİ, 2001: 156-157).

Tarih boyunca göçebe yaşam tarzını benimseyen Türkmenler, Anadolu'nun bu güney bölgesine yerleştikten sonra da, sahip oldukları yaşam modelinden vazgeçmemişlerdir. Türkmenler yazın hayvanları beslemek ve mümkün olan bir takım zirai faaliyetlerde bulunmak amacıyla yüksek yerlere çıkmışlar ve bunu bir yaşam tarzına dönüştürmüşlerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren büyük bir kısmı yerleşik hayata geçen Türkmenler, günümüzde ilçenin dağlık kesimlerindeki köylerde yaşamaktadırlar. Türkmenler günün şartlarının değişmesiyle beraber artık yerleşik hayatın kurallarını tam olarak benimsemişlerdir. Bağcılık ve zeytincilik en önemli geçim kaynaklarıdır (BİLGİLİ, 2001: 358-361). Ayrıca şehrin bu dağlık bölgesinde yaşayan köylüler, kooperatifler ve tarımsal teşviklerin de desteğiyle arıcılık ve kümes hayvancılığı ile de uğraşmaktadırlar.

Tarımsal ekonominin görüldüğü yerlerde eğitime gereken önemin verilmemekteydi. Bunun en büyük sebebi, özellikle erkek çocukları, okuma çağına geldiğinde ailelerine yardım ederler ve okula devam göstermezler. Ancak ilçede, özellikle merkezde, eğitim anlayışı ve okul olgusu son yıllarda oldukça gelişme göstermiştir. Çalışmamamızın asıl sahası olan kent merkezinde, okullaşma oranı ve bir sonraki yüksek eğitim kurumuna devam etme oranı, çevre köylere ve beldelere göre çok daha yüksektir. Bunda en etkili unsur şehir merkezinde bulunan nüfusun sosyo-ekonomik durumunun iyi olması ve yine buradaki ailelerin kırsal kesimdeki ailelere oranla eğitime daha fazla önem vermelerindedir. Sağlık konusunda ise, ilçeye bağlı en ücra bölgelerde kısmen problemler olsa da, kent merkezinde sağlık hizmetleri gelişmiş denilebilecek seviyededir. Özellikle son dönemdeki özel sektörün sağlık konusundaki yatırımları, Tarsus'ta birçok özel poliklinikle beraber özel hastanelerle kendini göstermeye başlamıştır.

Günlük yaşam içerisinde, gerek civar köy yerleşmelerinde gerek şehir merkezinde, ataerkil aile biçimi görülmektedir. Yani ailede en büyük söz hakkı, evin lideri olan babaya aittir. Kırsal kesimde ailede erkek çocuklar evlense dahi babalarından izin almadan iş yapmaları ayıplanmaktadır. Ancak, bu durum merkezde eğitim seviyesinin yükselmesiyle ve günün koşullarıyla da bağlantılı olarak, modern, demokratik aile yapısı modelini almaya başlamıştır. Kent merkezinde kadınların sosyal yaşama katılımları Türkiye ortalamasına yakın seviyelerdedir. TÜİK verilerine göre ilçe merkezinde 15–54 yaş aralığındaki kadınların, çevre illerdeki verilerden faydalanılarak tahmini iş gücüne katılma oranı %30 civarındadır. Bu oran aynı yaş grubuna dâhil kadınların Türkiye geneli ortalaması olan %34 seviyesine oldukça yakın seviyededir. Bir ilçe olmasına rağmen pek çok ilde dahi görülmeyen bu gelişmiş kent göstergesi, Tarsus'un geçmişten getirdiği şehir kültürünün bir sonucudur. İlçenin erkek nüfusunun büyük çoğunluğu ise, çalışma zamanından artan bölümü genellikle sohbet edebilecekleri mekânlar olan çay bahçeleri ve kahvehanelerde geçirmektedir. Şehrin genç nüfusu ise, eğitimlerinden geri kalan zamanlarını, çoğunlukla çevre büyükşehirlerin alışveriş mekânlarında geçirmektedir. Bu noktada ilçenin, Adana'ya 39km ve Mersin'e 27km gibi çok yakın mesafede olması ve bu şehirlere gelişmiş ulaşım ağının bulunması önemli bir etkidir. Birçok büyükşehirin merkez ilçeleri arasındaki mesafenin, bu mesafelerden çok daha fazla olduğu düşünülürse, insanların zaman geçirmek üzere veya alışveriş amaçlı, bu şehirlere gitmesi çok da yadırganabilecek bir durum değildir.

Ülkemizin hemen her bölgesinde sosyal yapıda, geniş aileden çekirdek aileye geçiş süreci yaşanmaktadır. Bu değişiklik kendisini araştırma sahamızda da etkin bir şekilde göstermektedir. Değişiklik yalnızca sosyal yapıda değil, sosyal yaşantıda da gözlenmektedir. İletişim teknolojilerinin tüm yaşamsal fonksiyonlarımızı sarması, çevre büyük şehirlerle alış–verişler ve göç sonucu gelen farklı kültürlerin bulunması, mevcut sosyal yaşantıdaki değişimi kaçınılmaz kılmaktadır.

Tarsus, geçmiş yıllardan gelen şehir kültürü ile beraber sosyal yönden oldukça canlı ve hareketli bir yerleşim merkezidir. Bu hareketlilik, kendini yılın hemen her döneminde inişli çıkışlı grafik izleyerek göstermektedir. Bununla birlikte, özellikle Türkmen Gelenekleri ve yaz aylarının habercisi olan bahar mevsiminde yapılan şenlik ve kutlamalarda sosyal yaşamdaki canlılık en belirgin seviyelere çıkmaktadır. Göç

alması sebebiyle, burada yaşayan tanıdıkları ve akrabalarını ziyaret için yaz aylarında gelen kişiler de şehrin hareketliliğini artıran bir başka unsurdur.

Tarsus havzasında mekânın kullanılışı, özellikle kırsal bölgelerde, ekonomik faaliyetlere göre şekil almıştır. Ovalık bölgelerde tarımsal faaliyetlerin etkisiyle, yerleşmeler daha çok toplu köy yerleşmesi şeklindedir. Dağlık kesimlerde ise, hayvancılık kültürünün zorunluluğu olan göçebelik ve yer şekillerinin de etkisiyle dağınık yerleşme görülmektedir. Şehir merkezi yerleşkesi ise, çok hızlı büyüme hızına sahiptir. Eski şehir olarak nitelendirebileceğimiz mahallelerde daha çok eski sakinleri varlığını korurken, yeni aile olan bireyler şehrin yeni yerleşim merkezi olan kuzey yönündeki mekânları tercih etmektedirler. Ovalık arazilerin büyük çoğunluğu, tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Birçok şehirde görülen hızlı nüfus artışı ve bununla paralel yeni yerleşme sahalarının açılması, bölgelerdeki tarım arazilerini de tehdit etmektedir. Ancak Tarsus bu tarz bir tehditten uzaktır. Çünkü şehrin büyüme yönü kuzey dağlık arazileri seçilmiştir.

Tarsus, yerleşimi binlerce yıl öncesine dayanan çok eski bir yerleşim birimidir. Daha önce de bahis olduğu gibi, şehrin ilk kuruluş yıllarında insanlar yerleşmelerini camii, kilise, türbe vb. ibadet merkezlerinin etrafında imar etmişlerdir. Bu açıdan ilçe merkezindeki ilk yerleşmeler, bugünkü Ulu Camii, Eski Camii (St. Paul Katedrali), Mencik Baba Türbesi gibi yapıların bulunduğu mahallelerde şekillenmiştir. Bu mahalleler bugün, Makam, Demir Kapı, Tekke, Reşadiye gibi isimlerle bilinmektedir.

Tarsus yerleşmesindeki meskenler insanların yaşamlarını kolaylaştıracak ve günün şartlarına ayak uyduracak şekilde, modern tarzda yapılmıştır. Eski tarihi evler “müstakil ev” şeklindedir. Bunlar, kendine ait bahçesi, avlusu bulunan tek veya iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Fakat sanayi devriminden sonra, yayılma gösteren ve göç alan kentlerin kaçamadığı son, modern, çok katlı “apartman kültürü” Tarsus’ta da kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Son dönemlerde insanların değişen mahalle kültürü ve güvenlik sorunları gibi sebeplerle, çok katlı ve birden fazla apartmandan oluşan ve adına “Site” denilen meskenleri tercih etmeye başlaması, Tarsus’un yeni yerleşim sahalarındaki en çok görülen yapı çeşidi olarak da dikkati çekmektedir.

Kent merkezinde halkın kullanımına açık olan birçok yapı da bulunmaktadır. Bunlardan en dikkat çeken, şehrin tam ortasındaki “Büyük Tarsus Parkı”dır. Bu yapı ile birlikte 75. Yıl Kültür Merkezi, Burhanettin Kocamaz Stadyumu, Yarenlik Alanı, Osmanlı Parkı vb. mekânlar, kültürel, sportif ve ticari amaçlarla halkın kullanımına sunulmaktadır. Şehirdeki kültür merkezinde tiyatro ve sinema faaliyetleri de bulunmaktadır. Yine aynı kompleks içerisinde toplantı salonları, müze ve kütüphane binası ile birlikte bir de açık hava gösteri merkezi bulunmaktadır. Hareketli Tarsus ekonomisinde kendisine yer edinmeye çalışan, son dönemlerin ülkemizde de en gözde mimari yapıları olan, “AVM” binaları, “TARSU” ismi ile kendisini şehre kabul ettirmeye çalışan başka bir mimari eserdir. Özellikle şehrin eski yerleşim bölgelerinde, Türk-İslam kültür ve mimarisine uygun, han, hamam, hayrat gibi mimari eseler de Tarsus’ta varlığını halen korumaktadır.

4.2 Ekonomik Faaliyetler

Ülkemizde tarım başta iklim ve toprak olmak üzere coğrafi faktörlerin etkisi altındadır. Her yerde ana çizgileriyle bu etkinin izlerini taşır (TAŞLIGİL, 2005: 3). Bu coğrafi faktörler, tarihin her döneminde Tarsus yerleşmesinde kendini hissettirmiş ve ekonomiye yön vermiştir. Tarsus, tarihinin her döneminde ekonomik gelişmelere açık bir şehirdir. İlçede yaşayan nüfusun, temel ekonomik geçim kaynağı, doğal şartların ve toprak verimliliğinin etkisiyle tarım olmuştur. Tarımı takiben hayvancılık, sanayi ve ticaret ekonomik faaliyetleri gelmektedir. Tarım, bölgede daha çok ovalık alanlarda yapılmakta ve sulamalı tarım yöntemi uygulanmaktadır. Dağlık bölümde ise, kuru tarım metodu uygulanmaktadır.

Hayvancılık faaliyetleri, ilçenin dağlık kesiminde daha belirgin şekilde kendini göstermektedir. Geçmiş yıllarda küçükbaş hayvancılık yaygınken, son yıllarda devlet desteği ve teşvikiyle büyükbaş besi hayvancılığı da önemli bir hızla büyüme göstermektedir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7: Modern Besitliği.

Transit yolların kavşak bölgesinde bulunan Tarsus'ta, ulaşım imkânları oldukça gelişmiş seviyededir. Ulaşım imkânlarının elverişliliği sayesinde, ticaret ve büyük oranda tarıma dayalı, sanayi sektörü de Tarsus'taki diğer iş kolları arasındadır. Araştırma sahamız, yılda üç kez ürün alabilme potansiyeline sahip yer üstü kaynaklardaki zenginliğini ne yazık ki, yer altı kaynaklarında görememektedir. İlçede işletilebilir seviyede sadece taş ve kum ocakları mevcuttur.

İlçede, henüz gereken öneme sahip olamayan turizm sektörüne, diğer bölümlerde kapsamlıca değinileceği için, bu bölümde bahsedilmeyecektir.

4.2.1 Tarım

Tarım, tüm dünyada insanların en temel yaşam kaynaklarından olan gıdanın iş koluna dönüşmüş halidir. İlk uygarlıkların yerleşme için seçtiği Anadolu coğrafyası, tesadüfen seçilmiş bir bölge değildir. İlk çağ medeniyetlerinin temelini oluşturan tarım için en elverişli iklim ve toprak yapılarının bulunduğu bölge Anadolu coğrafyasıdır. Tarsus'ta, Anadolu'daki en önemli tarım arazilerinin bulunduğu Çukurova Deltası'nda yer almaktadır.

Tarım yapılmasında topraktan sonraki önemli bir diğer etken de su kaynaklarıdır. Sıcak Akdeniz İklimi'ne sahip Tarsus, verimli alüvyon delta ovasına sahip olduğu gibi, ova topraklarındaki ekili ürünlere hayat verecek su kaynağı olan Tarsus Çayı'na da sahiptir. Bu derece elverişli ve geniş alanda tarım yapabilmek imkânına sahip olan Tarsus'ta, tarım makinelerinin ve tarım teknolojilerinin kullanım alanı da oldukça geniştir (Fotoğraf 8).

Araştırma alanımızda, tarım sektörü ile ilgilenen nüfusun büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşıyan nüfustur. Ancak günümüzde insanlar, gelişen ekonomik seviyeleriyle beraber, eğitim ve sosyal imkânlardan faydalanma adına, işleri kırsal bölgelerde olsa da evlerini şehir merkezine taşımaktadırlar. Ayrıca, kent tarıma bağlı gelişen sanayi faaliyetleri ve civar köylerden ürünlerin getirilip satıldığı pazar konumundadır. Dolayısıyla ilçe merkezinde de tarımla uğraşan nüfusun varlığı yadsınamaz seviyelerdedir.

Fotoğraf 8: Tarsus Ovasında Tarla.

4.2.1.1 Tarımda Topraklardan Faydalanma

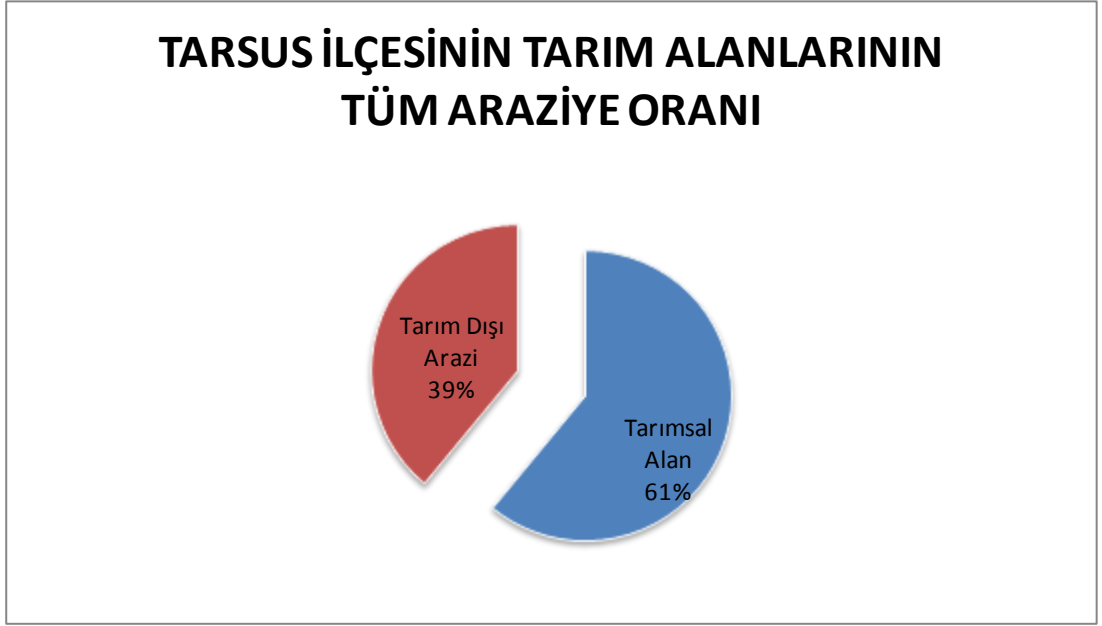
Araştırma sahamızda inceleyeceğimiz alanın büyük bir bölümünde, sulamalı tarım metodu kullanılmaktadır. Bu coğrafya daha çok Çukurova Deltasında, Adana–Mersin karayolunun iki yanında akarsuların oluşturduğu geniş alüvyal düzlükler üzerinde yer alır. Bu düzlükler deniz kıyısından başlar ve 150–200 metre yükseltiye kadar çıkar. Bu yükseltilerden sonra, artık sulu tarım alanları azalmaya başlar. Yükseltinin fazla olduğu bu bölgelerde, sulu tarım alanları akarsu vadilerinin fazla yükseltisi olmayan bölümlerinde görülür (BOZLAK, 2008: 64) (Grafik 3-4-5).

Sulu tarımın yapıldığı ovalık arazide, turunçgil bahçeleri ve özellikle mısır ekiminin yapıldığı tarlalar geniş yer tutarken, deniz kıyısına yakın sulu tarım alanlarında ise çeşitli sebzeler yetiştirilmektedir. Bu bölümde yetiştirilen sebzeler ilçenin ihtiyacını fazlasıyla karşıladığı gibi, ülke içi ticarete de yerini almıştır. Akdeniz kıyı şeridinde görülen seracılık faaliyetleri, ilçenin denize yakın arazilerinde sıkça görülmektedir. Kentin kuzey yönü iç kesimlerindeki sebzeçilik faaliyetleri ise, yaz aylarında yayla faaliyeti için bu bölgelerden geçen yaylacı nüfusun ve yöre halkının ihtiyacı karşılayacak miktardadır.

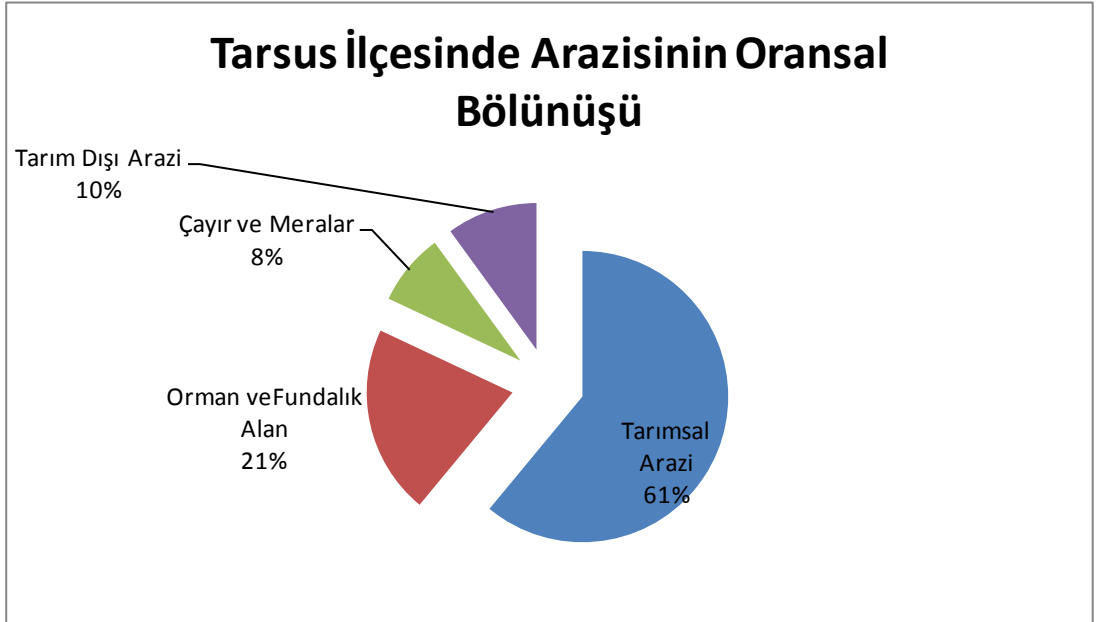
İlçenin kuzeyindeki Toros dağları eteklerinde bulunan köyler ve yüksek vadilerin yamaçlarında, daha çok kuru tarım metoduna rastlanmaktadır. Bu arazilerin eğim oranı yüksek, yumuşak toprak derinliği az ve toprağın verimliliği düşüktür. Nitekim bu bölgelerde nadaslı tarım arazilerine de rastlanmaktadır. Özellikle yükseltinin etkisiyle, kısmen karasal iklim niteliği de ihtiva eden bu coğrafyalarda daha ziyade tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Bunun yanında dağ eteklerinin 100–700 metre yüksekliği arasında kalan arazilerde oldukça meşhur üzüm bağları bulunur ki, burada yetişen üzümlerin ülke çapında ünü bulunmaktadır (Tarsus Beyazı üzümü). Bu alanda yetişen üzümler yöre halkının ekonomisinde çok önemli bir paya sahiptir. Hatta küçük de olsa, buradan ürünler ihraç yapılarak, ülke ekonomisine de katkı sağlamaktadır.

Günümüzde sağlıklı beslenme konusu insanlar arasında sıkça tartışılan konular arasında yer almaktadır. Sağlıklı beslenmenin temel besin kaynaklarından ve Akdeniz İklimi'nin de en yaygın meyvelerinden olan zeytin, son yıllarda artan devlet desteğiyle birlikte dağ köylerinde yaygın bir ekim alanına sahiptir. Zeytin bitkisinin

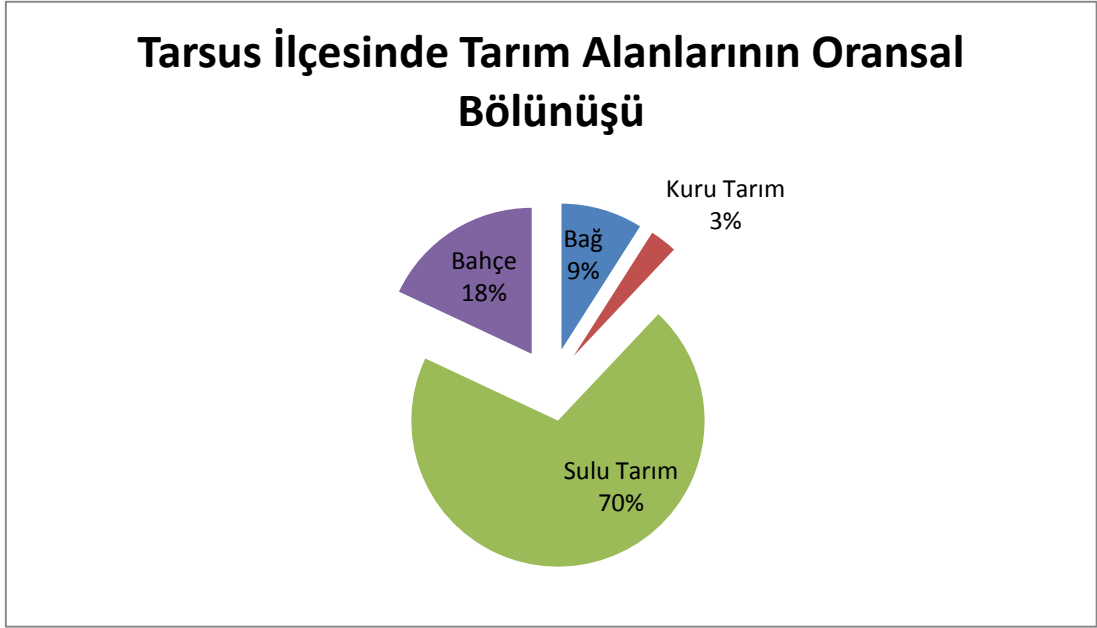
sanayi ürünü olması sebebiyle de, sağladığı ekonomik değer ile halk tarafından tercih edilen tarım ürünleri arasında gelmektedir.

Grafik 3: Tarsus İlçesinin Tarım Alanlarının Tüm Araziye Oranı.

Grafik 4: Tarsus İlçesinde Arazinin Oransal Bölünüşü.

Grafik 5: Tarsus İlçesinde Tarım Alanlarının Oransal Bölünüşü.

4.2.1.2 Tarımda Yetiştirilen Ürünler

Araştırma sahamızda, tarım ürünleri arazi yapısına göre çeşitlilik göstermektedir. Ancak ekonomik getirisinin yüksek olması sebebiyle, sulu tarımın yapıldığı bölgelerde seçim daha çok mısır bitkisi üzerine olmaktadır. Mısırı sebze ürünleri takip ederken tahıl tarımı ise, su imkânlarının zayıf olduğu veya maliyet gerektirdiği arazilerde ekilmektedir. Geri kalan arazilerde turunçgil bahçeleri ve özellikle yükseltisi ovaya göre fazla olan arazilerde zeytin tarımı ve bağcılık ön plandadır. Baklagiller ve yumrulu bitkiler de bölgede yetiştirilen diğer ürünler arasındadır.

TÜİK 2012 Mersin Raporu verilerine göre, satışı gerçekleştirilen tarım ürünleri üretiminde sulu tarımın yapıldığı arazilerde, tahıl ürünlerinden sanayi bitkisi de olan buğday %19, yine sanayi ürünlerinden olan soya %5, dar bir alanda az bir ekim sahası bulunan arpa ise, ancak %2 oranında ekim alanına sahiptir. Araştırma sahamızda tahıllar daha çok ovalık bölümün kuzey yönündeki hafif eğimli araziden başlayarak, 1300 metre yükseltiye kadarki bölümlerde aralıklı olarak yetiştirilmektedir. Tahıllar içerisinde %77'lik ekim alanına sahip olan buğday, toprak

seçiciliğinin çok olmaması ve bölge iklim koşullarının elverişli olması sebebiyle, araştırma coğrafyamızda rahatlıkla üretilebilmektedir. Ancak ekonomik nedenlerle buğday, arpa gibi tahıl ürünlerinin üretimi yörede giderek daralmaktadır. Buna karşın ilçede üretilen buğdayın birim alandan alınan verimi, Türkiye ortalamasının biraz üzerindedir.

Sebze üretimi ise, özellikle son yıllarda çiftçiler arasında çokça tercih edilen ekim ürünlerindedir. Önceki yıllarda kırsal yörelerdeki insanların sadece kendi ev ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretimini yaptıkları sebze ürünleri, ulaşım sektöründeki gelişmeler sayesinde, artan şehir ve ülke nüfusunun ihtiyacını da gidermeye yönelik ticari bir ürün olarak üreticilerin yetiştirme sahasına girmiştir. Ayrıca, ülkemizde 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlayan tarımdaki makineleşme ve modernleşmeyle beraber, seracılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Seracılık faaliyetlerinden gerekli payını almak isteyen bölge üreticileri “örtü altı” tarımı da denilen sebze seracılığında gelişmeye başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler ilçede en çok üretilen tarım ürününün sebze olmasını sağlamıştır (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9: Seracılık Faaliyetleri.

Yörede iklim koşullarının elverişliliği ve topraktaki yüksek verimlilik oranı sayesinde, yılda birden fazla ürün yetiştirilebilmektedir. 2012 TÜİK verilerine göre, ilçede en fazla yetiştirilen sebze sıralamasında 127.300 ton ile karpuz birinci sırayı alırken, 44.798 ton ile patlıcan onu takip etmektedir. Bunları sırasıyla domates, biber, fasulye, kabak, salatalık izlemektedir. Sebze üretiminde yıllar içerisinde çok büyük dalgalanmalar görülebilmektedir. Yani bir yıl yüksek miktarda üretilen bir ürün diğer yıl en düşük üretim payına sahip olabilmektedir. Modern tarım uygulamalarının kullanıldığı bölgede, iklime bağlı üretim dalgalanmaları pek görülmez. Bu dalgalanmaların oluşmasındaki en büyük etken ise, üreticilerin sağladığı yüksek kar veya zarar oranlarıdır. Yani tamamen üretici tercihindendir kaynaklanmaktadır.

Araştırma sahamızda, baklagiller üretimi çok fazla yapılmamaktadır. Bununla beraber ilçede en çok üretilen baklagiller sırasıyla, nohut, fasulye ve mercimek gelmektedir. Baklagiller üretimi ovalık alandaki çiftçinin tercihi olmayıp, daha çok sulu tarımın bulunmadığı dağlık arazilerde yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak da, ürünlerden alınan verim, ülke ortalama veriminin altındadır. Üretilen baklagillerin hemen hepsi bölge içerisinde tüketilmektedir.

İlçede yapılan bağcılığın neredeyse tamamı, kuzey kesimdeki Toros Dağı eteklerindeki köylerde yapılmaktadır. Yörede üretilen üzüm, dekar başına 987 kg ile 628 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. 2012 TÜİK verilerine göre yörede yıl içerisinde üretilen toplam üzüm miktarı 116.519 tondur. Bu rakam, ilçenin bağlı bulunduğu ilin bütün ilçelerinin toplam üretimine neredeyse eşittir (TÜİK Mersin Raporu-2012).

Araştırma sahamızda en çok üretimi yapılan meyve ise, turunçgillerdir. Turunçgil florası, portakal, mandalina, limon, greyfurt, turunç ve ağaç kavunudur. Turunçgil, ağaç sayısı bakımından da birinci sırada yer alır (Fotoğraf 9). Ayırıcı iklim özelliği olarak kış ılıkılığı isteyen turunçgiller, yer yer Toros Dağlarından gelebilecek soğuk rüzgarlarla don tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bunu önlemek için yöre halkı daha önceki dönemlerde bahçeler etrafında lastik, plastik vb. maddeler yakarak havayı yumuşatmaya çalışırlardı. Ancak bugün bahçelere baktığımız zaman, tarladaki seraya benzer bir uygulamayla ağaçların üzerine sera poşeti çekerek, ürünleri soğuk hava tehlikesinden korumaya çalışmaktadırlar. Hassas bir meyve olduğu için, bölgenin ancak ovalık kısmında üretim alanı bulabilmektedir. İlçedeki

ekim alanı yükseltisi 200 metreyi geçmez. İlçemizin dağlık bölgelerinde ise, çok az diğer meyve ürünleri bulunur. Zeytin tarımı ise, son yıllarda devlet desteğini de arkasına alarak hızla gelişme göstermektedir. Bodur şeftali ve kayısı da diğer meyve üreticiliği olarak, yine ovalık bölümde yapılmaktadır.

Fotoğraf 10: Turunçgil Bahçesi.

4.2.1.3 Tarımda Karşılaşılan Sorunlar

Araştırma alanımız, yeryüzündeki ender verimlilik ve iklim uyumuna sahip tarım bölgelerinden birisidir. İlçe Çukurova Deltası üzerinde, Berdan Çayı kıyısında bulunmaktadır. Kıyı kesimine yakın yerlerde arazi düzlük alüvyal ovalar oluştururken, buradan kuzey yönlü gidildikçe yükselti artar ve arazi eğimli, parçalı görüntü sergiler. Akdeniz ikliminin görüldüğü ilçede, yazlar oldukça sıcak ve kurak geçerken, kış aylarında da üretimi çok fazla aksamaya uğratacak bir soğuk yaşanmaz. Ancak, bölge kış aylarında çevre il ve ilçelere göre, en az yağış alan bölge konumundadır. Bundan dolayı da tarımda sulamaya fazlasıyla ihtiyaç duyar. Bu

ihtiyacını da Berdan Çayı ve bu çaylardan üretim sahalarına doğru yapılan sulama kanallarından karşılar.

Son yıllarda artan tarımda makineleşme ve tarımda modernleşme hareketiyle tarım sektöründeki birim alandan alınan verim konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Ancak, ülke olarak hala dünya ülkeleri seviyelerine ulaşamamıştır. Bundaki en öncelikli neden ise, sektördeki çiftçilerin mesleki donanım yetersizliğidir. Kırsal bölge insanın uğraşısı olan tarım sektörü genellikle atadan kalma usullerle sürdürülmektedir. Ancak, son yıllardaki tarım bakanlığının çalışmaları ve sektördeki iş sahiplerinin geçmişe göre, biraz daha eğitilmiş olmasıyla bu anlayış terk edilmeye başlanmıştır. Üreticilerdeki bir diğer büyük sorun ise birim alandan alınan verim hususudur. Bu noktada bakanlık ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla çiftçilere, zirai ilaçlama, sulama, gübreleme, toprak işleme, pazarlama vb. konularda verilecek eğitimler sayesinde, sorunun büyük kısmı ortadan kalkacaktır. Yine bölgedeki sulama birliklerinin gerek idari gerek mali konularda ıslah edilmesi çiftçileri rahatlatacak diğer unsurlar arasındadır. Özellikle son yıllardaki bir başka sorun ise, çiftçinin, ürettiği ürünün birçok elden geçerek tüketiciye ulaşması sebebiyle, üretim fiyatı ile tüketim fiyatı arasındaki yüksek farktır. Hem üretici hem de tüketiciyi etkileyen bu sorun ekonomistler ve sektör uzmanları tarafından çokça tartışılmış ve sorunun çözümünü, üretici ve tüketici arasındaki komisyoncu dediğimiz ticari işletmeleri kaldırmak olarak görmüşlerdir. Bunun da çiftçiler arasında kurulacak bir sivil sendika ile gerçekleşebileceği sonucuna varmışlardır. Tüm bu bahsettiğimiz olumsuzluklardan sıyrılmış bir Tarsus tarım sektörü, ileride gerek ilçe gerekse ülke ekonomisine çok daha fazla katkı sağlayacaktır.

4.2.2 Ticaret

Transit geçiş yolları ve eski doğal limanı sayesinde, öteden beri Tarsus'taki tarımdan sonraki en önemli ekonomik etkinliklerden birisi de ticaret olmuştur. En basit örneği ile yüksek tarım üretim potansiyeline sahip Tarsus'taki ürünlerin, diğer bölgelere pazarlanması Tarsus Toptancı Hali vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Yine çevresindeki büyükşehirlerdeki üretimlerin pazarlanması hususunda da Tarsus ticareti önemli role sahiptir.

Tarsus esas itibariyle bir tarım şehridir. Ancak tarımdaki ürünlerin iç piyasada tüketilip, dış piyasaya pazarlanması noktasında ticari işletmeler devreye girmektedir. Bu açıdan, Tarsus'taki ticaret, temelini büyük ölçüde tarım sektöründen almıştır. Tarsus, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkemizde gelişim gösteren sanayi sektörüne, hammadde üretme konusunda önemli kaynak oluşturmuştur. Bu kaynağın, yerine ulaşması konusunda da ticaret sektörü görev almıştır. Tarsus'un bu potansiyelini ilk fark edenler 19. yüzyılda bölgeye gelen Fransız ve İngiliz iş adamları olmuştur.

20. yüzyılın başlarına yakın zamanlarda yabancı sermaye bölgeye tarımsal sanayi alanında yatırım yapmıştır. İlk evvel pamuk bitkisini işleme üzerine, çırçır fabrikalarını kurmuşlardır. Ayrıca üretilen ürünlerin takibini, kontrolünü daha rahat sağlayabilmek açısından 1879 yılında Türkiye'nin ilk Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurulmasına vesile olmuşlardır.

Tarsus'un, ilçe Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre, Odaya kayıtlı bugün itibariyle 50.000'e yakın üyesi ve Türkiye'nin ilk 500 büyük şirketi içerisinde girebilen 5 büyük işletmesi bulunmaktadır.

4.2.3 Sanayi

Ülkemizdeki üretimsel sektörün ilk gelişme gösterdiği bölgeler arasında bulunan Tarsus, günümüzde eski dönemlerdeki etkinliğinden oldukça uzaktır. Bunda bağlı bulunduğu Mersin ilinin, 1965 yılından sonra yaptığı atılımların etkisi büyüktür. İşletme sahipleri meydana getirdikleri ürünleri bir an önce fazla sayıdaki nüfusa ulaştırma kaygısındadır. Dolayısıyla kendisine göre daha çok nüfuslanan Mersin, girişimcilerin daha çok tercih alanı olmuştur. Sanayi oluşumundaki en büyük unsur pazarlama koludur. Çevresinde bulunan hem Adana'nın hem de Mersin'in pazar büyüklüğü, Tarsus'un sanayi anlamında büyümesini kısıtlayan en önemli engel konumundadır. Yani ilk etapta bir şans olarak nitelendirilen iki büyük şehre yakınlık, esasen Tarsus'a ekonomik gelişme anlamında dezavantaj sağlamıştır.

Kırsal kesiminin tarım sektörüyle ilgilendiği Tarsus'ta, merkezdeki nüfusun büyük çoğunluğu sanayideki işçi ve işveren ile ticaret sektörü çalışanlarıdır. Tarsus Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre, ilçe 20. yüzyıl ikinci yarısına kadar olan bölümde, hareketli bir sanayi üretimine sahiptir. Nitekim bunu en iyi kanıtlayan

durum, Tarsus ilçe merkezinde bulunan çalışan nüfus içindeki sanayide çalışan nüfusun payı %20 ile %25 arasında değişmesidir.

Sanayi kuruluşlarının dağılışı ve gelişimi çevrenin fiziki ve beşeri koşullarıyla doğrudan ilişkilidir. İlçe kurulduğu coğrafya itibariyle, çoğunlukla düzlük bir alana sahiptir. Doğusunda ve batısında iki büyük şehrin bulunması ve bu şehirleri iç kısımlara bağlayan Gülek Boğazı'nın burada bulunması sebebiyle geniş karayolları bağlantısına sahiptir. Kentin 27 km batısında bulunan Mersin Limanı ile hem demiryolu hem de karayolu bağlantısı bulunmaktadır.

Araştırma sahamızın bulunduğu yer, sanayinin de gelişmesi için gerekli olan, hammadde kaynakları, iklim, pazarlama olanaklarına yakınlık, ulaşım ve su kaynakları gibi özellikler bakımından oldukça elverişlidir.

Sanayinin yer seçimini belirleyen faktörlerden, hammadde, sanayi üretiminin dünyada var olduğundan bu yana yer seçimi için büyük öneme sahip olmuştur. Nakliye maliyetlerinin yüksek olması ve hammaddenin dayanıksız ürünler olduğu kuruluşlar, sanayinin kurulacağı yer için genelde hammaddeye bağlılık gösterirler. Bölgede, 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yabancı girişimcilerin başlattığı pamuğa dayalı endüstri varlığının, günümüzdeki varlık sayısı gitgide azalmaktadır. Bundaki en büyük etken GAP Projesi ile sulu tarıma geçen Harran Ovası'nın, pamuk üretimine yoğunlaşmasıdır. Ancak bölgede son yıllarda mısır bitkisinin ekim alanının genişlemesiyle, beraber yem sanayi kuruluşlarının sayısı hızla artış göstermektedir.

Sanayi tesisindeki üretimi sağlayacak gücü ve ısıyı üretmek amacıyla enerjiye ihtiyaç duyulur. Sanayi kuruluşlarının yer seçiminde etkili bir diğer önemli unsur da, enerji kaynaklarına olan yakınlıktır. Dünyada doğal çevre koşullarındaki değişim ve günümüz insanların değişen algısıyla birlikte, sanayi kuruluşları, ucuz ve sürekliliği bulunan enerji kaynaklarının yanında, kullanılan enerjinin doğal çevreye de zarar vermemesine dikkat etmek gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. Bölgedeki sanayi tesisleri enerji ihtiyacını, Türkiye'nin ilk elektrik enerjisi üreten, Kadıncık Barajı Hidroelektrik Santrali ve Ataş Petrol Rafinerisinden karşılamaktadır.

Dünyada, sanayi üretiminde ilk sırayı alan Çin, bunu kuşkusuz işgücü potansiyeline borçludur. Birçok sanayi kuruluşu için işgücü öncelikli koşuldur. Ancak gelişen teknolojiyle beraber işgücünden beklenen donanımda artmaktadır. Kalifiye ara

eleman dediğimiz bu sınıfın yetiştirilmesinde ülkemizdeki meslek liseleri önemli bir yere sahiptir. Tarsus'ta, bu kapsamda Tarsus Endüstri Erkek Meslek Lisesi ve Tarsus Kız Meslek Lisesi eğitim kurumları bulunmaktadır. Burada yetişen öğrenciler, kendilerine sanayi tesislerinde iş imkânları bulabilmektedirler. Dışarıdan göç yoluyla gelmiş kişiler de, ucuz iş gücü olma nedeniyle, bazı sektörlerde tercih sebebi konumundadır.

İşlenecek hammadde veya yarı mamul maddelerin sanayi tesisine getirilmesi ve burada işlenen ürünün pazarlara ulaştırılabilmesi için bölgenin geniş bir ulaşım ağına sahip olması gerekmektedir. Bölgedeki transit karayollarının kavşak noktasında bulunması, büyük şehirlerle demir yolu bağlantısının olması ve ilçe sınırları içerisinde yakın tarihte tamamlanması planlanan havalimanının varlığı ile Tarsus, sanayinin bütün ulaşım isteklerine cevap verebilecek konumdadır. Yine, oldukça yakınında bulunan Mersin Limanı ile kurulmuş veya kurulacak sanayi tesislerinin istediği herhangi bir ulaşım yolunu tercih etmesine rahatlıkla cevap verebilecek ender imkânlarla sahip bir şehirdir. Üretici işlenen hammaddeleri tüketiciye ulaştırmalı ki, sanayi döngüsünü ve devamını sağlayabilsin.

Sanayi için hammadde, ulaşım, iş gücü ve enerji kadar önemli bir diğer unsur da işin “pazar” bölümüdür. Araştırma alanındaki sanayi kuruluşlarının önemli bir kısmı ürünlerini iç pazarda tüketebilmektedir. Özellikle Tarsus Organize Sanayi Bölgesinde bulunan fabrikalar ise, Mersin Limanı aracılığıyla, Mısır, İtalya, İsrail, Suudi Arabistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi ülkelere ihracat yapıp, ABD, İngiltere, Almanya ve Japonya'dan da ithalat gerçekleştirmektedirler. Bu bölgeden en çok ihraç edilen ürün çimento iken, en fazla ithal edilen ürün de ham petrol ürünleridir (BOZLAK, 2008: 89).

Finans koşullarının dünya genelinde gösterdiği gelişme, bir projenin hayat bulmasında sermayeye olan bağlılığı düşürse de, büyük kuruluşların ayakta durabilmesi için güçlü bir sermayenin varlığı hala önemlidir. Mekân, hammadde, ulaşım, enerji, iş gücü, pazar gibi temel unsurlar sağlansa dahi bir sanayi kuruluşu için sermaye varlığı vazgeçilemez etkindir. İlçede öteden gelen sermaye sahiplerinin bir kısmı varlığını korumaktadır. Ancak, ülkenin dönem dönem içine girdiği ekonomik bunalımlardan sıyrılamayan fabrikalarda bulunmaktadır. Bunlara en belirgin örneği, Berdan Tekstil fabrikasıyla verebiliriz. 1990'ların sonuna kadar ilçe nüfusunun

önemli bir bölümüne iş imkânı sunan üretim tesisleri, hızla küçülmüş ve en nihayetinde 2009 yılında kapanmıştır.

Bugün Tarsus'un sanayi gelişimini en hızlı sağladığı noktalardan bir tanesi de Tarsus Organize Sanayi Bölgesi'dir (Fotoğraf 11). 1993 yılında kurulan Tarsus Organize Sanayi Bölgesi, gelişim sürekliliğini korumuş ve bugün bölgenin en önemli üretim gücü haline gelmiştir. Mersin Limanı ve Serbest Bölge ticaret merkezine yaklaşık 20 km, mevcut havalimanı olan Adana Şakirpaşa Havalimanına ise 35 km uzaklıktadır. 110 firmanın üretim sağladığı bölgede, 11 firma inşaat ve 3 firma da proje aşamasındadır. Hâlihazırdaki fabrikalar toplamda 11 farklı sektörde üretimlerini gerçekleştirmektedirler. Bölgede bulunan bütün işletmelerde dünya toptan kalite standartları aranmaktadır. Bölge, uluslararası iso9001 ve iso14001 belgelerine sahiptir. Bünyesinde faaliyete geçen ve Türkiye'de ilk olan, Teknik Endüstri Meslek Lisesi ile gıda teknolojisi, metal teknolojisi, makine teknolojisi, mobilya tasarımı ve elektrik - elektronik bölümleriyle hem üretim hem de eğitim faaliyetlerini bir arada gerçekleştirmektedir. Yine bölge içerisinde eğitim veren Mersin Üniversitesi'ne ait Yüksekokul da bulunmaktadır. Tüm bu özellikleriyle Organize Sanayi Bölgesi, Tarsus'un ve Mersin dünyaya açılan üretim kapısı konumundadır.

Yine küçük üretim işletmelerinin bulunduğu ve Tarsus Belediyesi'nin girişimleriyle kurulan İŞGEM' de bölgede sanayi üretiminin gerçekleştiği bir diğer noktadır. Açılımı, 'iş geliştirme merkezleri' olan İŞGEM, kendilerine "İşletme Kuluçkaları" ve "Kobi Fidanlığı" adını vermişlerdir. İŞGEM, proje sahibi küçük işletmelere Tarsus Belediyesi'nin mekân, finans, makine, danışmanlık, eğitim gibi hizmetler sunduğu üretim bölgesidir. 2003 yılında faaliyete geçen İŞGEM, üretim potansiyelini gün geçtikçe artırmaktadır. Bünyesinde gıda, tekstil, kimya, mobilya, makine sektörlerinde üretim yapan işletmeler bulunmaktadır. Tarsus nüfusuna istihdam kapısı olmaya başlayan İŞGEM gelecek dönemlerde kent ekonomisine büyük destek verme eğilimindedir (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 11: Tarsus Organize Sanayii Bölgesi

Fotoğraf 12: Tarsus İŞGEM Giriş Kapısı.

4.2.4 Ulaşım

İnsanların veya herhangi bir nesnenin bir noktadan başka bir noktaya taşınmasına ulaşım veya ulaştırma denilmektedir. Kaldı ki, insan ya da eşyanın bir yerden diğer bir yere hareket etmesini ifade eden ulaştırma faaliyeti yeryüzündeki çeşitli yerler ve bölgeler arasındaki ilişkilerin kurulmasında, ölçülmesinde ve coğrafi görünümün şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (TÜMERTEKİN, 1987: 1). Günümüz ulaştırma modelleri teknolojik desteklerle beraber oldukça çeşitlenmiştir. Önceleri sadece karayolu veya denizyolunu kullanabilen insanlar günümüzde, bunların yanına demiryolu ve havayolunu da eklemiştir.

İletişim çağına geçtiğimiz 21. yüzyılda gelişen teknolojiyle beraber insanlar, mekansal değişim esnasındaki sürenin olabildiğince kısa zamanda gerçekleşmesini istiyor. Bu durum kişinin hem kendisi hem de eşyası için geçerlidir. Bir bölgenin ulaşım aşamasındaki geçen sürenin kısalığı o bölgenin ancak ekonomik gücü ve ulaşım çeşitliliğiyle sağlanabilir.

Tarsus, önceki bölümlerde de bahsettiğimiz üzere, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir kenttir. Tarihin her döneminde beşeri ilişkilerde önemli rolü oynamıştır. Tarsus'un tarih sahnesindeki bu rolü oynama sebeplerinden en önemlisi sahip olduğu zengin jeopolitik konumundan kaynaklanmaktadır. Bu önemi, açılışı Roma Dönemi'ne dayanan, ticaret yollarından anlayabiliyoruz. Bugün Mersin–Tarsus–Kozan ve Tarsus–Mersin–Silifke karayollarının temeli Roma Devleti zamanına dayanmaktadır. 1800'lü yıllarda önemli üretim tesislerinin Tarsus'ta bulunması sebebiyle inşa edilen karayolları, Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke genelinde bulunan toplam yol miktarında önemli bir paya sahipti.

20. yüzyılın ortası ve sonrasında ise, karayolu yapımı ülkemizde ve bölgemizde hız kazanmıştır. Bunda otomotiv sanayinin bu dönemden sonra hızla yayılması ve gelişmesi önemli bir paya sahiptir. Tarsus, güney bölgelerini İç Anadolu'ya bağlayan Mersin, Adana–Tarsus–Pozantı karayolunun kavşak noktasındadır. Bu konumu sayesinde Tarsus, ülke genelinde yol yapımında öncelikli paya sahiptir. Nitekim 1956 yılından sonra bölgenin asfalt yollara kavuşması bunun en önemli göstergelerindedir. 1980'li yıllardan sonra ülkede kullanımı artan motorlu taşıtların, ihtiyacını karşılamak üzere yapımına başlanan otoyollardan en

önemlilerinden ve ilklerinden olan Tarsus–Pozantı otoyolu 1990’ların sonuna doğru tamamlanmış ve günümüzde yapılan bağlantılar sayesinde, kesintisiz olarak Niğde’den Şanlıurfa’ya kadar uzanmaktadır. Gelecek dönemlerde bitmesi planlanan yolun Konya, İzmir, Antalya, Kayseri, Ankara ve oradan da İstanbul’a bağlanması hedeflenmektedir. Yine yapımı devam eden Mersin–Antalya bölünmüş yol inşaatı da Tarsus için yüksek öneme sahip lojistik bir değerdir.

Adana–Mersin arasında insan ve yük taşımacılığı yapan demiryolunun yapılış tarihi 2 Ağustos 1886’dır. Demiryolu ilk kurulduğu yıllarda bazı doğal koşulların da etkisiyle tam bir verimlilikte çalışmamıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde bölge taşımacılığında çok önemli bir yere kavuştu. Özellikle Mersin Limanı’ndan çevreye veya Çukurova ile çevresinden gelen ürünlerin limana kavuşturulması hususunda önemli rol oynamaktadır. Ancak, demiryolu taşımacılığı bölgede karayolu taşımacılığının gerisinde kalmıştır. Bunun birden çok nedenleri vardır. Mersin–Yenice demiryolu hattı, İç Anadolu’dan Suriye’ye kadar uzanan bir uzun bir mesafeyi kapsamaktadır. Demiryolunun yapımına 19. yüzyılın sonlarında başlanmış olup, ilk yapılma amacı bölgedeki pamuklu ürünleri dünya pazarına taşımaktır. 1997 yılından itibaren bölgedeki Adana–Mersin demiryolu hattı 2 hat şeklinde çalışmaya başlamış ve günlük ortalama yolcu sayısı 2.000 kişi olmuştur (BOZLAK, 2008: 100).

Mersin Limanı’na en yakın çevre ilçe olma özelliğini barındıran Tarsus, bu özelliği ile bünyesindeki sanayi kuruluşlarının ürünlerini dünya pazarına sunabilme imkânı sağlamaktadır. Mersin Limanı, bölgedeki Tarsus Organize Sanayi ve Serbest Bölge ticaret merkezi sayesinde hem ülkenin hem de bölgenin en önemli limanı konumundadır. Liman, bulunduğu bölge itibarıyla her mevsim korunaklıdır. Limanda yapılan taşımacılığın büyük çoğunluğu yük taşımacılığı üzerinedir. Ancak yer yer turistik amaçlı taşımacılık ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine günde bir kez karşılıklı yapılan feribot seferleri ile yolcu taşımacılığı da yapılmaktadır. Bölge yatırımları arasında gelecek dönemlerde Akdeniz kıyı yolcu taşımacılığı projeleriyle deniz taşımacılığının daha da önem kazanacağı kanaatindeyim. Özellikle Antalya–Mersin arasındaki karayolunun zorlu coğrafi şartları göz önüne alındığında, bu iki şehir arasında oluşturulacak denizyolu transferleri hem bölge insanı hem de ülke ekonomisi için büyük kazanç olacaktır.

Tarsus'un havayollarından faydalanma olanağını da, kentin yaklaşık 42 km doğusundaki Adana Şakirpaşa Uluslararası Havalimanı'ndan karşılanmaktadır. Ancak havalimanının, Mersin şehrine uzaklığı, pist alanının yetersizliği ve Havalimanının artık Adana şehir merkezinin içinde kalması gibi nedenlerle taşınması kararı alınmıştır. Bu doğrultuda, Bakanlar Kurulundan 2010 yılında çıkan kanun ve yapım ihalesi 2011 yılında tamamlanan Çukurova Bölgesel Havalimanının da Tarsus'ta yapılması kararlaştırılmıştır. Yeni havalimanının Tarsus'ta yapılacak olması kentin çehresini büyük oranda etkileyecektir. Yatırımcılar için Tarsus artık daha cazip konumda olacaktır.

4.2.5 Diğer Ekonomik Faaliyetler

Araştırma coğrafyamızdaki tarım, sanayi, ticaret ulaşım gibi ekonomik faaliyetlerin yanında, hayvancılık, arıcılık, balıkçılık, madencilik, el sanatları gibi birçok iş kolu daha faaliyet göstermektedir.

Özellikle kırsal kesimdeki tarım uğraşısı dışında kalan nüfusun büyük çoğunluğu, hayvancılıkla uğraşmaktadır. Son yıllarda artan devlet teşviki sayesinde bazı çiftçiler, tarımla beraber hayvancılık faaliyetleriyle de ilgilenmeye başlamıştır. İlçenin kuzeyine doğru gidildikçe, yükseltinin artmasıyla da paralel, düzlük alanın kısıtlı olması bu bölgelerdeki insanların ekonomik iş kolu çeşitliliğini kısıtlamaktadır. Toros Dağları yamacında bulunan yerleşim bölgelerindeki insanlar bağcılık ve kısmen zeytin yetiştiriciliğinin yanında hayvancılıkla da uğraşmaktadırlar.

Kuzeydeki arazinin engebeli ve taşlık oluşu burada küçükbaş hayvancılığın ve özellikle kıl keçisinin bu alanda daha çok beslenmesini sağlamıştır. XVI. yüzyıldan XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu yöredeki Yörük Türkmenler, tahıl ekimi ve bir miktar sebze üretimi yanında hayvancılıkla da uğraşmışlardır. İklim koşulları nedeniyle hayvancılıkla uğraşan nüfus yaz aylarında dağların yükseklerine göç etme gereği duymuşlar ve yaylacılık faaliyetlerini başlatmışlardır. XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar tahıl üretimi ile birlikte yöredeki en önemli ekonomik faaliyet yaylacılığa dayalı hayvancılık faaliyeti olmuştur (BOZLAK, 2008: 77-78).

TÜİK 2012 Mersin raporuna göre, ilin tarım müdürlüğüne kayıtlı en fazla hayvan sayısı bulunan ilçesi açık ara ile Tarsus'tur. İlçede kayıtlı, 38.500 adet sığır, 131.506 adet koyun, 122.775 adet keçi, 2.065.281 adet kümes hayvanı ile beraber

71.579 ton süt ile 953 ton bal üretimi de gerçekleşmektedir. Tüm bu rakamlar, merkez ilçeler dâhil, 13 ilçesi bulunan Mersin'deki toplam rakamların neredeyse yarısını oluşturmaktadır.

İlçe tarım müdürlüğüne kayıtlı hayvan sayılarına baktığımızda ilçedeki hayvancılık faaliyetlerinin büyük bölümünü büyükbaş hayvancılıktan ziyade küçükbaş hayvancılık oluşturmaktadır. Küçükbaş hayvanların ise %52'sini koyun, %48'ini de keçiler oluşturmaktadır. İlçe genelindeki hayvancılığın yaklaşık %13'ü büyükbaş hayvancılık olarak yapılmaktadır. Büyükbaş hayvancılığının da önemli bir kısmı besi hayvancılığıdır.

Devlet teşviki ile bölgede büyükbaş besi çiftlikleri ve kümes hayvancılığı işletme sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. Kümes hayvancılığı da şehrin kuzey bölümündeki dağlık arazide yapılmaktadır. İşletmelerin bu yöreyi seçmesindeki en büyük etken, işletmenin kurulacağı dağlık arazinin birim fiyatındaki ucuzluk ve iklim koşullarının ovalık bölüme göre biraz daha serin olmasındandır. Burada üretilen kümes hayvanları ve yumurtaları iç pazarda tüketilmektedir.

Bütün canlıların kolayca yaşabilmesine olanak sağlayan Akdeniz İklimi yalnızca insan ve hayvan çeşitliliğine ev sahipliği yapmaz, aynı zamanda geniş bitki florasıyla da dikkat çeker. Arazi yapısı, bitki çeşitliliği ve iklimin önemli ölçüde etkilediği arıcılık faaliyetleri de Tarsus'taki bir başka iş koludur. Yukarıdaki bölümlerde de belirtildiği üzere, 2012 TÜİK verilerine göre, Tarsus'taki bal üretimi 953 tondur. Bu oran Türkiye geneli üretim ortalaması olan 89.162 tonda payı çok yüksek olmasa da, il genelinde üretilen toplam 3.159 ton balın neredeyse 3/1'lik kısmını karşılamaktadır.

Tarsus ilçesinin coğrafi öneme sahip özelliklerini sıralarken ön sıralara eklediğimiz deniz, iş kolları sıralamasına geldiğimizde yerini oldukça gerilerde bulmaktadır. Denize kıyısı olmasına rağmen Tarsus'ta balıkçılığın gelişmemesinin en büyük sebepleri arasında kıyısındaki balık çeşitliliğinin azlığının yanında ekonomisi yüksek iş kollarına sahip olmasıdır. Ancak Tarsus nüfusu, ilerleyen dönemlerde yapılacak proje ve yatırımlar sayesinde, önemli bir getiri sağlayan iş kolu olarak balıkçılıkla da uğraşabilir.

Madencilik faaliyetlerinin pek görülmediği araştırma sahamızda toplamda 11 adet maden işletmesi bulunmaktadır. İlçe sınırları içerisinde, linyit yatakları, manyezit ve çinko rezervleri bulunmaktadır. Bununla birlikte ilçede tuz madeni, taş ve kum ocakları tesisleri de varlığını korumaktadır (Mersin Çevre Durum Raporu, 2012: 369-375).

El sanatları, bireylerin bilgi ve becerisine dayanan özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı elle ve basit araçlarla yapılan ve toplumun kültürünü, gelenek ve göreneklerini taşıyan ayrıca yapan bireylerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan, gelir getirici üretime yönelik etkinliklerdir. Çeşitli uygarlıkların zengin kültürel yapısına sahip olan Tarsus, geçirdiği tarihsel evrim içerisinde bölgede yaşayan çeşitli kültürlerin özelliğini taşıyan el sanatlarına sahiptir. Çok çeşitli ve geleneksel özellik taşıyan el sanatları da ilçede yüzlerce çeşit göstermektedir (ONUK, AKPINARLI, ORTAÇ, & ALP, 1998: 13). Yörede Türkmen el sanatlarından olan kilim dokumacılığı, minderler, paspaslar, çuvallar ve çullar keçi kılından üretilmektedir. El sanatları içerisinde önemli bir kol olan oyacılık da, araştırma coğrafyamızdaki bir diğer kültürel varlık olarak değerini korumaktadır. İlçenin özellikle kuzey yönü dağ köylerindeki nüfusu kendi ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla hala el sanatları ürünlerini üretmektedirler. Ancak günümüzde bu tarz değerlere olan ilginin giderek azalması ve bu sanatla uğraşan kişilerin ekonomik sıkıntıya girmesi gibi nedenlerle icra ettikleri sanat kolundan vazgeçmektedirler.

4.3 Kültürel Coğrafya Özellikleri

Bir kentin kimliğini ortaya koyarken, doğal ve beşeri coğrafya alanlarının yanında kültürel coğrafya özelliklerine de bakmak gerekmektedir. Kültür, bir ulus ya da etnik grubun, değer yargıları ve oluşturdukları kurullarla tanımlanabilir; yani dini, dili, gelenek - görenekleri ve buna bağlı davranışları, sanatsal fonksiyon ve modelleri, siyasi ve toplumsal yapılanmalarıyla bunların oluşturduğu bütünlüğe denir (ÖZGÜÇ, 1998: 87-88).

Kültürel unsurların coğrafi dağılımı ise zaman içerisinde oluşan değişim ve hareketlenmeden kaynaklıdır. Bu sebeple mekânsal dağılım incelenirken tarihi özellikler de yüksek önem arz etmektedir.

Tarsus, değişik uygarlıkların yaşadığı, etkileştiği Kilikya bölgesinde yer almaktadır. Gözlükule’de saptanan yerel kültür, yazılı tarih öncesinde Orta ve Batı Anadolu, Mezopotamya kültürleriyle ilişkidir. Tarihsel dönemlerde Hitit, Asur, İran, Yunan, Roma, Bizans, Arap kültürleri yöre kültürünün biçimlenmesinde etkili olmuştur (PARLA, 1982: 3727).

Bir bölgede bulunan geçim kaynakları, davranışlar, hayat amaçları, değer yargıları gibi özelliklerin benzer olması, o bölgenin kültürel anlamda birbirine bağlanmasına katkıda bulunur. Eğer burası Tarsus gibi yüzyıllardır durmadan göç alan, dolayısıyla içerisinde birçok kültürü sentezleyen ve sürekli devinim olan bir kentten söz ediyorsak, burada kültürel tekdüzelikten yahut herhangi bir benzerlikten bahsetmek biraz zordur.

Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi, Tarsus’ta da insanların kültürleri üzerinde doğal çevrenin yaşam tarzını etkilediğini görmekteyiz. Bunun yanında kültürel öğeler de, günlük yaşamın içerisindeki sosyal hayatı etkilemektedir.

4.3.1 Kültürel Çeşitlilik

Tarsus tarihi itibarıyla, temeli çok eski dönemlere dayanan zengin bir kültürel birikime sahiptir. Yazılı tarihten önce yerleşmenin ve şehirleşmenin başladığı Tarsus, önemli medeniyetlere ve farklı kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgede egemenlik kurmuş medeniyetler veya etkileşimde olunan diğer kültürler, günlük yaşamlarındaki farklılığı şehre getirmişlerdir. Daha önce de değindiğimiz üzere, orta kalkolitik döneme ait olan Mezopotamya Tell-Halaf kültürü çanak çömleklerinin Tarsus Gözlükule kazılarında da bulunması, Tarsus’un Mezopotamya gibi diğer bölgelerle de kültürel etkileşimde olduğunu gösterir. Bu durum daha sonraki dönemlerde de kendini göstermiştir. Özellikle mimari eserlerde birçok kültürün izlerini görmek mümkündür. Roma döneminde yapılmış ticaret yolları, kiliseler, Yunan Medeniyetinde de görülen tapınaklar, Araplar dönemine ait camiiler ve türbeler bunlardan sadece pek azına örneklerdir. Türk nüfusunun bölgeye gelmesinden sonra, Türkmen kültürü de yörede yayılma alanı göstermiştir. Çukurova’ya göç eden Türkmenler çoğunlukla, yaylalık ve

ovalık alanlarda yayılım göstermiştir. Şehir merkezi ve kalelerde pek bulunmamışlardır. Bu dönemlerde kent merkezinde daha çok Rum ve Ermeni nüfusu dolayısıyla kültürü hâkimdi. Özellikle Cumhuriyet döneminden sonra, şehir merkezinde de Türkmen nüfusunda artış gözlenmiştir. Bundaki en büyük etkenlerden bir tanesi de Yunanistan ile yapılan mübadeledir. Bölgede yaşayan Rum nüfusunun buradan göç ettirilmesi ve Girit'teki göçmenlerin de Tarsus şehir merkezine yerleştirilmesi sonucu kent merkezinde de, Türkmen kültürü kendini hissettirmeye başlamıştır.

4.3.2 Halk Kültürü

XIX. yüzyıldan itibaren gerçekleşen Sanayi Devrimi'nden, modern teknolojiden ve şehre göçten çok az etkilenmiş, daha klasik, eski moda hayat tarzı içinde yaşayan kırsal insanların ifade ettiği kültüre "halk kültürü" denir. Bir halk topluluğu, bir gelenek çerçevesinde yaşayan, küçük, kapalı, tutucu, neredeyse kendi kendine yetebilen, benzer ve güçlü aile yapısındaki topluluklardır (YALÇIN, 2007: 122-123).

Daha önce de sıkça değindiğimiz üzere, Tarsus birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunun bir gereği olarak da bölgede hâkimiyet kuran topluluklar kendi yaşam tarzlarını da beraberinde getirmişlerdir. Halkların birbirinden kültürel anlamda ayrılmasını en net anlamda ifade eden unsur inanç şekilleri olmuştur. Nitekim bir medeniyet yeni bir coğrafyaya yerleştiği andan itibaren o bölgeye ilk olarak ibadet merkezini inşa ediyor. Bu bize mimarinin, kültürel coğrafya içerisinde ne denli bir öneme sahip olduğunun göstergesidir.

İnsanlar bir şehre dışarıdan baktıkları zaman, kent ile ilgili göze ilk çarpan unsur, maddi kültür öğelerinden de olan, mimari eserlerdir. Bununla birlikte halkın yaşam alanı olan meskenler de, yörenin halk kültürünü yansıtmaktadır. Tarsus, konum itibarıyla ve sahip olduğu zenginlikler nedeniyle tarih boyunca farklı medeniyetlerin saldırısına uğramıştır. Her yeni medeniyet şehre bir değer kattıysa da şehri ele geçirene kadar geçen sürede verdiği mücadele ile bir değer de yok olmasına sebep oldu. Yinede Tarsus şehir merkezi halk kültürü, Roma Medeniyetinde kalma özelliklerini hala barındırmaktadır. Yöredeki Türkmenlerde Yörük kültürü hâkim olduğu için şehir merkezinde Türkmen nüfusa ait kültürel öğeler pek az miktardadır.

Kültürel coğrafya denildiği zaman sadece maddi öğelerden bahsedemeyiz, bunun yanında bir de manevi öğeler de vardır. Yani halk kültürü içerisinde, gerek kent merkezindeki nüfusun gerekse kırsal kesimdeki nüfusun değer yargıları ve yaşam modelleri de bulunmaktadır. Bir bölgedeki etkileşimi sağlayan en önemli unsur iletişim araçlarının verimliliğidir. Günümüzde insanlar, internet, televizyon vb iletişim araçları sayesinde her bölgedeki her bilgiye rahatça ulaşabilmektedir. Bu durum daha önceleri yıllarda kapalı kalan kırsal kültürün, kolaylıkla dışarıdan etkilenip şehir kültürü ile entegre hale dönüşmesine neden olmuştur. Bugün artık en ücra kırsal bölgelerde dahi şehir kültürünün yaşama etkisini rahatça görebilmekteyiz ki bunun en belirgin örneklerinden bir tanesi de Tarsus'tur.

Bünyesinde Anadolu'nun birçok bölgesinden nüfus göç alan Tarsus, günlük yaşamda da çok farklı kültürel değerlere sahiptir. Bu farklılığı düğün, nişan, askerlik, sünnet vb. törenlerde de görebilmekteyiz. Ancak, Tarsus'un mevcut yerleşik nüfusunda da farklı kültürlere mensup kişiler bulunmaktadır. Halk içerisinde çoğunluğunu dağ köylülerinin oluşturduğu Yörükler, ovalık kırsal kesimdeki yine köylü nüfus, kıyı kesimine yakın bölgelerdeki Mısır göçmenleri olarak bilinen Arap nüfusu(halk arasında fellah da denilmektedir) yaşamaktadır. Geçmişten beri merkezde bulunmasıyla kent kültürünü barındıran şehir nüfusu ile göç sonucu kente dışarıdan gelen nüfus, ilçede kendiliğinden var olan kültürel zenginliğin en büyük göstergesidir. Son dönemlerde azalma gösterse de, yerli nüfusta gelenek ve görenekler hala varlığını korumaktadır.

Günümüz Türkiye'sinin en büyük problem konularından olan kültürel yozlaşma kendisini Tarsus kentinde de göstermektedir. Şehirde yeni yetişen neslin, kutlama törenlerine, yas törenlerine, dini–milli bayramlara veya şenliklere bakışındaki değişim, artık gelenek ve görenek kültürünün yavaş yavaş bırakıldığının, yerine batı kültürü taklidinin hâkim olmaya başladığını görmekteyiz.

4.3.3 Giyim Şekilleri

Günümüzde olmasa bile insanlık tarihinin uzun geçmişine baktığımız zaman, bir bölgenin kültürel görüntüsü içinde kendisine önemli bir yer edinen başka bir maddi kültür unsuru da bölgenin giyim–kuşam tarzıdır. Bir bölgenin insanların giyim tarzı o kenti dışarıya karşı tanıtan unsurlardandır.

Tarsus ilçesine genel bir bakış attığımızda, ilçe merkezi ile kırsal kesimin giyim şekillerinde çeşitli farklılıklar gözlenmektedir. İlçe merkezindeki insanlar genelde modern tarz giyim sergilerken, kırsal bölgelerde durum pek öyle değildir. Yeni nesil şehir merkezine uyum sağlamaya çalışırken orta ve yaşlı nüfus eskiden kalma giyim alışkanlıklarını hala sürdürmektedirler.

İlçe merkezindeki insanların kıyafetleri, genelde mevsime göre farklılık gösterse de modern tarz dediğimiz günümüz giyim şekillerini yansıtmaktadırlar. Erkekler takım elbise, pantolon, gömlek giyim tarzıyla karşımıza çıkarken, yine kadınlarda çağın gereklerine uygun pantolon veya etek ile üzerine bluz veya gömlek giymektedir. Kırsal kesimde de azalmasına rağmen, kısmen de olsa görülen orta yaş ve üzeri erkeklerdeki kasket, takke gibi başlıklara merkezdeki nüfusta neredeyse hiç rastlanmamaktadır. Kırsal kesimdeki kadınların hemen hepsinin başında bulunan, yazma, tülbent, yağlık denilen başörtülerine, ilçe merkezindeki orta yaş ve üzeri ev kadınlarında sıkça rastlanırken, çalışan, genç nüfus kadın nüfusunda daha az rastlanmaktadır. Hem erkek hem de kadın nüfus için söylediğimiz giyim tarzı günlük yaşamda veya düğün vb. kutlamalarda pek farklılık göstermez.

Tarsus'ta kış aylarının çok soğuk geçmemesi sebebiyle, kentte atkı–bere tarzı soğuk önleyici aksesuarlar pek kullanılmaz. Bunun yanında yağmurdan koruyucu çok kalın olmayan kısa montlar ve yağmurluklar kıyafet üzerine tercih edilir. Bu durum hem ilçe merkezinde hem kırsal kesimde ve kadın–erkek nüfusta ortaktır.

Kırsal kesim nüfusun giyim tarzı ise, daha çok günlük hayatı kolaylaştıracak unsurlardan oluşmuştur. Kırsal kesimde hem erkek hem de kadın nüfusun tercih ettiği şalvar en çok kullanılan kıyafettir. Yine hem erkekler hem de kadınlar şalvarın üzerine mevsim koşullarına göre, gömlek veya kazak tarzı giyinerek çalışma hayatını da kolaylaştıran giyim tarzı edinmişlerdir. Ancak günümüzde kırsal kesimde bulunan genç nüfusta şalvar kültürü ve erkeklerin başlarına taktıkları kasket kültürü hızla azalma göstermektedir. Yine kırsal genç kadın nüfusundaki başı kapatma giderek azalmaktadır. Özel günler ve törenlerde geleneksel kıyafetlere pek rastlanmaz genel itibariyle popüler giyim tarzları tercih edilmektedir.

Çocuk giyim tarzlarında ise, ilçe merkezi ve kırsal yöre nüfusu ortak hareket etmektedir. Her iki kesimde de modern çocuk giyim tarzları oluşmuştur.

Ayakkabı giyim tarzları ise, yine üst giyim tarzındaki gibi kısmi bir farklılık göstermektedir. Kırsal kesimde günlük iş hayatını kolaylaştıracak şekilde daha çok plastik taban menşeli ayakkabılar tercih edilmektedir. İlçe merkezindeki nüfus ise, estetik kaygılarla elbiseyi tamamlayıcı nitelikte insanların ekonomik gücü oranında sahip oldukları ayakkabıları kullanmaktadırlar. Çocuk nüfusta ise, daha çok plastik tabanlı ve spor ayakkabılar tercih edilmektedir. İlçenin hemen her yöresinde kış aylarının çok sert geçmemesi mevsimlik ayakkabı ihtiyacını çok doğurmamıştır. Bunun yanında yaz aylarının sıcak geçmesi sebebiyle, iş yaşamının dışında bu mevsimde halk arasında terlik sıkça kullanılan bir giyim aracı olmuştur.

Yörede bugün sadece tarihi–yöresel halk kültürünü göstermek amacıyla, halk oyunlarında kullanılan kıyafetin özellikleri ise; kadınlarda, başlarında; fes, kefiye, tepelik, tülbent; üzerlerinde, göynek, fistan, yelek, üçetek, şalvar, kuşak; altta, çorap ve yemeni ile süs olarak, boncuk, sırma, altın bilezik vb takıları bulunmaktadır. Erkeklerde ise, başlarında, fes, takke, tellik, kasket; üzerlerinde, gömlek, yelek, şalvar, kuşak; altta, çorap, yemeni ile süs olarak köstekli saat, değnek, bıçak, tespih bulunmaktadır.

4.3.4 Yemek Kültürü

Pek çok değişkeni etkileme gücüne sahip olan ekonomik faaliyetler, yörelerin yemek kültürünü de şekillendirme gücüne sahiptir. Yaz mevsiminde çeşitlenen sebze ürünleri Tarsus sofrasında kendisine sıkça yer bulmaktadır. İklim koşullarının insanlar üzerindeki yemek yeme alışkanlığını değiştirmesi bilinen bir gerçektir. Yaz aylarının çok sıcak geçmesi üzerine yöre halkı genelde bu mevsimde hafif diye adlandırılan sebze yemeklerine yönelmiştir. İlçenin kendine özgü yemek tatları olduğu gibi, bölgesel lezzetlere ait çeşitlerde görülmektedir. Ülkemizde güneyli yemek kültürü olarak da adlandırılan, yağlı ve salçalı yemekler halk tarafından çokça tercih edilmektedir.

Havzada kış şartları çok sert geçmediği için, turfanda sebzecilik üretimi de yaygındır. Dolayısıyla halk, ihtiyaç duyduğu sebzeleri kış mevsimi veya yaz mevsimi fazla fark etmeden temin edebilmektedir. Bu zenginliği sayesinde yörede, iç kesimlerde olduğu gibi yaz mevsiminden, kış mevsimi için yapılan herhangi bir hazırlık söz konusu değildir.

Halk yinede bazı sebze ve meyveleri kış mevsiminde de tüketmek için, çeşitli konservelerle turşu ve reçel de yapmaktadır. Yemek içerisinde bolca kullanılan salça ile ege bölgesi ve güney bölgelerinin, simgesi olan zeytinyağı da sonbahar mevsiminde hazırlanır. Önceleri çorbalarda kullanılmak üzere hazırlanan erişte ve tarhana, günümüzde özellikle de şehir insanlarının bu tarz gıdalara hazır halde kolayca ulaşabilmelerinden, bu yönlü hazırlıklar yapılmamaktadır.

Kırsal bölgelerde halk kendi ekmeğini tüketim zamanlarına göre periyodik olarak yapmaktadır. Ekmek yapım aşamasında o gün tüketimde kullanmak için peynirli sıkma ile ıspanaklı börek ve yağlı denilen bazlama da yapılmaktadır. Fakat günün şartları itibariyle bu tarz faaliyetlere şehir merkezinde pek rastlanmamaktadır.

Düğün, nişan, sünnet ve mevlitler insanların bir arada toplandıkları ve yöresel lezzetleri yaptıkları zamanlardır. Bu tarz gelenekler şehir merkezlerinde önemini kaybetse de kırsal yörelerde kısmen de olsa varlığını sürdürmektedir. Düğün günlerinde özellikle düğün pilavı da denilen dövme pilavı köy düğünlerinde hala yapılmaktadır. Bunun yanında kuru fasulye, et yemekleri, yüksük çorbası, tatar çorbası, patlıcan dolmaları, sarmalar, içli köfteler, salatalar, turşular ve baklava, karakuş, lokma gibi tatlılar da gelen misafirlere takdim edilir.

Tarsus'taki yöresel lezzetler ise, bugün güney mutfağı diye adlandırılan bütün coğrafyaya yayılmış tatlılardır. Tarsus'a ve güney şehirlerine özgü diyebileceğimiz yemekler vardır. Bunlar yemeğe giriş olan çorbalardan; bulgurdan yapılmış pilav olan lepe, ana maddesi nohut olan topalak çorbası, etle sarılan hamurdan yapılmış yüzük çorbası ve tatar çorbası, etin bulgurla küçük ve büyük topraklarla sarılmasıyla yapılan analıkızlı ismi verilen çorbalar vardır. Yemekler ise; başta içli köfte, susamlı köfte, etli dövme pilavı, yine etle yapılan kaburga dolması(halk arasında eya dolması da denir), Hatay'a özgü olan nohut ve tahin menşeli humus, patlıcanlı karnı yarık, zeytinyağlı imambayıldı, yaprak sarma, mercimek çorbasının biraz daha katısı olan mahlûta ve çoğunlukla sabah kahvaltılarında tercih edilen patlıcan gömmesi (halk arasında babukannuş olarak adlandırılır) bazılarıdır. Tatlı olarak ise; pekmez ve havuç menşeli meşhur cezerye, yine pekmezden yapılan bandırma ve pestil, muska, palıza; undan yapılan un helvası; irmikten yapılan kerebiç, sarı kabak kompostosu ile domates reçelini sayabiliriz. Bu yemeklerin yanında, adı Tarsus'la bütünleşen şalgam da içecek olarak halkın sofrasındaki yerini almaktadır.

4.3.5 Nişan-Düğün Törenleri

Evrensel bir özellik taşıyan evlenme ve çevresinde gelişen olaylar, dünyanın her yerinde bağlı bulunduğu kültür tipinin gerektirdiği kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleşir. Toplumun kuralları içinde yaşayan ailenin birlikteliği ve aile bağlarının sağlamlığı için evlenen eşin seçimi ve sonrasında gelişen süreçler kültürün devamı için önemlidir (ÖGER, 2003: 303).

Araştırma sahasındaki evlenme törenlerinden önce, evlenme şekillerine bakmakta fayda vardır. Ülkemizin büyük çoğunluğunda görülen, evlenme şeklindeki değişikliği burada da görebilmekteyiz. Geçmiş dönemde evlenmiş kişilerin büyük çoğunluğu görücü usulü dediğimiz şekilde evlenirken, günümüzde durum evlilik yaşındaki kişilerin bakış açısındaki değişimle beraber farklılaşmıştır. Artık insanlar anlaşma yoluyla evlilik denilen, birbirini belli bir süre tanıdıktan sonra evlilik kararı alma sürecine girdikleri modeli seçmektedirler. Ancak her ne kadar evlilik modellerinde geçmişe bağlı kalınmasa da düğün törenlerinin bazı adetlerinde hala geçmişten gelen izleri görmek mümkündür.

Evlilik kararı alan bireyler durumu ailelerine bildirdikten sonra, ailelerin de görüşüp tanışmasının ardından söz kesimi merasimi düzenlenir. Bu merasim kişilerin seçeneğine bağlı kalarak çekirdek aile ya da geniş aile arasında gerçekleşmektedir. Söz merasiminin ardından belirli bir süre sonra, nişan töreni kararlaştırılır. Yine düzenlenecek nişan töreni de kişilerin belirleyeceği şekilde gerçekleşmektedir. Ancak, kırsal kesimin büyük çoğunluğunda nişan töreni de müzikli ve eğlenceli bir tören olarak kutlanmaktadır. Nişan töreni nasıl kutlanırsa kutlansın değişmeyen unsuru ise tatlıdır. Evlenilecek çiftler nişanlanırken tatlı dağıtılır ki evlilikleri boyunca ağızları tatlı kalsın manasındadır.

Yörede yapılan eski düğünlerin süresi günümüze oranla biraz daha uzundur. Bazı düğünlerin yedi bazı düğünlerin on gün bile sürebildiği durumlar vardır. Ancak düğünün uzunluğu kişinin ekonomik zenginliğiyle alakalıdır. Çünkü düğün süresince gelen misafirin her türlü ihtiyacı düğün sahipleri tarafından karşılanmaktadır. Düğün merasimlerinin erkek kınası, kız kınası ve en nihayetinde düğün ve sonrasında gelin evinde mevlit okutulması diye dört bölüme ayırarak olursak yine günümüzde de düğünler yaklaşık dört gün sürmektedir. Önceki yıllarda düğün törenleri mahalle

aralarında yahut evlerin bahçelerinde yapılırken değişen kentleşmeyle beraber düğünlerin yapıldığı salonlar ortaya çıktı. Bu salonların sayıları gün geçtikçe artış gösterse de hızla artan nüfusa tam anlamıyla cevap verememektedir. Düğün tarihleri genellikle iş yaşamı da düşünülerek cuma, cumartesi, pazar günleri yapılır. Ancak, düğün salonlarındaki şartlara göre hafta içi günlerde de düğün törenleri yapılmaktadır.

Geleneksel düğün töreni ise; kız isteme merasimi ile başlar, kız evine dünürlük için varıldığında “ Allahın emri peygamberin kavliyle oğlumuz...’ya, kızımız ...’a dünürlük geldik” denir. Kız evi de “Allah yazdıysa olur, yazmadıysa ne diyelim” şeklinde cevap verir. Bu cevap ne olumlu ne olumsuz olur. Kız isteme merasimi toplam en az 3 kez olur. Bu merasimlerde kız karşı tarafı isteyip istemediğini davranışlarıyla belli eder. Eğer karşı tarafı istemezse, gelen misafirlerin ayakkabılarını çevirmez, kahveye tuz atar, eğer istiyorsa kahveye şeker atar, gelenleri yolcu etmek için dışarı çıkar. En sonuncuda oğlan evi tatlı, yüzük ve kırmızı yağlık ile kız evine gider ve yağlık ile söz yüzükleri bugün takılır. Bundan sonra kız başındaki yazmayı alttan bağlar ki, bu örtüş kızın sözlü olduğu anlamındadır. Yörede sık kullanılan başı bağlı deyimi de bununla alakalıdır. Söz yüzüğü takıldıktan sonra, oğlan tarafı konu komşu ve etrafa tatlı dağıtır. Amaç sözün kesildiğini ilan etmektir.

Kız tarafı ve oğlan tarafının belirlediği bir gün nişan için gerekli hazırlıklar yapılır. Kıza alınan giysilerin masrafını oğlan evi, oğlana alınan elbiselerin masrafını da kız evi karşılar. Nişan merasimleri davullu zurnalı müzikli eğlencelerle yapılır. Merasimde kız ve oğlana alınmış elbiseler üzerine beyaz örtü örtülmüş tepsiye konulur. Bu tepsiler çiftlerin elinde oyun oynanır bunun ardından kırmızı kurdeleyle bağlanmış nişan yüzükleri takılır. Hatırlı bir büyük tarafından nişan kurdelesini kesilir. Ancak kurdele kesilirken atkı adı verilen oğlan tarafından getirilen takılar da nişanlı kıza takılır. Nişan ile düğün arasındaki süre geçmiş dönemlerde 1-2 yıl sürerken günümüze yaklaştıkça bu süre kısalmıştır. Bu süre içerisinde oğlan tarafı her bayram ve kutlama ziyaretinde kız tarafına hediyeler götürmek görgü gereğidir.

Düğünler genelde sonbahar ve aralık aylarında yapılır. Bunun sebebi de, çiftçilikle uğraşan halkın hasat sonrasında düğün yapmak istemesindedir. Bazen iki bayram arasındaki süre de boş bırakılır. Düğün tarihi kararlaştırıldıktan sonra, çifte alınacak eşyalar konuşulur. Evi oğlan tarafı yapar ve altınları alır; gelin tarafı da evin içindeki eşyaları alır yani çeyiz yapar. Düğünden bir hafta önce çiftler ve karşılıklı

aile büyükleriyle alışverişe gidilir. Bu alışverişte yine çiftler karşıdakinin alışverişini yapar. Bu alışverişte ayrıca davetiye ile çağrılacak yakınlarla davetiye hediyesi de alınır. Davetiye okuntu da denmektedir bunlar: havlu, yazma, mendil, çorap, gömlek, kumaş vb eşyalardan oluşur. Düğünden birkaç gün önce düğün evinde yufka ekmeği yapılır. Düğün günü düğüne gelen davetliler çiftlere verilmek üzere, okuntu karşılığı atkı veya çeşitli hediyeler getirirler. Bundan sonra perşembe günü öğle namazından sonra bayrak asma merasimi yapılır. Uzun bir direk ile evin girişine dikilen bayrakla düğün resmen başlar. Bayrağa gözcülük etsin diye bir kişi bayrağı korumakla görevlendirilir ve buna da bayraktar denir. Bayrağın yanında bir de şans getirmesi için ayna takılır ve gelin eve geldiği gün o ayna tüfekle vurulur. Cuma günü ise “çeyiz alma” günüdür. Kız evinden kızın çeyizleri yeni evine götürülür. Çeyiz arabası mutlaka bir akarsuyun üzerinden geçirilir öyle ulaşır gelin evine. Cumartesi kına gecesidir kız evinde kına yakılır. Gelen genç kızların ellerine de kına yakılır. Kına oğlan evinde yoğrulur ama kız evinde yakılır. Türkü eşliğinde kız iyice yoruluncaya kadar oynatılır. Kız ve oğlana kına yakılırdan “kelle şekeri” denilen şeker kırılır ve birer parça hem geline hem de genç kızlara verilir. Oğlanın annesi de bu şekerden düğün sonrası için bir parça alır. Kına merasiminin sonunda gelinin ağlaması için ağıtlar da yakılır. Pazar günü kahvaltının ardından düğün yemeklerinin yapımına başlanılır. Ardından kız tarafı kuaföre ve oradan da fotoğraf çekimi için stüdyoya gidilir. Gelin, kız evinden araba konvoyuyla alınır ve düğün yerine konvoy eşliğinde gelir. Düğün yerinde gelinin erkek kardeşleri kıza kuşak bağlar bu kuşak bağlama merasimi düğünde duygusal anların yaşanmasında sebep olur. Geçmişte düğün gecesinden sonra gelin, kaynana ve kayınbabasıyla konuşmayarak gelinlik yapar. Gelin konuşsun diye ona “söyletmelik” denilen altın veya hediye verilirdi. Düğünden sonraki günlerde tanıdıklara duvak açma günü, mevlit okutma günü yapılır.

4.3.6 Cenaze Törenleri

Cenaze törenleri ise bağlı bulunan dini inanca göre usullerini belirlemektedir. Yöredeki usuller ülke genelindeki uygulamalardan pek farklılık göstermez. Yörede kişi genelde öldüğü gün toprağa verilmeye çalışılır. Ancak aykırı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Cenaze yıkanmak üzere evden yahut hastaneden çıkarılır. Defnedilmeye hazırlık aşamalarından olan yıkama yapılırken, getirilen suyun kabının

herhangi bir yere konulmamasına dikkat edilir. Cenaze yıkandıktan sonra kefenlenir. Yörenin hocası ahaliye sala vererek cenazenin duyulmasını sağlar. Bundan sonra cenazenin defnedileceği mezar kazılır. Tabutla mezara getirilen kişi buraya defnedilir. İlk başta burada kadınlar bulunmaz erkekler gittikten sonra ziyaret ederler. Cenaze defninden sonra mezarlığın çıkışında aile erkekleri sıralanır ve gelen kişiler teker teker taziye dileklerini sunarlar. Kişinin ölümünden 40 gün boyunca yas evi çadırı kurulur. İlk yedi gün sürekli yemek ikram edilir. Sonra 40. günün ilk cuma akşamında ve 52. günün ilk cuma akşamında kuran okunur ve misafirlere yemek verilir. Bundan sonraki dönemlerde de izleyen her yıl dönümünde bu eylem yapılır.

5. BÖLÜM

TARSUS'UN TURİZM POTANSİYELİ

5.1 Turizmle İlgili Genel Kavramlar

5.1.1 Turizmin Tanımı

Tatil, dinlenme, kültürel birikim sağlama veya eğlence gibi amaçlarla bulunduğumuz ortamdan farklı ortama seyahat etme ve orada konaklama işine turizm diyebiliriz. Turizm, ülke ekonomik sektörleri içerisinde “bacasız sanayi” unvanını almıştır. Gelişmiş ülkelerin ekonomideki en önemli gelir kaynaklarının başını turizm gelirleri oluşturmaktadır.

Zevki için, tatil maksadıyla, sağlık, bilimsel, idari, diplomatik, dini, sportif vb sebeplerle veya toplantılara katılmak, iş seyahatleri, deniz gezileri gibi seyahatlere katılma işini turizm olarak tanımlayabiliriz(ŞAHİNER, 2012: 7).

Nazmiye Özgüç'ün deyimiyle “turizm, dünyanın endüstri, refah ve istihdam yaratan en büyük işverenidir” diyebiliriz.

21. yüzyılın en büyük ekonomik faaliyeti olarak görülen turizm, dünyada 1950'den 1996'ya kadar %1725 gibi devasa bir büyüme göstermiştir. 1950 yılında dünyada turizm amaçlı seyahat eden insan sayısı 25 milyon ve turizmden elde edilen gelir 2 milyar \$ iken, 1996'da toplam kişi sayısı 592 milyon kişiye, turizm geliri de 423 milyar \$ seviyelerine çıkmıştır. Bu rakamları, yatırımlar boyutuyla değerlendirecek olursak sektördeki toplam para 4 trilyon dolarları buluyor. Tüm bu gelişmeler kısa bir süre içerisinde gerçekleştiği için uzmanlar bu durumu, “etkili bir gelişme”den çok “patlama” olarak nitelendirmişlerdir (ÖZGÜÇ, 1998: 1-3).

Bir ülkede turizm gelirleri önemli bir kalem oluşturulması isteniyorsa, ülkenin elinde kullanabileceği yeterli turizm kaynaklarının olması tek başına yeterli olmayacaktır. Turizm “arz”ının içerisinde: çekici özellikler (iklimin turizme uyması, doğal yaşam kaynakları, tarihsel kaynaklar ve kültürel kaynaklara sahip olmak), ulaşım (demiryolu, karayolu, su ulaşımı veya hava ulaşımı olanaklarının bir çoğuna veya hepsine birden sahip olmak), konaklama ve organizasyon unsurları bulunmaktadır. Turizm kaynakları, saydığımız “arz”larla bütünlük içerisinde işlerse ülke refahında tartışılmaz bir konuma sahip olur. Dört mevsimin doğal kaynaklarla bütünleşip belirgin yaşandığı, jeopolitik konum itibariyle tarihi-kültürel açıdan da büyük zenginliklere sahip olan ülkemizde, pazarlama ve arz konularında da uygun gelişim gerçekleşirse Türkiye, dünya turizm pastasında hakkı olan payı alacaktır kanaatindeyim.

Turizm, gerçekleştiği bölgeye ait bilinen veya bilinmeyen doğal coğrafi zenginliklerin tanıtılmasında, bölge nüfusunun sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimin sağlanması ve korunmasında, bölgede var olan yöresel kültürün veya tarihin ayakta tutulmasında ve yaşatılmasında önemli bir paya sahiptir.

5.1.2 Turizmin Özellikleri ve Toplumsal-Kültürel ve Ekonomik Etkileri

Turizm, bulunduğu bölge ya da ülkedeki toplumsal, kültürel ve ekonomik dinamikleri, olumlu ya da olumsuz değiştirebilme gücüne sahiptir. Bulduğu bölgeye para, teknoloji, fikir ve her alanda yenilik getirebilen turizm, aynı zamanda

bölgenin coğrafi yapısında yıpranmalara ve toplumsal sorunlara da yol açabilmektedir.

Turizmin ekonomik etkilerinin yansıması çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. Turizm tesisleri oluşturulurken sağlanan istihdam kaynağı ve tesis oluşturulduktan sonraki istihdam kaynağı ile bölge nüfusunun ekonomisine olumlu katkı sağlar. Ülke ekonomisinde ödeme dengesi sağlar. Ancak ülke ödeme dengesinin sağlanabilmesi için turizm gelirlerinin, harcanan giderden fazla olması gerekir. Bunun yanında yine ülke içerisinde bölgesel kalkınmaya katkıda bulunur ve sektörler arası rekabet ile devletin vergi gelirlerinden sağladığı kazancın artmasında önemli rol oynar (ÖZGÜÇ, 1998: 184–189).

Turizm, insanların yaşadıkları yerleri dinlenmek, eğlenmek, gezmek, eğitim görmek, sağlık gibi amaçlarla geçici olarak terk etmesidir. Turizm, insaları ekonomik olarak etkilemesinin yanında toplumsal–kültürel olarak da etkilemektedir. Bunu turizmle ilgili olan nüfus gruplarının yapısı ve bileşimi ile bunlar arasındaki karşılıklı ilişki olarak da tanımlayabiliriz. Bir başka deyişle “ev sahipleri” ve “konuklar” arasındaki ilişki de diyebiliriz (ÖZGÜÇ, 1998: 190-195).

Turistlerin tatilde olduğu dönemde ev sahiplerinin onu ağırlamak üzere iş başında olması ve iki grup arasındaki toplumsal, dil farklılığı, demografik, etnik gibi farklılıkların olması turizmin sosyo – kültürel etkisini artıran faktörler arasındadır. Turizmin toplumsal – kültürel etkilerini: Nüfus yapısı üzerindeki etkisi, meslek türlerinin ve şekillerinin dönüşüme uğramasındaki etkisi, siyasi, dinsel, ahlaki değerlerin dönüşüme uğramasındaki etkisi, gelenek ve hayat tarzı üzerindeki etkisi, tüketim kalıplarındaki değişim etkisi olarak sıralayabiliriz (ÖZGÜÇ, 1998: 190).

5.2 Turizm Çeşitleri

Turizm kapsam itibariyle çok geniş bir alana yayılım göstermiştir. Turizmin temel unsurlarını oluşturan, “çekicikleri” yaratan doğal–coğrafi ya da beşeri kaynakların turizm alanına dönüştürülmesi sonucu, kendi içerisinde farklılıklara ayrılan turizmin, çeşitlerine bakmak faydalı olacaktır.

5.2.1 Deniz Turizmi

Daha çok eğlence amacıyla gerçekleştirilen, sıcak iklim, kum, güneş ve deniz unsurlarının faal rol oynadığı turizm çeşididir. Dünya üzerinde özellikle Akdeniz kıyısında bulunan ülkeler deniz-kıyı turizminden fazlasıyla istifade etmektedir.

Akdeniz ikliminin hâkim olduğu ve Türkiye'nin en uzun doğal sahiline sahip olan Tarsus, henüz bu faaliyetten bir gelir elde edememektedir. Ancak yapılacak ıslah çalışmaları ve projelerle sektörden önemli pay alabilecek potansiyele sahip bir bölge konumundadır (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13: Tarsus Sahili(Tarsus Plajı) (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

5.2.2 Sağlık Turizmi

Günümüzde insanlar yoğun iş temposu altında yitirdikleri sinirsel ve bedensel sağlıklarını yeniden kazanmak adına, doğanın kendilerine sunduğu nimetlerden faydalanmak için yapmış oldukları gezilere “sağlık turizmi” denilmektedir. Bu anlamda yörede kaplıca, kür merkezleri vb hizmetlerin sunulduğu doğal kaynak veya

işletmeler bulunmamaktadır. Ancak yaz aylarındaki aşırı sıcakların insan sağlığına yapmış olduğu olumsuz etkileri kırmak adına yapılan yaylacılık faaliyetlerini bu kapsamda değerlendirebiliriz.

5.2.3 Kongre Turizmi

Kişilerin, uzmanlık gerektiren akademik alanlarda belirli bir konuda bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla düzenledikleri turizm çeşididir (ŞAHİNER, 2012: 10). Kongre turizmi, insanların bir mekanda sadece kongre ismiyle toplantı düzenlemesi değildir. Çeşitli çalıştayları, sempozyumları, konferansları da kongre turizmi içerisinde değerlendirebiliriz. Bu açıdan kongreler daha çok büyük şehirlerde yapılmaktadır. Bunda, büyük şehirlerin mekansal imkanları, nüfuslarının fazlalığı ve eğitim olanakları gibi faktörler etkilidir.

Tarsus, büyük şehir olmasa da mekansal imkanın ve eğitilmiş kişilerin varlığı sayesinde yıl boyunca çeşitli sempozyumlara, konferanslara ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle son iki yılda düzenlenen ve gelenekselleştirilme çabası olan, “Tarsus Kent Sempozyumu” çeşitli bilim insanlarının dikkatini şehre çekmektedir (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14: Tarsus 75. Yıl Kültür Merkezi

5.2.4 Spor Turizmi

Turizmin bir başka çeşidi olan spor turizmini, spor müsabakalarını izlemek üzere yapılan turizm ve bizatihi spor faaliyetleri yapmak üzere gerçekleştirilen turizm, şeklinde iki farklı biçimde inceleyebiliriz. Günümüzde önemli bir ekonomik sektör haline dönüşen spor faaliyetleri, sadece uğraşının kazanç sağladığı bir faaliyet değildir. Uluslararası spor organizasyonları, faaliyet gösterdiği bölgenin tanıtımını yaptığı gibi organizasyon süresi boyunca da bölgede ekonomik hareketlilikle beraber istihdam kaynağı da oluşturur. Aynı zamanda uluslararası organizasyonların medya araçları ile dünyanın büyük kesimine ulaşabilme gücü sayesinde, bölgenin turizm kaynaklarının reklamı da yapılmaktadır. Nitekim ülkemizde 2013 yılında düzenlenen 20 yaş altı Dünya Kupası, turizm kaynaklarımızın diğer dünya ülkelerine tanıtılmasında önemli bir pay sahibidir.

Araştırma sahamız olan Tarsus'ta da, ev sahipliğini Mersin'in yaptığı "2013 Akdeniz Oyunları"nın boks ve futbol müsabakaları düzenlenmiş, şehre ülke içinden ve dışından pek çok insanın gelmesi sağlanmıştır. Böylece Tarsus, kısa süreli ekonomik hareketliliğin yanında, gelecekte oluşabilecek turizm potansiyeline de önemli bir reklam yatırımı yapmıştır.

İnsanların, izleyici olarak katılmasının yanında, rekreasyon da dediğimiz yani spor faaliyetleri içerisinde direkt olarak bulunarak ta gerçekleştirdiği spor turizmi, yapıldığı bölgenin turizm kaynaklarının kullanılması açısından önemli bir role sahiptir. Bu açıdan Tarsus, barındırdığı yüksek doğal kaynaklar sayesinde, spor turizminin içerisinde değerlendirilen doğa yürüyüşleri, dağcılık – kampçılık, yamaç paraşütü, avcılık, rafting, bisiklet turları ile dünya üzerindeki potansiyel turizm nüfusunu, şehre çekebilme olanaklarına sahiptir. Her yıl geleneksel olarak düzenlenen Tarsus Maratonu halk koşusu etkinliğini bu kapsamda değerlendirebiliriz. Toros Dağlarını süsleyen ormanlar içerisinde düzenlenecek trekking ve bisiklet parkurları, Eshab-ı Kehf Tepesi üzerinde yapılan yamaç paraşütü, Cehennem Deresi'nin oluşturduğu derin vadiler içerisinde yapılacak rafting etapları, yine Toros Dağları eteklerinde yapılacak dağcılık-kampçılık ve avcılık etkinlikleri ile bölge önemli bir ekonomik kaynağa kavuşturulabilir. Yine bu etkinliklerle ilgili bölgeye gelen sporcuların oluşturduğu birkaç rotadan bahsedecek olursak, Çamlıyayla-Sebil-

Cehennem Dereyi bisiklet parkurları ve Kadıncık Göleti - Cocak Dere - Cehennem Dere Kanyonu – Kızılgeçit'i de rafting etapları olarak sıralayabiliriz.

5.2.5 Dağ ve Kış Turizmi

Özellikle soğuk iklim ve sarp dağlıkların bulunduğu bölgelerde, turizmden kaynak sağlama adına oluşturulan turizm çeşididir. Dünya üzerinde Fransa, İsviçre, Avusturya gibi ülkelerin önderlik ettiği Dağ ve Kış Turizmi iklimin tek başına yeterli olmadığı bir turizm çeşididir. Kar örtüsünün bulunmasının yanında kayak etkinliklerinin de gerçekleştirilebileceği rekreasyon alanlarının da bulunması gerekmektedir.

Araştırma sahamızın sahip olduğu iklim özellikleri kış turizmi için elverişli olmasa da şehrin kuzeyinde yaklaşık 30 km uzaklıkta bulunan ve ortalama yükseltisi 3000-3500 metrelerde olan Toros Dağları kış turizmi için önemli rekreasyon alanları sağlamaktadır. Nitekim 1250 metreye kadar olan dağlık bölümlerde Namrun, Sebil, Sarıkavak gibi yaylaların varlığı, kış turizmi tesis alanlarının oluşmasında temel teşkil edebilecek konumdadır.

5.2.6 Kültür Turizmi

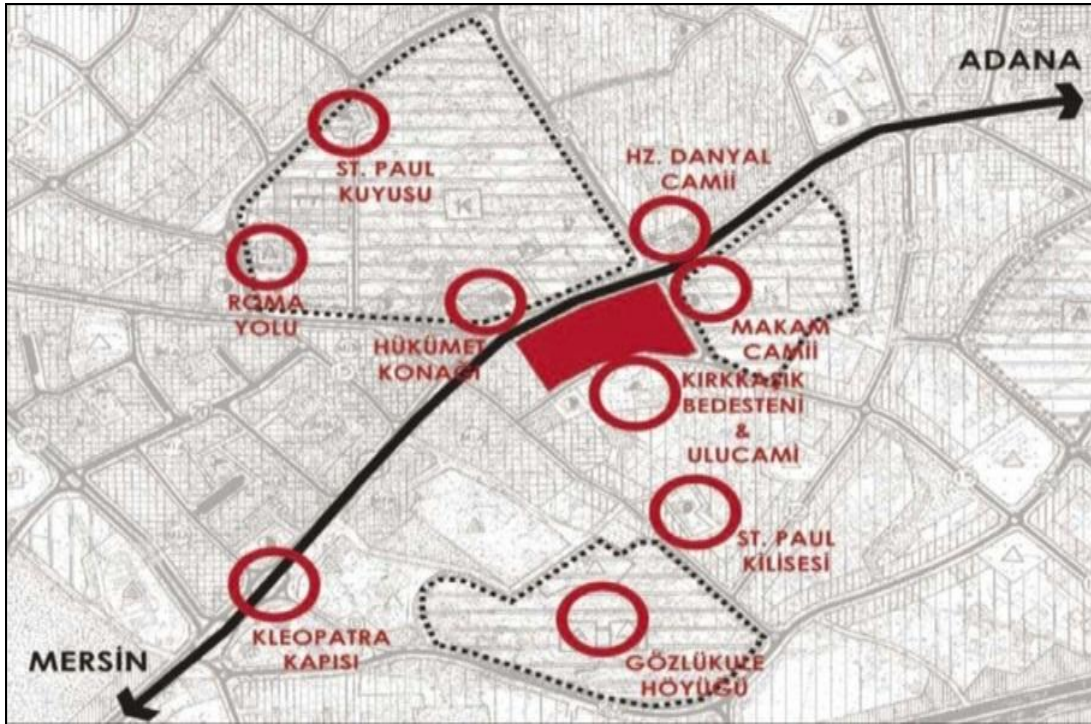
Kültürel turizm, insanların kendi kültürel kaynaklarının eğlence yanlarıyla birlikte, diğer grupların kültürlerine de açık olan yanlarıyla ilgili turizm faaliyetlerinin tümünü kapsar. Sahip olunan kültürel kaynaklar ise; yalnızca sanatsal faaliyetlerin anlatılması değil, aynı zamanda da mevcut kültürlerin yaşayan bütün anlatım çeşitlerine dayanır (ÖZGÜÇ, 1998: 86-90). Kültür turizmine konu olan Kültürel Miras da coğrafya açısından önemlidir. Bu coğrafi miraslar deltalar ve traverten alanlarında antik kent kalıntıları gibi göğal ve kültürel mirasın iç içe geçtiği alanlarda bulunmaktadır. Pamukkale traverten alanında Hierapolis kenti, Büyük menderes deltasında Milet ve Priene, Küçük Menderes deltasında Efes, Peribacaları içinde mağara evler, kiliseler gibi. Bunlar Coğrafi Miras olarak tanımlanmalıdır (DOĞANER, 2001: 11).

İnsanların sahip olduklarından farklı kültürleri tanımak, yeni bilgiler edinmek ve kültürel eserleri görmek için yaptıkları seyahatlerdir. Kültür turizminin amacı, insanların eski sanat eserlerini, tarihi yapıları görmek ve yöre halkının kültürünü incelemek istemeleridir. Kültür turizmi kapsamında kaynak olarak nitelendirilecek

varlıklar, eğitim, sanat, kültür, festival turları, arkeolojik sit ve kalıntı alanlarının ziyaretleridir diyebiliriz (ŞAHİNER, 2012: 11).

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak kültür turizminin, daha çok şehrsel mekânlarda gerçekleştiği yorumuna ulaşabiliriz. Araştırma sahamız olan Tarsus'un yerleşme geçmişi, insanlık tarihinin ilk yerleşme gösterdiği zamanlara kadar iner. Bu açıdan Tarsus, kültür turizminin ihtiyaç duyduğu her türlü kaynağın membası konumundadır. Kültür turizmi içerisinde değerlendirilebilecek olan tarihsel mekânlar, tarihi mimariler, dini -sembol nitelikteki- yapılar, barındırdığı farklı formlardaki halk kültürü Tarsus'un, turizmin bu kolundan faydalanabileceği kaynaklardan bazılarıdır.

Tarsus tarihi kentinin, tarihi-kültürel dokusunu yıpratmamak adına, tarihi kent kimliğinin korunması, tarihsel dokunun yeniden canlandırılması, sosyal, ekonomik ve fiziki mekânların birlikte değerlendirilmesi ve planlanması gerekmektedir (ÖCAL, 2012: 344-345) (Şekil-4).

Şekil 4 : Tarsus'un Tarihi Kültürel Mekânları (Öcal, 2012).

Tarsus'un kültür turizmi açısından değerlendirebileceği alanlara başlık olarak bakmak gerekirse, bunları şöyle sıralayabiliriz:

5.2.6.1 Gözlükule

Yerleşim tarihi, insanlık tarihi kadar eski olan Tarsus'ta, insanların yeryüzündeki ilk yerleşim alanlarından sayılan Gözlükule Höyüğü bulunmaktadır. Yapılan kazılarda, bölgede Neolitik Çağ, Kalkolitik Çağ ve Erken Tunç Çağ'a ait bazı bulgulara rastlamışlardır. Bulgular arasında, insanların yerleşik hayatta kullandıkları, çanak, çömlek, orak gibi aletlere rastlanmıştır. Bugün şehir merkezinde bulunan ve önemli bir turizm değerine sahip olan höyük, bakımsızlık ve uygun tanıtımın yapılmaması sebebiyle, gerekli ilgiyi yeterince görmemektedir (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15: Gözlükule Höyüğü.

5.2.6.2 Antik Yol(Merkez)

1993 yılındaki bir temel kazısı ile açığa çıkan “Antik Yol”, Tarsus’un yaklaşık iki bin yıllık tarihine ışık tutar niteliktedir. Yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkan “antik caddenin”, batısında ve doğusunda farklı dönemlere ait eserler de bulunmaktadır. Caddenin yapımında kullanılan taşların şehir dışından getirilmiş olması, dönemin zenginliğine işaret etmektedir. Ayrıca, caddenin balıksırtı modelinde

yapılmış olması ve caddenin her iki tarafında kanalizasyon tertibatının bulunması, Antik Yolu, Anadolu'daki diğer emsallerinden ayıran özellikleridir (ERKUL, 2012: 50-53) (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16: Roma Antik Yol.

5.2.6.3 Nusret Mayın Gemisi ve Çanakkale Anıtı

Dünyada, potansiyel turizm nüfusunu çekme yollarından birisi de, savaş müzeleri oluşturmaktır. Bu kapsamda elinde sayısız kaynak bulunan Türkiye, turizm nüfusunun bir kısmını çekebilmektedir. Osmanlı Devleti'nin jübilesi niteliğinde ve Anadolu coğrafyasının tarih boyunca gördüğü en ağır savaşlardan olan 1.Dünya Savaşı'nın, Çanakkale Cephesi kalıntıları, meraklısı olan insanların ilgisini çekebilmektedir. Nitekim bu kalıntılar, bizler için de tarihimize, atamıza sahip çıkma açısından önemlidir. Bu doğrultuda jilet olmak üzereyken, 2002 yılında Tarsus Belediyesi'nin girişimleriyle, şehre getirilip, müzeye dönüştürülen “Nusret Mayın Gemisi” tarihimize sahip çıkma adına ve turistik açıdan önemli bir değere sahiptir. Gemi şehrin Mersin yönündeki girişi üzerinde sergilenmektedir. İçerisinde savaş müzesi oluşturulmuş ve geminin bulunduğu alanın çevresine de Çanakkale Anıtı Parkı yapılmıştır (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17: Nusret Mayın Gemisi (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

5.2.6.4 Kleopatra Kapısı

Antik Çağ'ın büyük metropollerinde yer alan şehrin, surlarında üç kapı bulunmaktadır. Bunlar: kuzeydeki Dağ Kapısı, doğudaki Adanus Kapısı ve güneydeki Deniz Kapısı'dır. Mısır Kraliçesi Kleopatra, sevgilisi Romalı Marcus Antonius ile Tarsus'ta buluşmak üzere geldiğinde, dönemin limanı olan Gözlükule'de karşılandığı ve buradaki Deniz Kapısı'ndan şehre girdiği rivayet edilmektedir. Bundan dolayı da buradaki Deniz Kapısı'na "Kleopatra Kapısı" denilmektedir. İki ayaklı, tek kemerli kapı tarihin bazı dönemlerinde birkaç kez tadilata uğramıştır (ERKUL, 2012: 40-43). Tarihi yapı geçmiş yıllarda tadilat geçirmiş olsada, yapıldığı döneme ait tarihi dokuyu yansıtamadığı gibi, çevresindeki yapılarda tarihi yapıya dahada zarar vermektedir (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18: Kleopatra Kapısı.

5.2.6.5 Kemeraltı (Altından Geçme)

Tarsus'ta, Roma İmparatorluk çağının görkemini yansıtan, ancak günümüze kadar çok tahrip olan bu yapı, esasen bir Roma Hamamı'dır. Hamamın sadece güney duvarı kalmış olup, tuğla örtülü bu duvardan açılan oyuk, yol olarak kullanılıncaya halk arasında "Altından Geçme" denmiştir (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19: Kemeraltı(Altından Geçme, Roma Hamamı Duvarı).

5.2.6.6 Şahmeran Hamamı

Yapımı, Ramazanoğulları Beyliği zamanına kadar dayandığı söylenen hamam, kapısının yanındaki kitabeye göre de, 1873 yılında bir tamirat geçirmiştir. Makam olarak bilinen semtte bulunan hamam, Yeni Vakıf İş Hanı'nın hemen doğusunda bulunur. Adı ise, hemen herkesçe bilinen “Şahmeran Efsanesi”nden gelir. Efsaneye göre Şahmeran bu hamam içerisinde öldürülmüştür. Yine bu doğrultuda hamamın yakınında, 1986 yılında yapılmış Şahmeran Heykeli de Tarsus'un simgelerinden birisidir.

Şahmeran, farsça kökenlidir ve yılan anlamına gelen ‘Maran’ ile kral anlamına gelen ‘Şah’ kelimelerinin birleşmesiyle ismini almıştır. Efsane, birçok kaynakta ve halk arasında çokça çeşitli hikâyelerde anlatılmaktadır. Yine halk arasında bir rivayete göre; yılanlar padişahı Şahmeranla tanışan ilk kişinin Lokman Hekim olduğu söylenir. Öyle ki, Lokman Hekim’e hangi bitkilerin, neye iyi geldiğini, Şahmeran söylemiştir (ÖZ, 1998: 63-71) (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 20: Şahmeran Heykeli.

5.2.6.7 Roma Yolu(Sağlıklı Köyü)

Tarsus'a 15 km uzaklıktaki Sağlıklı Köyü'nün kuzey kısmında bulunan Roma Yolu'nun genişliği 3m civarında olup, sağlam kalan uzunluğu da yaklaşık 3km'dir. Yolun üzerinde, tek sıra kesme taştan yapılmış, 8.80m yüksekliği ve 5.20m genişliği olan kemerli bir kapı da bulunmaktadır (ERKUL, 2012: 114-115) (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 21: Roma Ticaret Yolu (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

5.2.6.8 Donuktaş

Sahip olduğu ismini yöre halkı vermiştir. Osmanlı zamanında at ahır olarak kullanılan Donuktaş, Ermeni cemaatinin de burayı bir dönem mezarlık olarak kullandığı sanılmaktadır. Birçok eski kaynakta, muhtevası ile ilgili çok çeşitte düşünceler kaleme alınmıştır. Bunlardan en etkilisi, Asur Hükümdarı Sardanapal'ın mezarı olduğu üzerinedir. Ancak, 1982 yılında Prof. Nezahat Baydur, alanda bir kazı çalışması yapmış ve burasının Roma Dönemine ait, muhtemelen İmparator Kommodeios'a yapılmış bir Tapınak olduğu kanısına varmıştır (ÖZ, 1998: 47-54). Yapı, 105'e 50 ölçülerinde dikdörtgen biçimdedir. Mevcut görünen duvar ölçüsü yaklaşık 12 metredir. Yapılan kazılarda taban mozağına de 12 metrede ulaşıldığı düşünülürse, mimari yapının duvar yüksekliği yaklaşık 24 metredir ki, bu II. yüzyılda yapıldığı düşünülen bir eser için, oldukça büyük ölçülerdir. Tüm bu özellikleri ile eser, Antik Çağ'ın en büyük tapınağıdır ve şüphesiz yeryüzündeki eşsiz beşeri eserlerdendir.

Baydur'a göre aşırı tahribata uğrayan eser, birçok gösterge ile Roma Dönemine ait bir tapınak konumundadır. Ancak, önemli bir Roma şehri olan Tarsus'ta, çok sayıda Roma mimari eseri bulunmaktadır. Tüm bu eserlere ve dünya üzerindeki diğer Roma mimari eserlerine baktığımız zaman, böylesi bir mimari yapıya ve bu denli özensiz kaba bir Roma imarına rastlamamaktayız (Fotoğraf 22-23).

Fotoğraf 22: Donuktaş Çevre Duvarı.

Fotoğraf 23: Donuktaş Genel Görünümü.

5.2.6.9 Roma Mezarları(Tarsus Şelalesi)

Berdan Çayı'nın üzerinde bulunan Tarsus Şelalesi, çayın yatağının değişmesiyle beraber, 4-5 metre yüksekten dökülmesi sonucu oluşmuştur. Şelalenin bulunduğu alanda kolayca oyulabilen konglomera yapıdaki kayalar mevcuttur. Mevsimsel olarak suyun alçalması sonucu ortaya çıkan, kayaların oyulmasıyla yapılmış mezarlar, bölgenin Roma Döneminde mezarlık olarak kullanıldığı işaret etmektedir. Şelale ve çevresi günümüzde belediye tarafından tescillendirilerek, halkın hizmetine sunulmuştur (NARİN & SERT, 2012: 94-97) (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 24: Tarsus Şelalesi.

5.2.6.10 Bac(Justinian) Köprüsü

Tarsus'u, Berdan Çayının sel baskınından kurtarmak amacıyla su yatağı Justinian tarafından değiştirildikten sonra, çay üzerinde Bizanslılar tarafından 6. yüzyılda inşa edilmiştir. Köprü üzerinde, şehre ticaret maksadıyla gelenlerden, "Bac" adı verilen gümrük vergisi alındığı için köprüye "Bac Köprüsü" de denilmektedir. Köprü, günümüzde karayolu taşımacılığında kullanılmaktadır (ERKUL, 2012: 102) (Fotoğraf 25).

Fotoğraf 25: Bac(Justinian) Köprüsü.

5.2.6.11 Kırk Kaşık Bedesteni

Bir süre “Beyaz Çarşı” adıyla kullanılan Kırkkaşık Bedesteni, Ramazanoğulları Beyliği döneminde yapılmıştır. Dikdörtgen biçimdeki bedesten, hemen yanındaki Ulu Camii ile birlikte yapılmıştır. Yapıldığı ilk dönemlerde imarethane ve medrese olarak kullanılmıştır. 1960’lı yıllarda yapılan restorasyon çalışmaları ile kapalı çarşı olarak kullanılmıştır. 2004 yılında Tarsus Belediyesi bedesteni yeniden restore etmiş ve bu çalışma ile 2005 yılında “Proje Yarışma Ödülünü” almıştır. 2007 yılında turistik ürünlerin ve yöresel lezzetlerin sunulduğu bir merkez olarak yeniden hizmete girmiştir (NARİN & SERT, 2012: 63) (Fotoğraf 26).

Fotoğraf 26: Kırkkasık Bedesteni.

5.2.6.12 Eski Tarsus Tarihi Evleri

Tarsus, geleneksel konut çeşitliliğinin Çukurova'da önemli ölçüde korunabildiği, ender bölgelerden birisidir. Tarihi dar sokakların her iki yakasına sıralanmış şekilde duran, beyaz taş ve ahşap kaplamalarla örülü Tarsus Evleri, genelde iki katlı ve içerisinde küçük bahçesi bulunan yapılardır. Eski tarihi evlerin bulunduğu mekânlar, yine eski yerleşme bölgeleri olan Cami-i Nur, Sofular, Tabakhane, Eski Ömerli gibi mahallelerdir. Evler her ne kadar koruma altında olsa da, yeni açılan yollar imar düzenlemeleri ve yapı içlerindeki yeni eklentiler, binaların orijinal formlarında bir takım değişikliklerin olmasına neden olmuştur. Sadeliğin ön planda olduğu Tarihi Tarsus Evleri'nin en etkileyici özelliği ise; taş kapıların üzerindeki süslü ahşap ve demir işçiliğidir (Fotoğraf 27-28).

Fotoğraf 27: Turistik Antik Sokak (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

Fotoğraf 28: Antik Sokak Tarihi Tarsus Evleri.

5.2.6.13 Kubat Paşa Medresesi

Düzdün, kesme taşlardan yaptırılan medresenin yapımı, Ramazanoğulları Beyliği zamanına dayanmaktadır. 1557 yılında yaptırılan medrese dönemin diğer mimari eserleri gibi dikdörtgen formdadır. 16 odası ve bir de avlusu bulunan eser, önce bir süre müze olarak kullanıldı. Ardından da günümüzde, Makam Camii'ndeki kazı çalışmaları nedeniyle, camii olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 29).

Fotoğraf 29: Kubat Paşa Medresesi Ön Kapısı.

5.2.7 İnanç Turizmi

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri alanda kutsal yerlere yaptıkları ziyaretle beraber, dini inançlarını yerine getirmek amacıyla da gerçekleştirilen gezileri, inanç turizmi olarak değerlendirebiliriz.

İnanç, alınıp satılan ve ticareti yapılan bir mal değildir. Ancak, insanların inançlarının gereği olarak 'hacı' olmak, kutsal yerleri görmek, manevi tatmine ulaşmak için seyahat ettikleri de bir gerçektir. Hatta bu yerler sadece inanç sahipleri tarafından değil, meraklıları tarafından da ziyaret edilmektedir (ÖZGÜÇ, 2003: 84).

Kutsal yerler, bir toplumun dini hayatının merkezi olan, insan hayatına yön veren ve anlam kazandıran yerlerdir. Kişinin dini inancı nasıl olursa olsun insanın yaradılışı kutsal yerlere ihtiyaç duymuştur. İnsan bu duyguyu, mabede herhangi bir yerde olduğundan daha yoğun hisseder. Çünkü kutsal yerler ilahi âlemle dünyevi âlemin kesiştiği, Tanrı ile insanın bir nevi buluştuğu ve kişinin kendisini huzurda hissettiği yerlerdir (ŞAHİNER, 2012: 28).

İlkçağlardan günümüze, çok tanrılı dinlere inanan uygarlıklarla birlikte, Hristiyan havarilerinin ve Musevilerin buldukları ülkelerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikaları sonucu, bu topraklara sığınmış olmaları nedeniyle Anadolu'da, çok sayıda tapınak, sinagog ve kilise gibi, dini mimari eserler yapılmıştır. Yine, Türklerin kendi dini olan İslamiyet'e ait eserler de Anadolu mimarisinde yerini almıştır (YALÇIN, 2007: 161).

Ülkemiz coğrafyası içerisinde, inanç turizmi kapsamında değerlendirilen bazı tarihi kaynaklar şunlardır: İstanbul'daki Topkapı Sarayı Kutsal Emanetler, Eyüp Sultan Camii, Süleymaniye Camii Edirne'deki; Selimiye Camii Konya'daki; Hz. Mevlana Türbesi İzmir'deki; Efes Meryem Ana Kilisesi Hatay'daki; St. Pierre Kilisesi, yine Antakya'daki 500 yıllık Havra ve Şanlı Urfa'nın Hz. İbrahim'den dolayı kutsal topraklar sayılması şeklinde sıralayabiliriz. Ancak, buraya ülkemiz sınırları içerisinde bulunan yüzlerce dini nitelikteki mimari eseri de ekleyebiliriz.

Bu denli yüksek inanç turizmi kaynaklarına sahip ülkemizde, maalesef inanç turizminden yeterince faydalanılamamaktadır. TÜİK verilerine göre, 2013 yılında ülkemize gelen 31 milyon yabancı turist içerisinde sadece 61 bini dini amaçla gelmiştir. TÜRSAB'ın 2010 verilerine göre, dış ülkelere gelen turistler içerisinde, inanç turizmi amacıyla ülkemize gelen turistlerin oranı 1000/6'dır. Bu oran, ülkemiz için, bulunduğu coğrafya ve potansiyeli açısından çok düşük bir orandır (Bu oran amacı farklı olsa da dini nitelikteki mekanlara yapılan ziyareti kapsamaktadır). Yapılacak proje ve çalışmalarla %6'luk oran çok daha yüksek rakamlara çekilebilir. Ancak, burada yapılacak çalışmadaki amaç; ülkeye gelen mevcut turistleri inanç turizm kaynaklarına yönlendirmek değil, bu turistlerin yanına, inanç amaçlı İsrail, İtalya, Mısır gibi başka ülkelere gezi yapan nüfusu, ülkemize çekmek olmalıdır. Dolayısıyla, hem toplam turist sayısını hem de turist sayısı içerisindeki, inanç turizmi amaçlı turist sayısını artırabiliriz.

Din-inanç, insanlar için tarih boyunca vazgeçilemez bir olgu olmuştur. Dolayısıyla insanlık tarihi ne kadar eskiyse, dinler tarihi de o kadar eskidir. Yapılan birçok araştırma göstermiştir ki, insanlık tarihine ait ilk kalıntılar içerisinde dini nitelik taşıyan objelere de rastlanmaktadır. Dünya üzerinde dini özellik taşıyan, turizm kaynağı bulunan pek çok şehir bulunmaktadır. Ancak, bunlar genelde tek tip, sabit kültüre ait eserlerdir. Oysa ki, yeryüzüne yayılmış hemen her inancın kültürüne ait eserlerin bulunduğu şehir sayısı oldukça azdır. Bu az sayıdaki şehirlerden bir tanesi de Tarsus'tur.

Anadolu topraklarında, ilk yerleşme bölgelerinden olan Tarsus, farklı dinlere mensup uygarlıklar tarafından yönetilmiştir. Antik Roma ve öncesindeki dönemden pagan kültürüne, Aziz Paulus önderliğindeki hıristiyan kültürüne, Ermeni Prensiğinin hakim olduğu dönemlerdeki musevi kültürüne ve Arap-Türk hakimiyetinden sonraki İslam kültürüne ait birçok eser, şehrin muhtelif noktalarında hala varlığını korumaktadır.

Yaklaşık 20 milyar dolarlık bir pazar hacmi bulunan inanç turizminden, kendine düşen payı alabilmesi için, Tarsus'un elinde bulunan kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz:

5.2.7.1 Ashab- Kehf

Hıristiyan ve Müslümanlar için kutsal ziyaret yeri sayılan, Ashab-ı Kehf, dünyanın birçok yerinde “yedi uyurlar” olarak da bilinmektedir. Tarsus şehir merkezinin, 12 km kuzeybatısında bulunan Encülüs Dağı eteklerindeki doğal çöküntü mağarasının, yedi uyurlara ev sahipliği yaptığı, yani “Ashab-ı Kehf”i tasvir ettiği pek çok anlatımın var olduğu kabul edilir.

Yedi uyurlar olayından kısaca bahsetmek gerekirse, farklı anlatımları olsa da en çok kabul edileni şu şekildedir: Yemliha, Mekselina, Mislina, Sezenuş, Mernuş, Debernuş, Kefeşetayuş adlı 7 arkadaş ve köpekleri Kıt mir'in, Tarsus'taki inanç baskısından kaçarak ibadetlerine gizlice devam etmelerine dayanan hikâyedir (GÜNGÖRDÜ, 2003: 51). Buna göre çok tanrılı dine inanan Roma İmparatoru, 7 genci huzuruna çağırır ve onlara çok tanrılı dine inanmalarını aksi takdirde, onları öldürteceğini söyler. Tek tanrılı dinlerine inanmaktan vazgeçmek istemeyen gençler, kendilerine tanınan birkaç günlük sürede Tarsus yakınlarındaki Ashab-ı Kehf

Mağarası'na gider ve burada 309 yıllık derin bir uykuya dalarlar. Acıkmış bir şekilde uykusundan uyanan Yemliha, şehre ekmek almaya gider. Ancak, fırına parayı uzattığında fırıncı paranın çok eski olduğunu söyler. Bunun üzerine Yemliha yaşananları anlatmaya başlar. Etrafındaki halk, Yemliha'nın söylediklerine pek inanmaz. Bunun üzerine Yemliha ve halk mağaraya beraber gider. Mağaranın içerisinde 6 genç namaz kılar haldedir. Yemliha da arkadaşlarının yanına girer ve 7 genç bir anda görünmez olur. Gerek Hıristiyan gerekse İslam kaynaklarında farklı anlatımları ve farklı yer tasvirleri bulunan “Yedi Uyurların” Tarsus yöresinde en çok bilineni anlattığımız şekildedir (Fotoğraf 30-31).

Fotoğraf 30: Ashab-ı Kehf Mağarası (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

Fotoğraf 31: Ashab-ı Kehf Mağarası Giriş (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

5.2.7.2 Aziz Paulus Kuyusu

Hristiyan havarilerinin Anadolu'daki en etkili isimlerinden Aziz Paul'un, Tarsus'ta yaşadığı bilinmektedir. Bugün, Eski Tarsus Evlerinin restore edilerek yapıldığı, Antik Sokağın, kuzey doğusunda kalan bir alanda Aziz Paulus'un evi olduğuna inanılmaktadır. Ancak, yapıdan günümüze sadece 20m derinliğindeki bir su kuyusu kalmıştır. Şehre gelen Hristiyan turistlerce sık ziyaret edilen yer, yapılan son yenileme çalışmalarıyla da daha düzenli bir görünüme kavuşmuştur (Fotoğraf 32).

Fotoğraf 32: St. Paulus Kuyusu.

5.2.7.3 St. Paulus Kilisesi

St. Paulus'un adını taşıyan tek kilise olma özelliğine sahip St. Paulus Kilise'si, tam olarak bilinemese de 11 veya 12. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Hıristiyanlık tarihinin en eski kiliselerinden olan St. Paulus Kilise'si, içinde birçok dönem sanatçısının eserlerini de barındırmaktadır.

Kilisenin tavanında Hz. İsa, Marcos, Yohanna ve Luca'nın freskleri bulunmaktadır. Dairesel biçimde dizilmiş ışıklandırılmaların etrafında ise melekler tasvir edilmiştir. Kilisenin doğu yönünde, 3 adet sahanlığı, kuzey doğusunda çan kulesi ve doğu bölümünde yarım daire halinde 3 kubbesi bulunmaktadır. Yüzyıllar boyunca ibadet merkezi olan St. Paulus Kilise'si, günümüzde de ibadete açıktır (NARİN & SERT, 2012: 75) (Fotoğraf 33-34).

Fotoğraf 33: St. Paulus Kilisesi.

Fotoğraf 34: St. Paulus Kilisesi-2

5.2.7.4 Tarsus Eski Camii

Daha önce, Tarsus'un tarihinden bahsettiğimiz bölümde de kısaca değindiğimiz "Eski Cami"nin, 1102 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Haçlı seferleri sırasında Anadolu'ya gelen, Fransa kralı I.Henri'nin kardeşi Hugues, buradaki mücadeleler sırasında ağır yaralı bir şekilde Tarsus'a geldi. İyileştirilemeyen komutan burada öldü ve Tarsus'a gömüldü. Kralın kardeşinin gömüldüğü yerin belli olması amacıyla Fransız Haçlıları, buraya Saint Paul Katedrali adını verdikleri kaba ve hızlı bir imar meydana getirdiler. Eser, doğuda 1102'li yıllarda inşa edilen ilk kilise özelliğine sahip olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, bazı Grek ve Ermeni kaynaklarında ise, kilisenin 12.yüzyıldan önce Aziz Paulus'a ithafen yaptırıldığını söylemektedir.

Yapı, 1415 yılında bölgeye hâkim olan Ramazanoğulları Beyi Şahabettin Ahmet Bey tarafından onarılarak Camiye dönüştürülmüştür. Cami, dönüştürülme işlemleri sırasında, bir de minare eklenmiştir. Eski bir mimari yapıya sahip olması hasebiyle de, halk tarafından eski cami olarak isimlendirilmiştir. Halk arasında pek kullanılmasa da caminin diğer bir ismi de, Beytemür Cami'dir. Bu ismin menşei de, Memluk Devleti Halep Valisi Bay-Temur el Harizmi tarafından camiye dönüştürüldüğü üzerinedir (BİLGİLİ, 2001: 124-126).

Tipik bir Roma mimarisini barındıran cami, kesme taşlarla örülü, kalın ve yüksek duvarlara sahiptir. Yine yapı içerisinde, Roma mimarisinin en belirgin özelliği olan sütunlar da dikkat çekmektedir (Fotoğraf 35-36).

Fotoğraf 35: Eski Cami Güney Duvarı.

Fotoğraf 36: Eski Cami Batı Kapısı ve Minaresi.

5.2.7.5 Hz. Daniyal Peygamber Kabri

Kudüs'te doğan, beni İsrail Peygamberlerinden olan Hz. Daniyal, halk arasında bolluk peygamberi olarak da bilinmektedir. Doğduğu topraklardan bir istila sonucu sürüldü ve âlim sıfatı ile Babil ülkesine gönderildi. Babil Hükümdarı, bir gün gördüğü rüyayı ve bunun tasvirini, buraya getirdiği âlimlere sordu. Bunu bilenler yaşayacak, bilemeyenler ölecekti. Hz. Daniyal, rüyayı da tasvirini de bildi ve hükümdara putperestlikten vazgeçmesini söyledi. Ancak ilahi bir dine mensup olmayacağını söyleyen hükümdar, Hz. Daniyal'ı iki aç aslanın içine attı. Aslanların Hz. Daniyal'e bir şey yapmaması üzerine, hemen oradan çıkarıldı ve halk tarafından hürmet görmesi sağlandı. Daha sonraları, kuraklıkla boğuşan Tarsuslular Hz. Daniyal'ı Tarsus'a davet ettiler. Hz. Daniyal Tarsus'a geldikten ve dua ettikten sonra Tarsus'ta bolluk ve bereket yaşandı. Bunun üzerine Tarsuslular, Hz. Daniyal'ı hiçbir yere bırakmamıştır. Hz. Daniyal burada vefat etmiş ve kabri Tarsus'a inşa edilmiştir. İslam orduları Tarsus'u aldığı sırada kabristanı fark eden Hz. Ömer, Yahudilerin daha sonraları buraya zarar vermelerinden endişe edip, mezarı oldukça derine gömdürmüş, üzerinden de Berdan Çayı'nın bir kolunu geçirmiştir. Yakın zamana kadar içinde Makam Caminin de olduğu kabristan, yenileşme çalışmaları sırasında ortaya çıkan su kemerleri ve çeşitli şehir kalıntılarıyla görenleri bir kat daha şaşırtmış ve hayranlık uyandırmıştır.

Bugün halen devam etmekte olan kazı çalışmalarında, gün geçtikçe yeni bilgi ve bulgulara rastlanmaktadır. Tüm bu veriler, Tarsus şehrinin adeta bir tarih üzerinde inşa edildiğini gösterir niteliktedir (Fotoğraf 37-38-39-40).

Fotoğraf 37: Hz. Daniyal Kabristanı Kazı Alanı-1.

Fotoğraf 38: Hz. Daniyal Kabristanı Kazı Çalışmaları-2.

Fotoğraf 39: Hz. Daniyal Kabristanı ve Su Kemerleri.

Fotoğraf 40: Hz. Daniyal Kabri(Makam Cami Eski Fotoğrafi 1960) (Aratos Dergisi, Uğur Pişmanlık).

5.2.7.6 Ulu Camii(Cami-i Nur)

788 yılında, Halife Harun Reşid zamanında yapılmıştır. Ulu Caminin doğu kısmında, 833 yılında vefat eden Halife Memun'un kabri de bulunmaktadır. Daha sonraki dönemlerde Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki mücadelelerde sürekli konum değiştiren Ulu Cami, son olarak Ramazanoğulları Beyliği döneminde yapılan düzenlemelerle bugünkü halini almıştır. Cami, hemen yanında bulunan Kırkkaşık Bedesteni ile bütünlük içeren bir yapıdır. Caminin köşesinde bulunan saat kulesi 1895 yılında ve ortada bulunan şadırvan da 1905 yılında yapılmıştır. Caminin giriş avlusunda 16 sütun ve bunların üzerlerinde de kubbeler bulunmaktadır (ERKUL, 2012: 82-85). Halk arasında ŞİT(a.s)'ın kabrinin Tarsus'ta olduğu rivayet edilir. Halen ona ait olduğu tevatüren söylenen kabir, Tarsus'ta Ulu Cami-i bitişiğindeki türbede olduğuna inanılmaktadır (Fotoğraf 41-42).

Fotoğraf 41: Ulu Cami Giriş Kapısı.

Fotoğraf 42: Ulu Cami Ön Taraf(Geniş Açı).

5.2.7.7 Mencek Baba Türbesi

14.yüzyılda Türk-İslam ahlakını yaymak için gelen alperenlerden olan Mencek Baba, kurduğu tekkesiyle ilim, irfan yayarken, yolcu, fakir ve kimsesizlere de kol kanat germiştir. Kayıtlara göre Mencek Baba Türbesinin yanında bir de Zaviye binası vardır. Mencek Baba zaviyesi, yüzyıllar boyunca Orta Asya'dan (Türkmenistan-Semerkant-Duşanbe-Buhara-Hive-Belh vb.) Anadolu'ya göçen dervişlerin iskân edilmeleri, ticaret erbabı, gazi ve seyyahların barınmalarını temin etmiştir. Türkistan'dan göç edip gelenler ilk önce, zaviyeye komşu olmak maksadıyla zaviyenin yakın çevresine yerleşmiş ve zaman içerisinde bir mahalle teşekkül etmiştir. Şimdiki Mencek Baba Türbesinin bulunduğu Tekke Mahallesi de, ismini buradan almaktadır.

Mencek Baba zaviyesi vakıf olarak hükmi şahsiyetini 1909 yılına kadar sürdürmüştür. Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasından sonra, vakıflar idaresince mülkiyeti özel kişilere satılmış, zamanla zaviye binası ortadan kaybolmuştur.

Türbesinin bulunduğu yerin ortaya çıkması ise 1996 yılında Tarsus Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 43).

Fotoğraf 43: Mencek Baba Türbesi(İç kısım).

5.2.7.8 Bilal-ı Habeşi Mescidi

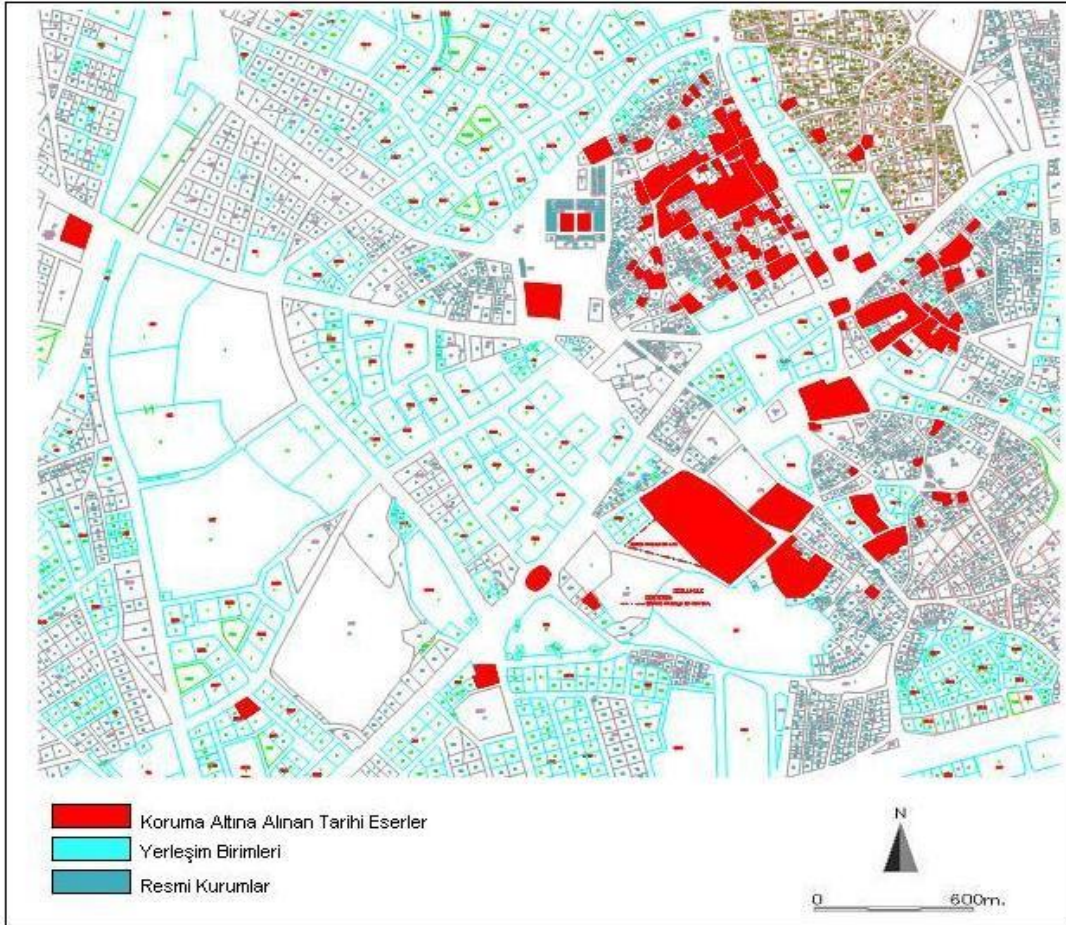
Hz. Ömer zamanında fethedilen yerleri ziyaret eden Hz. Bilal-i Habeşi, Tarsus'a gelmiş ve burada "Kırk Kaşık" denilen yere yakın, yani şimdiki makamının bulunduğu yerdeki, misafirhanede 18 gün kalmıştır. Daha sonra, bu misafirhane mescide çevrilmiş ve yanına kuyu yapılmıştır. Halk arasında bu kuyunun şifalı olduğu da söylenmektedir. Sahabe-i kiram ve onun asarına son derece saygılı olan Osmanlı Devleti, zamanın (1519) Bilal-i Habeşi makamı adına bir vakıf kurdu muştur (Fotoğraf 44).

Fotoğraf 44: Bilal-i Habeş-i Makamı.

Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 01.11.1990 gün ve 696 sayılı kararıyla koruma altına alınan tarihi eserler tek tek belirlenmiş ve koruma altına alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu kararlar doğrultusunda Tarsus Belediyesi de 05.11.1990 tarihindeki toplantısında bu kararları bazı değişiklikler yapılarak kabul etmiş ve koruma altına alarak restore etmeye karar vermiştir. Bu alınan kararlar doğrultusunda Kültür Bakanlığı Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü Tarsus şehrindeki sit alanı içindeki tarihi evler ve Roma Yolu, Saint Paul Kuyusu, Saint Paul Kilisesi, Gözlükule Höyüğü, Cleopatra Kapısı, Hz. Danyal Cami, Makam Camisinde zaman zaman restorasyon çalışmaları yapmıştır. Tarsus Belediyesi de bu tarihi sit alanı içindeki çevre peyzaj düzenlemelerini yapmıştır. Günümüze kadar özellikle tarihi evler üzerinde de Tarsus Belediyesinin yapmış olduğu restorasyon çalışmaları, Konak Evleri ve Butik Otel'dir. Sungurbeyler Evi restorasyon çalışması da devam etmektedir. Tarsus kentinin tarihi dokusunun fazla olmasından dolayı yapılan çalışmalar yeterli olmamıştır (ÖCAL, 2012: 342). Günümüzde de hala restorasyon çalışmalarına yeterince önem verilmemektedir. Geçmişte bütün kültürlerin yaşadığı ve günümüzde de bu kültürlerin eserlerini

bünyesinde barındıran Tarsus kentine, yeterince önem verilmemektedir. Çünkü yeterince turist çekememekte ve sürdürülebilir kültür turizminden yeterince faydalanamamaktadır. Son iki yılda Makam Camii ve çevresinde restorasyon çalışmaları yapılmış fakat; bu çalışmalar gerçekleştirilirken çevrenin tarihi dokusuna pek fazla dikkat edilmemiş ve tarihi yapı daha da yıpratılmıştır (Şekil-5).

Şekil 5: Tarsus Şehrinin Koruma Altına Alınan Tarihi Dokusu (Öcal, 2012).

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda ortaya çıkan sonuçları iki başlık halinde değerlendirebiliriz. Bunlar: birinci olarak; tarihi ve kültürel ortamlar ile bu ortamları insanların nasıl kullandığıdır. Diğeri ise, mevcut olanakların turizm potansiyelinde değerlendirilmesi üzerinedir.

6.1 Sonuçlar

6.1.1 Beşeri Ortam Şartları ve Tarihi-Kültürel Ortamlarla İnsanların Bu Ortamları Kullanışı

Akdeniz, dünya potansiyel turist nüfusunun 3/2'sini üzerine çekmektedir. Akdeniz'e kıyısı bulunan Tarsus, ülkemizin de aynı isimli bölgesinde, yani Akdeniz Bölgesinde yer almaktadır. Eski adı İçel olan, Mersin iline bağlı bir ilçedir. İlçe topraklarının bütünü 202.400 hektardır. Bağlı bulunduğu Mersin ilinin 27 km doğusunda yer almaktadır. Batısında ise Çukurova topraklarının bir diğeri büyük kenti olan Adana'ya, takribi karayolu uzaklığı 39 km'dir. Yani başka bir deyişle iki büyük şehrin ortasında bulunmaktadır. Çalışmamız içerisinde de değindiğimiz üzere, bu özellik ilçeye yer yer olumlu katkı sağlasa da, nüfus olarak 37 il merkezinden büyük olduğu halde il statüsü alamama sebeplerinin başında gelmektedir.

Tarsus, 321.403 nüfusu ile oturmuş şehir fonksiyonlarına sahip bir yerleşmedir. Bu yerleşmede, şehir fonksiyonları içerisinde ve sahip olduğu yüksek iş gücü potansiyeliyle, çeşitli ekonomik faaliyetler bulunmaktadır. Bu faaliyetlerin başında, tarım gelmektedir. Tarımı, sanayi ve ticaret sektörleri takip etmektedir. Transit yolların geçiş noktasında bulunması sebebiyle, sanayi ve ticaret için günümüzde önemli bir değer olan taşımacılık sektörü de, şehirdeki bir başka iş

koludur. Tarsus, gelişmiş ekonomilerin vazgeçilmez gelir kaynaklarından olan turizmden ise, henüz ziyadesiyle faydalanamamaktadır.

Ekonomideki hareketliliği nüfusa yansıyan Tarsus'ta, her yıl binlerce insan başka şehirlerden gelip, buraya yerleşmektedir. Dolayısıyla şehir, adeta bir kültürler mozaiği konumundadır. Bu durum, insanların yaşamları üzerindeki her türden fonksiyona etki etmektedir. Şehir içerisindeki insanların, giyiminden, yemeğine, evlenme adetlerinden, cenaze törenlerine, eğitime bakışından, dünya görüşüne kadar birçok alandaki farklılığı, mevcut durumun en belirgin göstergesidir. Büyük şehirlerle ait kozmopolit yapı özelliği, henüz il statüsünde bile olmayan Tarsus'un, ne denli büyük bir nüfus gücüne sahip olduğuna işarettir.

Şehirdeki mesken tipleri ise, daha çok iki katlı, avlulu ve bölge iklim koşullarına da uygunluk sağlayan taş binalardan oluşmaktadır. Ancak, günümüz koşullarında değişen mesken algısı doğrultusunda, modern tarz mimari yapılar olan, siteler şehirde bir bir yükselmektedir.

Tarsus, şehir tarihi olarak, kuruluşu binlerce yıl öncesine nişanlanmaktadır. Dolayısıyla şehirde birçok uygarlık ve kültür hüküm sürmüştür. Tüm bu uygarlıklar şehre hâkim oldukları sürede, gerek kendi ihtiyaçlarını karşılama adına, gerekse şehri iskân politikası doğrultusunda imar etmeye çalışmışlardır. Bu durum insanların ortaya eşsiz değerlerde ve güzellikte eserler bırakmalarına vesile olmuştur.

Tarsus'taki şehir fonksiyonlarının ilk oluşum mekânlarına baktığımız zaman, insanlar genel manada inanç merkezlerinin etrafında toplanmışlardır. Yine meskenlerini de bu çevrede inşa etmişlerdir. Tarih boyunca artan nüfusun yerleşme ihtiyacına cevap verebilmesi amacıyla, şehirde sürekli yeni yerleşim mekânları açılmıştır.

Tarsus halkı, atalarından kalan yüzyıllarca geçmişi bulunan meskenlerde hala hayatını idame ettirmekte olup, sahip olduğu kültürünü de yaşatmaktadır. Bu sayede tarih, "Antik Tarsus Sokağı" evleriyle yeniden canlanmaktadır. Yine yapılışı yüzyıllar öncesine dayanan camilerde, bugün aynı şekilde Müslüman halk ibadetlerini gerçekleştirebilmektedirler. Turistik amaçlı ve Hıristiyan tebaa için, kiliseler de faaliyetlerini sürdürmektedirler. Tarihi mekân içerisinde bulunan bedestenlerde, yerli esnaf ticari faaliyetlerini sürdürmektedir. Her ne kadar artık çok fazla rağbet görmese

de, tarihi Tarsus hamamları meraklıları için varlığını korumaktadır. Hâlihazırda süren kazılarda, eski kültürlere ait eserler bir bir gün yüzüne çıkarılıp, hem insanların bilgisine ve ilgisine sunulmakta, hem de kültürel turizmin çekicilik unsurları arasında değerlendirilmektedir.

Tarihi-kültürel bölgelerin bazı noktalarında, mekânlar ve insanların günlük yaşamı iç içe geçmiş konumdadır. Bunu en belirgin örneği; Donuktaş Tapınağı'nın doğu duvarına yaslanmış meskenleri gösterebiliriz. Buralarda yaşayan insanlar ekonomik anlamda desteklenip yeni mesken edinme imkânları sağlanırsa, kültürel mekânlardaki bozuk yapılaşmanın ve görüntü kirliliğinin önüne de geçilmiş olur.

6.1.2 Mevcut Olanakların Turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi

Turizm, içerisinde çok çeşitli formları bulunan bir olgudur. Nitekim bunları; spor turizmi, dağ-kış turizmi, deniz turizmi, sağlık turizmi, kongre turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi şekli sınırlamak ve sıralamak mümkündür.

Çalışma sahamızdaki spor turizmi açısından değerlendirilebilecek mekânlar; yürüyüş ve bisiklet turları için, şehrin kuzey bölgesinde kalan Toros Dağları etekleri ve bu dağların içerisine gizlenmiş ormanlık alanlardan faydalanılabilir. Özellikle Ulaş köyü kuzeyindeki bölgeler ve Keşbükü Köyü civarında bulunan Tarsus Çayı'nın oluşturduğu vadilik kesimler, zorluk ve sunduğu doğal güzellik açısından, güzel birer yürüyüş ve bisiklet parkuru amacıyla değerlendirilebilir. Yine Tarsus Çayı'nın daha önceki bölümlerinde, Cehennem Dere ve Kadıncık Deresi'nin Toros Dağlarında oluşturduğu sarp vadilik alanlarda rafting etapları oluşturulabilir. Bugün bazı sporcular, Cehennem Dere üzerindeki zorlu bazı bölümleri, bu amaçla değerlendirmektedir. Berdan ve Kadıncık Baraj Gölleri de yine su sporları kapsamında değerlendirilebilecek diğer mekânlar içerisinde yer almaktadır.

Çamlıyayla, ayrı bir ilçe konumunda olsa da, nüfusunun ve ekonomik faaliyetlerinin zayıflığı sebebiyle, Tarsus'un yaylası ve beldesi konumundadır. Dolayısıyla Tarsus ile ilgili bir projeye Çamlıyayla'yı dâhil etmek, hata olmayacak bir unsurdur. Nitekim bir ova şehri olan Tarsus'un, dağcılık ve kış turizmi üzerine değerlendirilebilecek bir konumu yoktur. Ancak Tarsus, Çamlıyayla'daki tesisleşmeyi sağlayabilirse, kış turizminden ve dağcılıktan istediğini alabilecektir.

Ülkemizin en uzun doğal, ince kum plajına sahip olan Tarsus'ta deniz turizmi üzerine herhangi bir faaliyet bulunmamaktadır. “Tarsus Sahil Bandı” projesi, yıllardır neredeyse bütün siyaset insanlarının diline pelesenk olmuş bir projedir; lakin bugüne kadar resmiyette atılmış tek bir adım yoktur. Eşsiz doğal coğrafi güzelliklerle bezeli Tarsus'un, turizmin bu kolundan faydalanamaması yadırganacak bir konudur.

Tarsus, sağlık turizmi kapsamında, doğal kaynakları açısından oldukça fakir bir bölgedir. Şehrin kullanabileceği herhangi bir termal su kaynağı ve içme suyu olarak değerlendirilecek kaynağı bulunmamaktadır.

Tarsus, mevcut mekânları ve ulaşım olanaklarındaki rahatlık sebebiyle, ülkede yapılacak ulusal veya uluslararası toplantılara ev sahipliği yapmaya en uygun şehirlerden birisidir. Hem her türlü ulaşım aracına cevap verebilecek imkânlara sahip, hem de bulunduğu jeopolitik konum nedeniyle, büyük kongre ve toplantılara ev sahipliği yapabilecek konumdadır.

Araştırma sahamız, zengin tarihi-kültürel mirası sayesinde, büyük bir birikime sahiptir. Bu kültürel birikimden, turistik amaçlı kullanılmakta olan veya kullanılabilir değerlerde olan mekânları şunlardır. Bunlar Gözlükule Höyüğü, Antik Yol, Tarsus Şelalesi Kaya Mezarları, Nusret Mayın Gemisi, Tarsus Barajı, Kleopatra Kapısı, Kemeraltı(Altından Geçme), Şahmeran Hamamı, Roma Yolu, Donuktaş, Bac Köprüsü, Kırkkaşık Bedesteni, Tarsus Tarihi Evleri(Antik Sokak), Tarsus Tren İstasyonu, Tarsus Fransız Zulmü Anıtı, Tarsus Türk büyükleri Parkı, Tarsus Şehitlik Anıtı, Seyit Onbaşı Heykeli, Tarsus Kültür-Sanat Sokağı, Tarsus Barış Manço Parkı ve Hayvanat Bahçesi, Osmanlı Parkı, Mehmet Bal Sanat Galerisi, Tarsus Etnografya Müzesi, Tarsus Demokrasi Meydanı ve Tarsus Saat Kulesi olarak sıralayabiliriz.

Çalışma içerisinde yer yer değindiğimiz üzere, dünya üzerinde dini nitelikli olan, inanç turizminden faydalanan pek çok kent vardır. Ancak, bunların pek azı yeryüzündeki 2 büyük ilahi dinin yaşayışını yansıtan eserlere sahiptir. Hatta Tarsus, “Donuktaş”ı ilahi dinler öncesi bir tarihe nişanlayıp, pagan kültürüne ait bir eser mahiyetinde değerlendirirsek, ilahi olmayan dinlere ait eserlerin de bulunduğu bir şehir olma özelliğini alacaktır. Bu doğrultuda Tarsus'un, inanç turizmi kapsamında değerlendirebileceği mekânları ise; Ulu Camii, St. Paulus Katedrali, St. Paulus Kilisesi, St. Paulus Kuyusu, Bilal-i Habeşi'nin Makamı, Eski Camii, Mencek Baba

Türbesi, Hz. Daniyal Türbesi ve çevre kazıları, Ashab-ı Kehf Mağarası, Muhammed Nureddin Felah Türbesi, Donuktaş Tapınağı ve Kuşlu Camii olarak sayabiliriz.

6.2 Çözüm Önerileri

Tarsus, sahip olduğu eşsiz verimlilik gücüne sahip toprakları ve her mevsim bitki gelişimine uygun, Akdeniz iklimi sayesinde tarım sektöründen ziyadesiyle faydalanmaktadır. Bununla birlikte şehrin, sanayi ve ticaret hacmi de nüfusu, ekonomik anlamda besleyen diğer unsurlardır. Ancak, gelişen teknolojik gelişmeler ve sektörlerdeki modernleşme hareketleri, birçok iş kolunda insan gücüne duyulan ihtiyacı azaltmaktadır. Nitekim bu iş kollarının da başında, tarım ve sanayi işletmeleri gelmektedir.

Tarımda süren modernleşme hareketlerine destek verilmelidir. Çiftçilerin tüketiciye doğrudan ulaşma problemleri, çiftçi kooperatifleri yoluyla çözümlenmelidir.

Çiftçi eğitimi konusunda ilgili kurumlardan destek sağlanmalı(özellikle modern ekim usulleri ve tarımda makine kullanımı konularına ağırlık verilmeli). Gübreleme ve ilaçlama ile ilgili konularda gerek sivil toplum kuruluşlarının gerekse İlçe Tarım Müdürlüğünün desteğine başvurulmalı, bölgedeki sulama birlikleri vakit kaybetmeden idari ve mali açıdan ıslah edilmelidir.

Tarımsal faaliyetlerin ön planda olduğu ilçede, son dönemlerde artan devlet desteğiyle de hayvancılık alanında da önemli yatırımlar gerçekleştirilmektedir. Ancak bu yatırımlar, daha çok hayvan yetiştiriciliği üzerine olmaktadır. Şayet, hayvan yetiştiriciliğinin devamı olan, hayvansal ürünler sanayisinin de geliştirilmesi, bölge ekonomisi için oldukça önemli bir adım olacaktır.

Bölgede faaliyetlerini yeniden artırmaya başlayan sanayi sektörüne mekân ve finans desteği sağlanmalıdır.

İlçede, daha önceki yıllarda yapılan fakat son yıllarda azalan tekstil sanayi üzerine yatırımlar yapılmalı ve sektör yeniden canlandırılmalıdır. Yine ekim alanı geniş olan, yem sanayi ile ilgili yatırımlar artırılmalıdır.

Şehre şimdiden, bir fuar alanının yapılmalıdır. Ardından, düzenlenecek fuarlarda tarım aletleri ve tarımsal ürünlerin dünya ticaretine sunulması sağlanmalıdır. Böylece fuar, tarım sektörüne katkı sağlayacağı gibi, şehrin tanıtımında da önemli bir rol oynayacaktır.

Bununla ilgili belki de atılacak ilk adımlardan bir tanesi; 2 Kasım 2014'te Mersin'de düzenlenecek olan, "Mersin Turizm Fuarı"nda Tarsus Şehrini tanıtan ve anlatan kapsamlı bir çalışma yapılmalıdır.

İlçenin güneyinde bulunan okaliptüs koruluğu ve kuzeydeki dağ eteklerinde bulunan ormanlık alanların korunmasına önem verilmelidir. Buradaki doğal yaşamı destekleyici yasaklara ve kurallara dikkatli bir şekilde uyulmalıdır. Yine bu konuyla ilgili yöre halkı bilinçlendirilmelidir.

Doğal bitki örtüsünün korunmasına dikkat edilmeli, kent merkezindeki yeşil alanların artırılmasına özen gösterilmelidir.

Eğitim konusunda özellikle kent merkezinde birçok sorunu çözüme kavuşturan kurumların, eğitime sağladığı destek artarak devam etmeli. Devlet kurumlarıyla beraber, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının da aktif rol alabileceği eğitim projeleri hazırlanmalı. Hızlı artan nüfusa erken cevap verebilmek adına, okullaşma oranının sayısı artırılmalıdır.

Beşeri ve doğal güzelliklerin iç içe sergilendiği en güzel yörelerden olan Tarsus ilçesinde turizm, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan bölgeye önemli katkılar sağlayabilme olanaklarına sahiptir. Ancak salt ekonomik getiri hesaplanarak uygulanacak programlar, ilçenin tarihi ve kültürel dokusuna zarar verebileceği için, ilçenin koşulları bir bütün halinde değerlendirilmeli ve bunlara uygun önlemler gerçekleştirilerek proje ve programlar hayata geçirilmelidir.

Tarih boyunca ekonominin sürekli hareketlilik gösterdiği Tarsus, sadece günümüzde değil, tarihin her döneminde göç alan bir kent konumunda olmuştur. Dolayısıyla her gelen nüfus, şehre hareketlilik ve kültürel farklılık getirdiği gibi, şehrin önceden sahip olduğu bazı tarihi ve kültürel değerlerin yok olmasında da rol oynamıştır. Şehir insanına, tarihi ve kültürel değerlerle iç içe yaşama ve onlara sahip çıkma konusunda, eğitici proje ve sürekli bilgilendirmelerle destek olunmalıdır.

Millet olarak, düştüğümüz bir yanılığı da; “geçmişi” eski ve işlevini yitirmiş olarak görmektir. Bunun sonucunda da tarihimize ve ata değeriilerimize tam anlamıyla sahip çıkamamaktayız. Oysaki tarihimiz, en puslu zamanlarımızda bize rehberlik edecek bir pusuladır. Yarınımızı, bugünden düşünebilmenin ve planlayabilmenin yolu, ancak geçmişimize bakmaktan geçmektedir.

Bugün birçok futbol kulübü, devre arası denilen ocak ayında, takımların kamp yapması için sıcak iklim bölgelerini tercih etmektedirler. Ülkemizde bu konudan en çok yararlanan kent, Antalya’dır. Antalya ile aynı iklim ve hatta belki daha üstün coğrafyaya sahip Tarsus’ta, spor kulüplerinin konaklama ve kamp yapacağı herhangi bir tesis bulunmamaktadır.

Hızla yükseliş gösteren ve dinamik bir nüfusa sahip olan Tarsus’un, iş kolları ve istihdam konularının da aynı dinamizmi göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde, nüfus içerisindeki mevcut ekonomik potansiyel oldukça zayıflayacaktır.

Günümüz dünyasında insanlar gelecekle ilgili her türlü planlamalarını ekonomileri ölçüsünde yapmaktadırlar. Dolayısıyla ekonomisi daralan kişiler, planlamada da daralmaya gidecek demektir. Gelecek planlamasını doğru yapamayan veya plan haricinde negatif yönde değışim yaşayan bireylerde, topluma uyumsuzluk, umutsuzluk ve en nihayetinde yaşamsal mutsuzluk problemleri ortaya çıkacaktır. Mutsuz bir nüfusa sahip şehirde, “gelecek” her türlü olumsuzluk potansiyeline açık konumda olacaktır. Tüm bu bahsettiğimiz durumlar, ekonominin gelişim gösteren alanlarına yapılacak yatırımların önemini ortaya koymaktadır. Tarsus binlerce yıllık tarihi ve kültürel birikimiyle, özellikle Kültür ve İnanç Turizmi üzerine yapılacak yatırımlar, tanıtımlar şehre farklı türden bir kimlik kazandıracığı gibi, ekonomik anlamda sahip olduğu yüksek dinamizmlili nüfusunun da ihtiyaçlarına cevap verebilecek konumda olacaktır.

Tarsus, turizm çeşitleri açısından eşsiz kaynaklara sahip bir havzadır. Ancak, tüm bu kaynaklardan faydalanabilmek ve bunu kültürel-ekonomik anlamda kazanca dönüştürebilmek için, turizm bilinciyle birlikte kültürel ve ekonomik yönden güçlü yönetimlere ihtiyaç vardır. Tarsus Belediyesi turizm kaynaklarının tespiti ve ortaya çıkarılması konusunda oldukça efor sarf etmektedir. Ancak bu kaynakların sadece

tespiti, turizm için yeterli olmayacaktır. Bu noktada Tarsus'un turizm kaynaklarını kullanabilme konusundaki en büyük eksiği reklam olmuştur.

İlçenin sahip olduğu değerli potansiyeli kullanması durumunda, kente gelen kişi sayısında ve elde edilen gelir miktarında önemli artışların gerçekleşmesi olağandır. İlçede otel özellikli tesis sayısı az olduğu için kente daha çok günü birlik geziler düzenlenmektedir. Bu açıdan, turistik amaçlı gelen nüfusun konaklama ihtiyacını karşılayacak imkânların geliştirilmesi gerekmektedir. Eğlence tesisleri gelen misafirlere hizmet verebilecek şekilde planlanmalıdır. Doğal ortamların ıslahı ve korunması sağlanmalıdır. Bununla birlikte müze ve kültür merkezi gibi ortamların da kapasite ve hizmet imkânları genişletilmelidir.

Çalışma sahamızda turizmi geliştirecek ve bu alanda katkı sağlayacak diğer önerileri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- Öncelikle, sahip olunan doğal ve beşeri kaynaklı turizm potansiyelleri tespit edilmeli ve bu kaynaklarla güncel envanter hazırlanmalı.
- Kaymakamlık, belediye ve ilgili eğitim kurumlarının ortak girişimleri ile Tarsus'un stratejik turizm planı oluşturulmalıdır. İhtiyaç halinde Üniversitelerden ve Kültür Turizm Bakanlığından destek ve öneriler alınmalı. (Bu anlamda Tarsus Belediyesi ve İTÜ'nün ilgili bölümlerinin bir iş birliği söz konusudur. Bu iş birliğine destek sağlanmalıdır)
- Başta Hz. Daniyal Peygamber'in Kabri ve St. Paulus Kilisesi ile Donuktaş Tapınağı ve Ulu Camii gibi mekânların uluslararası tanıtımı yapılmalı ve bölgenin inanç turizmi merkezi olması sağlanmalı.
- Kentin kimliğini ve turizm potansiyelini yansıtan, maskot, bardak, tabak gibi, hediyelik eşyalar imal edilmeli ve ulusal ve uluslar arası pazarlara sunulmalı.
- Bölgesel, ulusal veya uluslararası fuarlara katılarak şehrin tanıtımı en üst düzeyde gerçekleştirilmeli.

- Belediye ve kaymakamlık tarafından gerekli ulaşım ve rehberlik hizmetleri en üst seviyede sağlanmalı.
- Havza içerisinde gerek doğal ortam gerek tarihi ve kültürel ortam rekreasyon alanları oluşturulmalıdır. Ancak bu ortamlar sağlanırken kültürel veya doğal dokunun herhangi bir zarar görmemesine özen gösterilmelidir.
- Kent içerisindeki kültürel ve tarihi mekânların mevcut dokusuna herhangi bir zarar vermeden, çevre kazılarına devam edilmeli.
- Dağ ve kış turizmi için ilçenin komşu ilçesi olan Çamlıyayla Belediyesi, Kaymakamlığı ve ilgili kurumları ile gerekli bağlantılar sağlanmalıdır.
- İlçenin elinde bulunan sahil bandı ve iklim özellikleri nedeniyle, yaz mevsiminde oluşabilecek deniz turizmi potansiyelini değerlendirmek adına, büyük projeli tesislere mekânsal imkanlar sağlanmalıdır.
- Milli Park, Tabiat Parkı, Av ve Yaban Hayatı Koruma alanları gibi bölgelerin korunmasında, ilgili devlet kurumlarıyla beraber sivil toplum kuruluşlarının da mevcut desteğinin artırılması sağlanmalıdır.
- Ticaret ve Sanayi Odasının Önderliğinde oluşturulan esnaf dayanışması ile kent tanıtımına önem verilmeli ve bu tarz projeler en üst düzeyde desteklenmelidir.
- Tarsus'un tarihi ve kültürel kaynaklarının tanıtıldığı broşürler, tanıtım kitapçıkları hazırlanmalıdır.
- İlçede bulunan TÜRSAB üyesi acentelerle, bölgeye dair oluşturulabilecek tur organizasyonları planlanmalıdır.
- İlçe içerisinde yapılacak çeşitli kongreler, sempozyumlar, konferanslar ve toplantılarda ilçenin sahip olduğu değerlerin tanıtılması rolü de üstlenilmelidir. (Belediye öncülüğünde gerçekleştirilen sempozyum ve konferanslar bulunmaktadır. Ancak bunların sayısı artırılmalıdır.)

- İlçe sınırları içerisinde yapılacak uluslararası bir fuar alanı ile çeşitli ticaret ve sanayi kollarının dikkatinin buraya çekileceği gibi, ilçenin tanıtımı yapılarak, etkinliklerin turistik değer de taşıması sağlanmalıdır.
- Tarihi ve kültürel kaynak değerlerin korunması, geliştirilmesi ve ilçe ile uyumlu şekilde bir “Turizm Kalkınma Planı” hazırlanmalıdır. Plan dâhilinde, ilgili akademik kişilerin ve mercilerin görüş ve önerileri alınmalı, aynı zamanda ilgili kurumların da teknik desteği sağlanmalıdır.
- Kente gelen turistler, bölge halkına ve hatta ülkeye önemli ölçüde ekonomik katkı sağlayacaktır. Bundan dolayı da bölgenin ve ülkenin gelişiminde önemli rol oynayacaktır.
- Farklı kültürel değerlere sahip insanların, Tarsus’a gelmeleri, yöre halkı ile tanışma imkânı sağlayacaktır. Böylelikle kültürlerarası etkileşim, diyalog ve dostlukların kurulmasına ve sonucunda bir birlik kültürünün gelişmesine katkıda bulunulacaktır.

Sözünü ettiğimiz önerilerin uygulanabilmesi için, mutlak suretle ilgili noktalara gereken eğitimler verilmeli ve teknik, ekonomik destek sağlanmalıdır. Tarsus’un, turizm potansiyelini tam anlamıyla kullanabilmesi, ancak topyekûn halde tarihe duyulan yüksek saygıyla birlikte, kültürel birikim ve oluşum, güçlü yatırımlar yani ekonomik destek ve uzun vadeli plan-projelerle mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKGÜNDÜZ, A. (1993). *Tarsus Tarihi ve Eshab- Kehf*. İstanbul: Tarsus Ticaret ve Sanayii Odası.
- ALİAĞAOĞLU, A., & UĞUR, A. (2013). *Şehir Coğrafyası*. Ankara: Nobel Akademi.
- BİLGİLİ, A. S. (2001). *Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- BİLGİLİ, A. S. (2012). Tarsus Kent Sempozyumu. *Tarsus Kent Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Tarsus: Tarsus Yayınları.
- BOZLAK, A. (2008). *Mersin Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇIPLAK, M. N. (1968). *İçel Tarihi*. İçel: Güzel Sanatlar Matbaası.
- DARKOT, B. (1972). *Türkiye İktisadi Coğrafyası*. Beşinci Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 1307, Coğrafya Enstitü No: 51.
- DEVELİ, Ş. (2001). *Dünden Bugüne Mersin*. Mersin: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- DOĞANAY, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- DOĞANAY, H. ÖZDEMİR, Ü. ŞAHİN, İ. F. (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- DOĞANER, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- DURU, K. (2007). *Tarsusta Kitabeler*. Ankara: Mattek Yayıncılık.
- EGE, İ. (2008). *Bolkar Dağlarının Doğu Kesiminde Jeomorfolojik Birimler Üzerine Arazi Kullanımı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı Yayınlanmış Doktora Tezi.

- ENER, K. (1961). *Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış*. Adana: Berksoy Matbaası.
- ERKUL, H. (2012). *Tarsus Tarihinin Başkenti*. Tarsus: Başak Ofset.
- ERZEN, A. (1943). *Tarsus Klavuzu*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- GÖNEY, S. (1976). *Adana Ovaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını: 2162, Coğrafya Enstitüsü Yayını: 88.
- GÖNEY, S. (1984). *Şehir Coğrafyası I*. İstanbul: Acar Matbaacılık Tesisleri.
- GÖNEY, S. (1987). *Türkiye Ziraatinin Coğrafi Esasları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2600, Coğrafya Bölümü Yayın No: 110.
- HOCAOĞLU, B. (2004). *Tarsus ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNGÖRDÜ, E. (2003). *Türkiye'nin Turizm Coğrafyası*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KARABAĞ, S., & ŞAHİN, S. (2003). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Komitesi, K. S. (1971). *Kurtuluş Savaşında İçel*. Mersin: Türkiye Kuvayı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Mersin Şubesi Yayınları.
- NARİN, Z., & SERT, A. (2012). *10000 Yıllık Kent Tarsus*. Tarsus: Özgür Ofset.
- ONUK, T., AKPINARLI, F., ORTAÇ, S., & ALP, K. Ö. (1998). *Tarsus El Sanatları*. Ankara: Ergün Matbaacılık.
- ÖCAL, T. (2012). VII. Coğrafya Sempozyumu 2012 . VII. *Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2012*. Ankara: Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi. S:335-346.
- ÖGER, A. (2003). *Tarsus Yöresi Dağ Köylerinde Geleneksel Halk Kültürü Üzerine İnceleme*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ÖZ, H. (1998). *Bilinmeyen Tarsus*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖZ, H. (2012). *Tarsus Tarihi*. Tarsus: Özgür Ofset.
- ÖZ, H. (2008). *İnançların Kucaklaştığı Kent Tarsus*. Tarsus: Özgür Ofset.
- ÖZGÜÇ, N. (1998). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- ÖZGÜÇ, N. (2003). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- PARLA, T. (1982). Yurt Ansiklopedisi. *İçel İli, Cilt 5*. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- PEKMAN, A. (2012). *Strabon Coğrafya*. İstanbul: Meter Matbaası.
- ŞAHİN, C. DOĞANAY, H. ÖZCAN, N. A. (2006) Türkiye Coğrafyası (Fiziki-Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- ŞAHİNER, T. (2012). *İnanç Turizmi Potansiyeli ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman*. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi.
- TAŞLIGİL, N. (2005). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- TÜMERTEKİN, E. (1987). *Ulaşım Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2053.Coğrafya Enstitü Yayınları: 85.
- TÜMERTEKİN, E. (1994). *Beşeri Coğrafyaya Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2464.
- TÜMERTEKİN, E., & ÖZGÜÇ, N. (2002). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi
- YALÇIN, G. (2007). *Çiftlik İlçesi Doğal Kültürel Coğrafya Araştırmaları ve Ekoturizm Potansiyeli*. Niğde: Niğde Üniversitesi.
- UĞUR, S. (1943). *İçel Tarihi*. Mersin: Yeni Mersin Matbaası.
- ZOROĞLU, L. (1995). *Tarsus Tarihi ve Tarihsel Anıtları*. Adana: Kemal Matbaası.

KURUMSAL KAYNAKLAR

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Yerleşim Yeri Nüfusları, İlçe Nüfus Sayıları 1990, Mersin Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Yerleşim Yeri Nüfusları, İlçe Nüfus Sayıları 2000, Mersin Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Yerleşim Yeri Nüfusları, İlçe Nüfus Sayıları 2010, Mersin Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, Yerleşim Yeri Nüfusları, İlçe Nüfus Sayıları 2012, Mersin Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü.

Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Mersin Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

Mersin Valiliği Çevre Şehircilik Müdürlüğü. (2012). *2011 Mersin Çevre Durum Raporu*. Mersin: Mersin Valiliği.

Müdürlüğü, M. V. (2012). *2011 Yılı Mersin İl Çevre Durum Raporu*. Mersin: Mersin Valiliği.

Tarım İlçe Müdürlüğü Verileri, 2012, Tarım İlçe Müdürlüğü, Mersin Tarsus.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.kultur.gov.tr

www.tarsus.bel.tr

www.mersin.bel.tr

www.mta.gov.tr

www.tarim.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Erkan TORUN
Doğum Yeri ve Tarihi : Tarsus / 1985
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri : erktrn@windowslive.com
0543 263 00 88 (GSM)

EĞİTİM

1999-2003 Tarsus Lisesi
2006-2010 Niğde Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Bölümü
2010-2014 Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans
Programı

İŞ DENEYİMİ

2010-2013 Gaziantep Ziya Gökalp İlköğretim Okulu-Sosyal
Bilgiler Öğretmenliği
2013- Mersin Arpaçsakarlar Orta Okulu-Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği

YABANCI DİL

İngilizce